

Jonas Lie

Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!

Streif paa Jagtgebetet

Tekstkritisk og kommentert utgave ved Petter Aaslestad

Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no
i samarbeid med Nasjonalbiblioteket

Oslo 2025

Jonas Lie: *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*

Tekstkritisk og kommentert utgave ved Petter Aaslestad, Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no, 2025.

Tekstgrunnlag: 1. utgave, 1905 (København/Kristiania/Gyldendal).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no).

ISBN: 978-82-8319-834-8 (bokselskap.no),

978-82-8319-835-5 (epub), 978-82-8319-836-2 (mobi)

Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

---

Forord

«Det er i dag ikke mulig å komme tettere på det tekstlige samarbeidet mellom Jonas og Thomasine Lie enn gjennom disse to versjonene av *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*»

Dette skriver Petter Aaslestad innledningsvis i sin tekstkritiske e-bokutgave av denne romanen, som ble Jonas Lies siste. Det er mange som har ment at Lies hustru Thomasine hadde en vesentlig del i utgivelsene hans, og han hevdet også selv at hennes navn burde ha stått på tittelsiden av bøkene hans ved siden av hans eget. I sin grundige redegjørelse for sammenhengen mellom de to versjonene, Jonas Lies arbeidsmanuskript og hustruens rettede, renskrevne manuskript, som er grunnlaget for den første trykte utgaven av *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*, gir Aaslestad syn for sagn.

Han kaster et avslørende lys på ekteparets arbeidsform via en nøye gjennomgang av endringer foretatt av Thomasine, og diskuterer hva disse kan ha hatt å si for forståelsen av romanen. Gjennom særlig Thomasines brev til barna under et år med sykdom og alderdomsproblemer kommer man også tett på deres kappløp med tiden; det skulle jo komme en ny bok av Jonas Lie til jul!

Petter Aaslestad gir dessuten en oversikt over anmeldelser av dette lille, men mangefasetterte verket, som Francis Bull karakteriserer som en verdig avslutning på et stort forfatterskap, «idet det forener de to viktigste sidene ved det: fantasien og det eventyrlige med det virkelighetsnære».

*

Ida Kørner og Alice Eriksen har hjulpet til med korrektur.

Ellen Nessheim Wiger har hatt ansvar for redigering, tekstkoding og publisering.

Oslo i april 2025

Jorunn Hareide

Tilblivelsen i kontekst

Innspurt

Den 14. november 1905 blir manuskriptet til *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* sendt fra Paris til København. To døgn senere blir Jonas Lie takket av en entusiastisk forlegger: «Jeg har i lynende Fart læst det igjennem, straks jeg i morges modtog det. Du er visselig en Troldmand». ¹¹

Dagen etter meldte flere norske aviser ¹² «Fra København», under overskriften «Ny Fortælling af Jonas Lie», at *Østenfor Sol, vestenfor Maane og Bagom Babylons Taarn!* «udkommer omkring 10de December». Datoen hadde Peter Nansen selv nevnt i det samme brevet til Lie: «Senere end den 10de Dec Maaned skulde den jo nødvendig være i Christiania, men saa er der heller ikke en Dag at spille». ¹³

Og utrolig nok: 9. desember kunne avisene melde at *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* utkom «den samme dag». Det gikk altså under én måned fra det håndskrevne trykkmanuskriptet ble sendt fra Paris til verket lå – vakkert innbundet – på bokhandlerdiskene i Kristiania, i et opplag på ikke mindre enn 12 000. Man kan i ettertid la seg imponere av den hurtige og effektive postgangen. Ufattelig er dessuten selve produksjonstempoet, i det minste for enhver som i vår tid har vært med på prosesser fra manuskript til ferdig bok.

Når man følger korrespondansen i de siste ti, femten årene av forfatterskapet, er det som om det kjempes uopphørlig mot klokken. Det å få «boken ferdig til jul», er en evig gjennomgangsmelodi. Når det gjelder dette som skulle bli Lies siste roman, begynte ekteparet Jonas og Thomasine Lie å bekymre seg allerede på det tidspunkt hvor den forrige romanen, *Ulfungerne*, var ferdigstilt høsten 1903, omtrent samtidig med at man feiret forfatterens 70-årsjubileum.

Den lange slutfasen

I forbindelse med Jonas Lies sekstiårsdag, ti år tidligere, publiserte *Samtiden* et festskrift til ære for forfatteren. Jonas Lie bidro selv med et essay, kalt «Min Hustru». Lie avsluttet essayet med et ønske for fremtiden: «Vi har begge en

Følelse, som vort Samarbeide nok endnu kunde skabe Bøger om Ting, der ligger os paa Hjerte, endel Aar frem i Tiden. Maatte det forundes os». ⁿ⁴

Det ble dem i høyeste grad forunt: *Niobe* utkom i desember 1893, da ekteparet var tilbake i Paris, etter store jubileumsfester i Kristiania og København. Tidligere på året hadde Lie også bistått med arbeidet til festskriftet, og han hadde hatt tett kontakt med Arne Garborg i forbindelse med hans *Jonas Lie. En Udviklingshistorie*, som utkom til jubileet.

I årene etter fulgte det en intensiv produksjon av bøker «om ting som lå dem på hjertet». Ytterligere fem romaner utkom før *Østenfor Sol, vestenfor Maane og Bagom Babylons Taarn! Naar Sol gaar ned* (1895), *Dyre Rein* (1896), *Faste Forland* (1899), *Naar Jernteppet falder* (1901) og *Ulfvungerne* (1903). Dertil kommer skuespillene *Lystige Koner* (1894) og *Wulffie & Comp.* (1900), samt dramatiseringen av eventyret *Lindelin* (1897) ⁿ⁵ og av *Faste Forland* (1904). ⁿ⁶

Det utgis altså ett nytt verk i året etter sekstiårsdagen, med unntak av 1898 ⁿ⁷ og 1902. Fra 1902 til 1904 utkom imidlertid *Samlede Værker* i 14 bind, med etterord av sønnen Erik. ⁿ⁸ I brev til sin bror Carl ⁿ⁹ gir Jonas uttrykk både for sine økonomiske forventninger og et innblikk i hvordan det arbeides med serien:

I første Uge af Marts begynder da mine Bøger at udkomme i «Folkeudgave», og *min Økonomi vil jo i høi Grad bero paa dens Fremgang*. Thomasine og Erik læser dem igjennem, hvorefter Forslag til Rettelser forelægges mig. [...] Det blir et helt Arbeide, skjønt de egentlige Ændringer ikke blir store. ⁿ¹⁰

Ved århundreskiftet hadde Thomasine meldt til datteren Asta ⁿ¹¹ at Jonas aldri hadde hatt så mange emner «og heller ikke den Klarhed og Trang til at faa dem frem, *vel fordi vi ikke kan ha saadan Aarrække igjen*». ⁿ¹² En ting er det trivielle å få boken ferdig til julesalget; begge ektefeller uttrykker utover i det nye århundret en bevissthet om at deres tid på jorden ikke er uavgrenset. Jonas skriver til sin søster Ida: ⁿ¹³ «I vor Alder sidder man jo og sér paa Verden i Aftenskjærsbelysning. Man er som Emigranter, der snart skal over i et andet Land, og gjør op med det, man forlader». ⁿ¹⁴ Ekteparet har et avklart forhold til hvor de er i livet: Det *haster* med å skrive.

Tilfellet Thomasine

I enhver litteraturhistorie – og i nær sagt et hvert forskningsarbeid om Lies forfatterskap – nevnes det nære samarbeidet mellom Jonas og Thomasine. Det er

oftest stereotypt fremstilt og i liten grad konkretisert: Thomasine er samtalepartneren i startfasen av nye prosjekter, der karakterer og handling diskuteres. Senere er hun konsulenten som anbefaler rettelser, og som sørger for at Jonas ikke løper løpsk i sin egen fantasi. Til sist sørger hun for å tilrettelegge manus for trykking, slik for eksempel Arne Garborg formulerte det:

Det berettes, at hans Manuskripter tilsidst ser rædselsfulde ud – «med Streger og Krydser og Udstrygninger og Indskud og Tilsætninger og Mærker og Knappenaale og Gummi; andre kan ikke læse dem, stundom ikke han selv heller». Men saa renskrives de af Thomasine og kommer i den skjønneste korrekte Tilstand til Kjøbenhavn, hvorfra han faar dem igjen som Bøger; – Korrektur læser han aldrig.ⁿ¹⁵

Om samarbeidet skriver Garborg også:

I Førstningen bestod hendes Medarbejderskab bare i at «hjælpe ham med at stryge». Men efterhaanden har det udviklet sig til et virkeligt Samarbejde, et «Kunstnerægteskab» i høieste Forstand, – et Forhold ligesaa vakkert som rigt paa stille Lykke. – / Men med sine smaa Storme ogsaa.ⁿ¹⁶

I sin samtid oppnår Thomasine i visse miljøer en ikonisk status.ⁿ¹⁷ Hennes portrett preget førstesiden av første nummer av første årgang av *Urd* (2. januar 1897), ledsaget av en tekst av Kitty Kielland: «Forleden Dag kom der en Opfordring til mig om at skrive om dig, Thomasine, du skulde staa paa første Side i et Kvindeblad. Som Skydsaand!» Thomasines sosiale og intellektuelle kapasiteter fremheves i artikkelen. Kielland avslutter med et bilde på ektefellenes tette samarbeid:

Naar Jonas Lie havde en Bog under Arbejde, var de begge to indestængte fra Morgen til Aften. Og havde vi faat Thomasine ud i Salonen til en Samtale, saa varte det ikke meget længe, før Jonas stak hodet ud af sin Dør og raabte 'Thomasine'.ⁿ¹⁸

Jonas Lie gikk enda lengre i sitt essay i *Samtiden*: «[Thomasine] kunde visserligen gjerne, uden at der skede noget uberettiget Tiltag havt sit Navn som Medarbejder på Titelbladet.»ⁿ¹⁹ Men som kjent var samforfatterskap aldri markert ved noen av utgivelsene.

Forfatteren nevner spesielt hustruens rolle som den som holder kontrollen over skrivearbeidet, men han har også en viktig tilføyelse: «[M]in Medarbejder gjennom hvert Kapitel, strøget Udskeielser fra Emnet eller forlangt mere eller annerledes

digtet, i *Nødsfald selv lagt til*». ⁿ²⁰ Thomasine har selv ved flere anledninger ikke lagt skjul på at hun også kan ta føringen, som for eksempel i utarbeidelsen av *Dyre Rein*. Hun skriver da til Asta: «[O]g saa har jeg foreslaaet at faa lette mig ved at henlægge Fortællingen til 20-30 Aarene, *bruge endel af de rare egne Mennesker, som jeg véd saa meget om til Milieu*». ⁿ²¹

Thomasine unnsår seg ikke for å foreta tilføyelser – om enn, ifølge Jonas, kun «i nødsfall». Vi vil se en rekke eksempler på dette i denne tekstutgaven av *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* – om enn graden av nød ikke så lett lar seg vurdere.

Det finnes også enkelte unntak fra de mer panegyriske beskrivelsene av Thomasines innsats. For eksempel var Knut Hamsun langt fra imponert. Peter Egge fortalte ham en gang at Lie var varmt begeistret for *Pan*. Men Hamsun ble stram: «De kan passe seg at jeg ikke gir ham en ny salve. Hva er det for bøker disse to mennesker sitter og koker sammen?». ⁿ²² Og i brev går han ikke av veien for å kalle Thomasine for «kjærring». ⁿ²³

Den mest drepende karakteristikken av Thomasines arbeidsinnsats står Bjørnstjerne Bjørnson for. I brev til Christen Collin, ikke lenge etter Lies sekstiårsjubileum, skriver han: «Jonas Lie var bestemt til at [...] skrive skjønne digt i rike farver. Det fik hans hustru forpurret. [...] [R]omaner med æbler på ovnen til var hendes ideal og han ble stemt ned til det». ⁿ²⁴

Var det slik at ekteparet Lie kokte i hop bøker med «epler på ovnen til», og dét takket være Thomasine? Eller var hun en sann skytsånd? Hans Midbøe, i sitt store firebindsverk om Jonas Lie, hevder uten blygsel at «[å] gjøre opp kunstner-boet etter Jonas og Thomasine Lie er utvilsomt en av de vanskeligste oppgaver norsk litteraturforskning er stilt overfor». ⁿ²⁵

Vanskeligheten ligger i at det – rent tekstuellet – er så godt som umulig å finne ut hvordan dette samarbeidet har funnet sted. Men i tilfellet *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* er vi i den situasjon at både Jonas Lies arbeidsmanuskript (NB Ms.fol. 711) og Thomasine Lies renskrift (NB Ms.fol. 1863) foreligger i fullstendige versjoner. ⁿ²⁶ Linje for linje kan vi følge hvordan verket tar form. Her er det setninger i arbeidsmanuskriptet som ikke blir med i den endelige versjonen; her er setninger som er tilføyd i renskriften; her er setninger som er overstrøket i arbeidsmanuskriptet, men som så er satt inn igjen i renskriften. Ordvalg, syntaks og tegnsetting synes å være i en slags evig bevegelse når man går gjennom arbeidsmanuskriptet og renskriften i detalj. Det er i dag ikke mulig å

komme tettere på det tekstlige samarbeidet mellom Jonas og Thomasine Lie enn gjennom disse to versjonene av *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*.

Om å avslutte og å komme i gang

I den nesten daglige brevvekslingen som ekteparet Lie (særlig Thomasine) fører med sine barn, kommer vi svært nær på ekteparets arbeid. Rapport om skrivearbeidet i deres siste produktive år er innvevd i tanker rundt den opptrappende, dramatiske politiske situasjonen i Norge. «Blir det krig?» er et uhyggelig, tilbakevendende spørsmål. Dessuten er brevene fulle av økonomiske bekymringer, hverdagsbetraktninger om livet i henholdsvis metropolen Paris og fjellandsbyen Berchtesgaden (der det meste av skrivningen finner sted), sladder om tidens notabiliteter, planene for det nye huset som bygges i Fredriksvern, og ikke minst bekymringer om egne og andres helsetilstand.

Jeg vil nedenfor gjengi utdrag fra ulike brev, særlig fra tiden rundt *Ulfvungernes* avslutning, frem til ferdigstillingen av *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*. Utdragene er ikke avgrenset til det som direkte berører arbeidet med denne siste romanen. Jeg ønsker å gi glimt inn i «skriveverkstedet» til ekteparet Lie, som et bakteppe for den påfølgende tekstkritiske gjennomgangen. Derfor vil jeg også henlede oppmerksomheten mot deres ulike *andre* skrivearbeider, blant annet i delkapittelet «Et krevende intermezzo». Dessuten vil jeg i delkapittelet «Ambulerende år» gå nærmere inn på den omflakkende tilværelsen som ekteparet Lie førte i sine siste 25 år, og som må sies å være en grunnbetingelse for deres litterære produksjon. Det er vel kjent at paret brukte somrene i Berchtesgaden for å arbeide frem «årets verk», for så å vende tilbake til Paris og vinteren der. Som vi skal se, finnes det avvik fra dette faste mønstret, selv om det overordnede målet alltid var å få ferdigstilt et nytt verk. I korrespondansen fra 1905 kommer vi tett på ekteparets siste «Paris – Berchtesgaden – Paris – organisering». Avslutningsvis i denne innledningens første del vil jeg trekke frem datidens avisanmeldelser, senere forskning og mer private kommentarer fra kretsen rundt forfatteren.

Jonas Lies brev fra 1851 til 1908 er utgitt i tre bind, med til sammen over to tusen brev.ⁿ²⁷ Noen få av Thomasine Lies brev er tidligere offentliggjort.ⁿ²⁸ Hennes rikholdige korrespondanse gir et enestående kulturhistorisk glimt inn i levd liv fra tiden rundt forrige århundreskifte.

I et brev til vennen Erik Lindseth på sensommeren 1903 gir Jonas inntrykk av at det jobbes hardt med det som skulle bli årets roman, *Ulfvungerne*. I brevet angrer han på Norges-turen som ekteparet hadde unnet seg sommeren før, og som hadde medført trangere økonomi: «Jeg mistede en Bog ifjor på min Norgesreise: *et stort Pengetab*; men Arbeide og Turing gaar ikke for mig». ¹²⁹

I oktober 1903 skriver Jonas Lie fra Paris til sin forlegger, Peter Nansen i København: «Jeg sidder nu som jeg har gjort med alle mine Bøger under Trykket af at være for sent ude». Men – som vi alle kan kjenne til – det å være sent ute kan ha sine fordeler. Lie fortsetter: «Det er imidlertid det samme Pres, som gir Farten til at skabe mod Slutningen». ¹³⁰ Og 3. november kan han melde at manus nå vitterlig er sendt. ¹³¹

For begge ektefeller er skrivningen også et tydelig *fysisk* anliggende, nå i denne siste perioden av forfatterskapet. Jonas forteller i brev til Asta at det er Thomasine som nå må lese korrektur på *Ulfvungerne*, «hvad mine Øjne ikke klarer». Dessuten: «Det har været en svær Bølge dette: Bogens fuldendelse, Erikas Bortgang, Syttiaarsdagen og meget, meget mere, – saa vi er trætte især da Thomasine. Men under alt dette smaasnakkes det stadig om Huset i Aasgardstrand». ¹³²

I det første halvåret av 1904 er det den andre datteren, Elisabeth (kalt Lisik) ¹³³ som fører Thomasines brev i pennen. Standardåpningen er gjerne: «Kjære Asta! Mamma dikterer». 9. januar 1904 skriver den reumatismeplagede Thomasine til Asta (gjennom Elisabeth) både om de bokstavelige skrivevansker og om den sedvanlige julefeiring:

Lisik har sparet mig for at ta i en Pen, siden jeg endte Manuskriptet til 'Ulfvungerne'. [...] Hele vaar Juleturing iaar sammen med Michael og Maggi var *virkelig* hyggelig. Men uden den yderste Anstrængelse gaar jo ikke den store Selskabelighed hos os med Sofie. ¹³⁴

I brev fra Jonas til Asta, et par måneder senere, gir forfatteren uttrykk for et håp om å komme i gang med et nytt verk, til tross for utmattelsen etter den siste ferdigstillelsen:

[G]id det kunde være ogsaa med Planen til et nyt Værk i Hodet. Den sidste Bog tok meget paa mig – saa Hiernekraften vel har trængt til en Hvile og Fornyse. [...] Jeg mener ellers at de Farver, som før, i Ungdommen var uden

paa, efterhaanden med Alderen slaar ind som Sjæle-Evner og aaandeligt ditto.¹³⁵

Det planlægges, men foreløpig bare i hodet. De «ytre farger» er nå blitt internalisert. Kanskje aner vi her en ubevisst forståelse for betydningen av det tiltagende svekkede syn? Også Thomasine tar del i de planer som finner sted i hodet til dikteren: «Vi anlægger det ny Arbeide og haler og drar frem Menneskene; at skabe er ikke saa let».¹³⁶ Her øyner vi Thomasine i den velkjente rollen som samtalepartner i oppstarten av et nytt prosjekt. «Haler og drar frem menneskene» er et levende bilde på den seige skapelsesprosessen.

I brev til sin forlegger gjør Jonas Lie det klart at noen ny bok i året 1904 ikke kan realiseres: «Jeg har Brug for mine Nerver og Kræfter og Tanker nu til det ny Arbeide, jeg holder paa at orientere mig i; men som jeg dog ikke tør gjøre mig Haab om at faa færdigt i dette Aar».¹³⁷ At forfatteren senere på året i tillegg skulle bli involvert i dramatiseringen av en av sine tidligere romaner, var han på dette tidspunkt uvitende om.

Sommeren 1904 tilbringer ekteparet Lie igjen i Norge. Det er overraskende at de på ny velger et Norges-opphold, da Jonas jo tidligere har beklaget seg over at sommeroppholdet i 1902 medførte skrivepause med derpå følgende negative økonomiske konsekvenser. Men oppholdet denne gang har en konkret hensikt. Fra Åsgårdstrand skriver forfatteren til Peter Nansen:

Dette for at fortælle Dig det for mig mærkelige, at jeg har kjøbt en liden Grund i Fredriksværn med den Mening og Agt at faa mig Hus der og bygge og bo der for Resten af mine Dage. [...] Vi har bestemt os for dette først af Hensyn til vor Økonomi, men dernæst ogsaa for at slippe alle de lange, kostbare og trættende Sommerreiser. Man blir jo unægtelig ældre; og gjerne vil jeg samle mine Kræfter paa, hvad jeg endnu kan udrette.¹³⁸

Det er lett å leve seg inn i forfatterens innstendige ønske om å kunne samle sine krefter. Men det synes å være alt annet enn lett, dertil er distraksjonene for mange. 71-årsdagen – tilbake i Paris – går langt fra upåaktet hen. I brev til Asta og hennes ektemann, Daniel, beskrives feiringen:

Til Middag var Erik og Kathrine og Marie Brantzæg her. Deilige Østers deilig Mad og en flaske Champagne, som Børss havde havt med, og hvori vi drak Eder alles Skaal. Sang og Musik bagefter. [...] Igaar var Hegel med Familie her

hele Eftermiddagen og til The, og i morgen skal vi ha Alexander Kielland og nogle andre her til Middag.¹³⁹

Dette er et velkjent trekk i familien Lies levemåte i de drøye 20 årene de tilbrakte i Paris. Utallige er de skildringer av middager og festlige sammenkomster som fant sted hos dem, hvor nær sagt enhver skandinavisk kulturpersonlighet kom på besøk. Bare sjeldent finner vi vitnesbyrd om at den enestående gjestfriheten kunne innvirke negativt på skrivearbeidet.

Et krevende intermezzo

Det nye arbeidet som forfatteren meldte at han «orienterte seg i» i brev til forleggeren allerede i april 1904, blir også forstyrret av *annet* arbeid etter at ekteparet har vendt tilbake til Paris etter Norges-oppholdet:

Korrespondensen ligger her snart sagt fra hele Sommeren at besvare og *Manuskript til Faste Forland, som man har omgjort til Folkeskuespil, og som Bjørn vil ha mine Rettelser og Forbedringer til.*¹⁴⁰

Også Thomasine nevner folkeskuespillet i et langt brev til Asta. Hun bruker først mye plass på å beklage seg over hvor umulig den nye tjenestepiken er. Så følger det en oppsiktsvekkende opplysning:

*Saa havde jeg under alt Faste Forlands Dramatisering paa mig; sidste Akt var skrækkelig, og den har jeg nu, med en liden Smule Hjælp af Jonas, helt forandret og forbedret, haaber jeg. Det er en stor Lette at være færdig med den. Men jeg har en Liste paa alt, hvad der skal besvares og ordnes – huf! Imidlertid gaar det nok, naar vi nu tar det fat.*¹⁴¹

At Thomasine har dramatisert en Lie-roman «med en liden Smule Hjælp af Jonas» har tidligere ikke vært kjent. Men det er – som alltid – vanskelig å avgjøre hvor stor hennes innsats egentlig var.

I kommentarene til Jonas Lies brev nevner Holm-Olsen at Henrik Ibsen, da han takket for romanen *Faste Forland*, kastet frem ideen om å dramatisere den til et «folkeskuespill». Ibsen presenterte selv en detaljert skisse over hvordan romanen kunne gjøres til et drama i fem akter.¹⁴² Ibsen fikk et takkebrev, der Jonas lovet å tenke på ideen:

Jeg fik en Følelse af, at *der kanske kunde optage et helt Aars Arbejde i Lighed med, da jeg omsatte Eventyret om «Lindelin» til et Scenestykke.* Men Tanken

kommer nok aligevel til at ligge og ruge til den, tørhænde, et Aar, naar det passer for mig, ogsaa blir udført.ⁿ⁴³

Tilblivelseshistorien til dramaet *Faste Forland* er og blir et mysterium. I den utgitte brevsamlingen finner vi bare denne ene referansen fra Jonas Lie (og den blir ikke ytterligere kommentert av Holm-Olsen). Forfatteren Jonas Lie kan avgjort ikke ha holdt på med dette i et helt år, slik han fryktet ville bli resultatet. Noe kryptisk skriver han i brevet til datteren at «man» har gjort det om til et folkeskuespill. Hvem denne «man» er, gir forfatteren ingen indikasjoner om, men han nevner ikke Thomasine. Stykket får sin førsteoppførelse på Det gamle teater i Bergen allerede 4. desember 1904. Der er undertittelen «skuespill i 5 Akter efter Jonas Lies Fortælling».ⁿ⁴⁴

Stykket får premiere på Nationaltheatret først et drøyt år etter Bergenoppsetningen. Det er forbausende med tanke på at det var Bjørn Bjørnson som skulle ha bedt Lie om endringer allerede i november 1904. Jonas er forståelig nok utålmodig og skriver 1. oktober 1905 til teatersjefen:

Elisabeth fortæller i et Brev, at du tænker paa at opføre Faste Forland med det første; men – at Du ikke har nogen passende Skuespiller til Titelrollen. Og dermed ligger jo Stykket der! [...] Men det er mit absolute Ønske, at det ikke blir opført uden at Titelrollen er heldig besat. *Om fornødigst, vil jeg gjenta dette i Aviserne.*ⁿ⁴⁵

Thomasine noterer i forbifarten i et brev til Elisabethⁿ⁴⁶ at Bjørn melder at teatret *ikke* kan sette opp stykket. På dette tidspunkt er ekteparet helt i avslutningen av manuskriptet til *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*, og burde la alt annet ligge (slik de begge til stadighet hevdet at de gjorde). Men den samme dag i oktober skriver en meget fornærmet Jonas til teatersjefen og antyder at han nå vil gå sine egne veier:

Jeg ser af Aviserne i dag fire, fem forskjellige Skuespil antat til Opførelse paa Nationaltheatret i den nærmeste Fremtid. Deriblandt er ikke Faste Forland. Du har da altsaa ikke fundet at kunde bringe Oddvar, Eide eller andre til Titelrollen. Jeg skriver da til Beyer og underretter ham om dette – og forhandler med ham om Stykkets opførende andensteds.ⁿ⁴⁷

Bjørn Bjørnson er raskt ute med et beroligende svar. Trusselen fra forrige brev om at Lie skal gå til avisene, affiserer ham ikke:

Tag det med ro. Stykket kommer op i denne saison. Jeg har intet imod Oddvar, skjønt han *ikke* dækker rollen helt. Ikke det mindste vilde jeg bry mig om, at der skrives imod mig i bladene. Havde jeg fundet, at en anden var bedre end Oddvar, havde jeg tat ham; for her er jeg den der *bedst kan* bedømme den ting.^{[n48](#)}

Det ble til slutt en oppsetning på Nationaltheatret et par måneder senere, 28. januar 1906, på tross av en ikke altfor entusiastisk teatersjef.^{[n49](#)} På teatrets plakater het det her, som i Bergen: «Faste Forland, etter en fortelling av Jonas Lie».

Noen uker senere, 19. februar 1906, melder *Annonce-Tidende* at «Dramatiseringen af 'Faste Forland' skyldes ifølge Politikken [sic] en Danske ved Navn Fristrup. Bearbejdelsen er autoriseret af Jonas Lie». Autoriseringen av Jonas Lie vet vi intet om. Derimot heter det i *Dansk biografisk leksikon* om Peter Raun Fristrup (1854–1913) at han dramatiserte en rekke romaner, oftest anonymt. I den lange rekken av romaner nevnes også *Faste Forland*. Spekulasjonene i danske Politikken viste seg altså å være riktige. I ekteparet Lies korrespondanser er det intet spor etter herr Fristrup. Heller ikke i teaterarkivene ved Universitetet i Bergen^{[n50](#)} eller ved Nasjonalbiblioteket finner man spor etter kontakten med den anonyme dramatiker.

Manuskriptet som Nationaltheatret benyttet,^{[n51](#)} er maskinskrevet og med tydelige rettelser i Thomasines håndskrift. Men rettelserne er ytterst beskjedne. Det dreier seg om små stilistiske endringer i fornorskende retning.^{[n52](#)}

Fra slutten av 1904 og helt inn i de siste ukene før manuset til *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* var ferdigstilt, lå dramatiseringen av *Faste Forland* og de tilhørende teateroppsetningene der som et uromoment. I ettertid kan man undres over at ekteparet lot seg avspore fra det verket de allerede etter sigende var så godt i gang med. Håpet om pekuniær gevinst må antas å ha vært en betydelig drivkraft.

Det er ikke mulig å se at endringene er store i femte akt, slik Thomasine hevdet, og som hun mente resulterte i at kvaliteten gikk fra «skrækkelig» til «forbedret». Anstrengelsene kan uansett ikke ha vært tilstrekkelige: *Ørebladet* skriver 29. januar 1906 (etter premieren på Nationaltheatret): «Sidste Akt og særlig sidste Scene tør være en hjemlig Rekord i kunstnerisk Samvittighedsløshed og dramatisk Utilregnelighed».

Etter den drepende kritikken er det ikke å undres over at ekteparet Lie senere var tause om folkeskuespillet, som Ibsen hadde ventet seg så mye av.

Ambulerende år

Første gang ekteparet Lie legger sommeren til Berchtesgaden er allerede i 1879. I alt tilbringer de anselige 17 somre der, før de reiser til Norge for godt i 1906. Om vinteren er de stort sett i Paris.

I Berchtesgaden arbeides det effektivt og i høyspenn – i evig kamp mot klokken. Kanskje aldri er denne spenningen så uttalt som i 1905, men før vi følger ekteparet gjennom deres siste Paris-Berchtesgaden-Paris-runde, vil vi trekke opp deres bevegelsesmønstre etter den første Berchtesgaden-erfaringen.

Det finnes en rekke ulike fotografier av Jonas og Thomasine Lie i hjemlige omgivelser i Paris. Rammen er oftest de borgerlige – i vår tids øyne – sterkt overmøblerte salonger med et utall av puter, nips, draperier, etasjerer, fotografier og malerier. «Hjemmenes dikter» fremstilles både i fotografier og malerier, som nettopp en mann innfelt i det hjemlige. Men det hjemlige hos Lies er langt fra statisk. En ting er de nokså anstrengende forflytningene vår og høst. Paris-livet er heller ikke stabilt.

Etter tre vintre i Tyskland tilbringes vinteren 1882–1883 i Paris, i Avenue des Ternes, i det høyborgerlige 17. arrondissement: «jeg har lejet for ét Aar, men jeg haaber dog at blive her i tre Aar».¹⁵³ Slik gikk det ikke. I de to påfølgende vintrene er adressen Avenue Carnot. Etter det vanlige sommeroppholdet i Berchtesgaden i 1885 flytter Lies inn i Avenue de la Grande Armée nr. 7. Her tilbringer de fire vintre.

Etter en vinter i Roma (1891/1892) velges Berchtesgaden for sommeren. Stedet er som alltid garantisten for inntektsgrunnlaget. Den påfølgende vinter er det Paris igjen, denne gang i Rue Poisson, stadig i 17. arrondissement. Dette er altså Lies fjerde Paris-adresse – og den nest siste. De tilbringer seks påfølgende vintre her.

Så brytes mønsteret. Sommeren 1898 befinner Lie seg i Wisbaden og vinteren i San Remo. Vi har tidligere sett at 1898 er det første året etter 60-årsdagen at Jonas Lie ikke gir ut et nytt verk. Dette har en klar årsak i at Thomasine er svært syk. Utover våren 1898 er hun stort sett sengeliggende:

Thomasine har været syg og plaget og pint Nat og Dag af haarde rheumatiske Smerter vandrende oppe om Nætterne og stiv saa hun lidet kan røre sig

aligevel uden Hjælp. [...] Vor Mening er nemlig at være borte fra Paris til næste Vinter og bo i Hotel eller Pensioen [sic] i Wiesbaden eller andensteds, hvor Klimaet kan passe. [...] *Thomasine trængter saare vel at faa Tid og Ro fra det store masende Pariserhus, som har tat altfor meget paa hendes Kræfter.*¹⁵⁴

Dette er en av de ytterst sjeldne ganger at det innrømmes at den vidgjetne selskapeligheten har tæret på helsen, noe som direkte også har påvirket forfatteret. Intet nytt blir skrevet i sykdomsperioden. Det tok lang tid før Thomasine frisknet til igjen. Først etter to år i utlendighet tar de sjansen på Paris igjen, tilbake til Avenue de la Grande Armée, denne gang i nummer 11. Forfatteren er glad for å være ferdig med hotellivet og all farten «som dog Gudskelov alt har ført til en næsten mirakuløs Helbredelse for min Hustru».¹⁵⁵

Takket være oppholdene i klimatisk gunstige strøk blir Thomasine i stand til å gjenoppta arbeidet – og følgelig er det igjen mulig å produsere nye verk, og derved sikre økonomien. Til Asta forteller Jonas opprømt og særs levende om med hvilken energi den nye leiligheten nå settes i stand:

Thomasine og Elisabeth har – de to – tapetsert hele Leiligheden, Elisabeths Værelse med fint gult, Soveværelse og Salon med grøn Silke og Spisestuen med kirsebærrød Tapet. [...] Og, Gudskelov Mamas Helbred har til Dato klart sig bra!¹⁵⁶

I denne nytapetserte leiligheten forblir ekteparet i seks vintre, før de kan sette kursen mot Fredriksvern, forsommeren 1906.

Paris omtales gjennom årene stadig som «hjem» – til tross for de fem ulike adressene. Det virker ikke som om det omskiftelige preger ekteparet i særlig grad. Alltid vet de på ny å skape et hjem av beste borgerlige standard. Det kan være grunn til å minne om Francis Bulls ord om at Jonas Lie stammet fra «den ambulerende norske embetsstand».

Nest siste Paris-vinter

Som vi har sett, innebar det etterlengtede arbeidet med det som skulle bli den siste romanen en rekke forstyrrelser. Utover annet arbeid og forhandlinger om nye opplag og nye oversettelser, er det særlig de fysiske plagene til begge ektefeller som er en vesentlig usikkerhetsfaktor.

I brevene inngår helse, kosthold og skrivearbeid ofte nærmest i samme setning. Allerede før jul i 1904 mener Thomasine at det nye arbeidet er så godt som i gang:

Til min store Beroligelse og Glæde er jeg meget bedre og stærkere i mine Ben i denne Høst. [...] Jonas er saamæn nok saa bra, Gudskelov; han venter nu meget paa at faa mig med, saa vi for alvor kan ta fat paa Arbeidet; han knusler og pusler med det paa egen Haand. Han spiser godt, drikker Melk, spiser Havresuppe og meget mere fedt end før.¹⁵⁷

En annen vesentlig forstyrrelse – i tillegg til helseproblemene – er opptattheten av det politiske livet i Norge. Nesten i hvert eneste brev melder Thomasine at hun er spent på å høre om fortsettelsen. Like ofte beklager hun seg i kjente vendinger over den altomfattende korrespondansen som særlig tilfaller henne: «Vi har havt en enorm Korrespondence af alle slags, og nu først skulde vi ta fat paa Arbeidet for Alvor, – lader os haabe det». I samme brev spekulerer hun på hva svenskene nå vil gjøre, samtidig som hun ikke går av veien for et giftig stikk mot Bjørnstjerne Bjørnson: «Jeg undres om Svenskerne begynder saa smaat at gi paa sig, naar de ser Nordmændene saa seige og faste. Det er efter min Tro fordi de nu ikke har BB til at spile noget op».¹⁵⁸

Agget mot Bjørnstjerne Bjørnson er så langt fra av ny dato. Asta hadde et par år tidligere fått refusert et eventyrmanus hos Gyldendal. Thomasine plasserte skylden for avslaget utvetydig hos Bjørnson og det i meget hatske formuleringer.¹⁵⁹

Utover vinteren og våren 1905 veksler temaene i Thomasines brev nokså oppskriftsmessig mellom arbeid, politikk, helse, utfall mot Bjørnson og planene for huset i Fredriksvern; alle emner behandles med en imponerende høy detaljeringsgrad. Det er ingen tvil om hvem som er husets sjef:

[I] dag holder jeg Jonas i Sengen for en af sine Kolik-Mavehistorier. [...] Vi prøver at faa arbeidet en liden Smule hver Dag, om kun fra 2 til 4. Men denne fuldstændige Rø, som vi har i Berchtesgaden og som igrunden *maa* til for Jonas, gives her jo ikke. Men det mindste Arbeide gjort om Dagen, gir os begge en anden Tilfredshed.¹⁶⁰

Selvdisiplinen er gjennom Paris-vinteren upåklagelig: arbeid fra 14 til 16. Noen uker senere skriver Thomasine som sedvanlig til Asta om politikk og utfall mot Bjørnson, men også om Jonas' sykdom, på én gang sarkastisk og medlidende:

Men han som taaler saa lidt av toxiske Midler laa i 3 Døgn i Vildelse og Opiumsrus. [...] Jeg har læst de vigtigste Artikler for ham; han har grædt og været saa optat deraf. Og saa, at han ikke fik være med, i Krigen vilde han med. Ja, da skulde de faa en god Soldat, da ja.¹⁶¹

Som nærmest i alle år får Jonas henvendelser fra ulike blader og tidsskrift som ønsker bidrag fra ham. Så også i 1905. Og som vanlig er forfatteren tilbakeholdende. Denne gang kan han skyve helsen foran seg: «Jeg har længe været syg af en alvorlig Influenza. Den hindrer mig i alt Arbejde». Derfor har han liten tro på at han kan bidra til det tidsskriftet som den tyske litteratur- og kunstkritikeren Julius Elias planlegger i anledning hundreårsdagen for Schillers død. Likevel holder han døren på gløtt: «Der blev under alle Omstændigheder ikke noget meget, da jeg sidder midt i et større Arbeide og tør ikke distrahere mig fra det». ⁿ⁶² Det å være midt i et større arbeid har nær sagt gjennom alle år vært den viktigste beveggrunn for å avslå å bidra til tidsskriftsarbeid. ⁿ⁶³ Samtidig merker vi hvor nølende han allikevel fremsetter sin vegring. At han ikke tydeligere er i stand til å slå tanken fra seg, sier kanskje noe om det man har kalt «dikterpersonlighet»?

Thomasine lengter etter det nye huset i Fredriksvern, også utfra et pragmatisk synspunkt: «Jo tak, Jonas er riktig nok saa bra for Tiden, arbeider med lyst [...] – akkurat som før, synes jeg – men Øinene er elendige, saa det skulde være en Herlighed at vide ham spaserende i Fredriksværn, istedenfor mellem alle Farerne her». ⁿ⁶⁴

Det finnes svært få brev fra Jonas fra Paris dette første halve året 1905. Rett før avreisen til Berchtesgaden skriver han unnskyldende til sin bror og svigerinne om hvorfor han skriver så sjelden, og om hvordan det prioriteres: «[Øjnene] generer mig meget, og det, jeg kan præstere af Syn, maa jeg jo lægge i mit Arbeide». ⁿ⁶⁵

Berchtesgaden en siste gang

Så fort ekteparet ankommer Berchtesgaden blir tonen i brevene lysere:

Og nu sidder vi da her, alt pakket op og Huset i orden, nydeligt og hyggeligt over al Maade. Ja, det er rart at komme hertil, akkurat som et Eventyrland som ikke kan lignedes med noget andet. [...] Men nu, siden vi har faat vort *eget Land*, vil vi aligevel helst dit, ta Del i alt der og leve og dø der. [...] Imorgen haaber vi Arbeidet skal være i fuld Gang. Jo tak, Maltekstrakten kom vel frem, vi har den med her og jeg haaber, den skal gjøre godt: Jonas trives, er i udmærket Humeur og siger, jeg er saa snil mod ham. ⁿ⁶⁶

Til tross for at det nå endelig virkelig skal arbeides, er det påfallende hvor stor del av brevproduksjonen til Thomasine som berører andre temaer. Forholdet til Sverige er stadig sentralt, slik det erfares gjennom ulike avisoppslag:

Maatte nu ogsaa en Bog bli færdig til Julen! Haaber Arbeidet gaar *godt*, men fort gaar det ikke. Saa har vi da faat Aviserne i Hus og Gjænge igjen [...] Ikke to Aviser holder paa samme mening og de holder ikke engang mange Dage paa sin egen Mening. [...] Kan vi ovenpaa alt det nu passerede faa en Bernadotte Prins? – Jeg holder med Jer, – lad os faa en tidsmæssig Republik. Det blir dog det Tiden arbeider imod. Folkene vil ikke ha alle disse Ablegøier længere. [n67](#)

Det er fascinerende å få innblikk i hvor omskiftelig det tenkes rundt unionsoppløsningen. For oss som kjenner fasiten, er det disiplinerende å merke seg det konglomerat av begivenheter med vekslende påfølgende spekulasjoner i ulike retninger. Det er ikke få ganger ekteparet Lie skifter standpunkt i spørsmålet om republikk eller monarki.

Et par uker senere gjør Thomasine det klart at fra nå av er arbeidsbyrden så høy at korrespondansen må tones ned til bare brevkort. De lange utredningers tid er definitivt over for denne gang. Hun har allerede begynt med renskrivningen av romanen:

Men nu faar det bli med Brevkort og desligeste herefter fra min Side. Jeg begynder at skrive af for Jonas, nemlig; ikke fordi han er kommet ret langt just, men vi holder det mere gaaende paa den Maade, naar jeg er lige i Hælene paa ham. Jeg synes han ser lige godt – ja ikke med Øinene akkurat – som før, men han har vel ikke den samme Kraft som før, saa han maa ikke drive paa til nogen Anstrengelse. [n68](#)

Det er et besnærende bilde: renskriveren jagende rett bak forfatteren. Her gjelder det å kalkulere riktig: Tiden er knapp; det må spares på kreftene – men luften er herlig og humøret er godt. At Thomasine synes Jonas stadig ser like godt som tidligere – men da i overført betydning – svarer på nesten identisk vis til Jonas' bemerkning et drøyt år tidligere om at de farger som før var utenpå og som nå slår inn som «sjele-evner».

Uansett travelhet: Thomasine unnlater sjelden å sette sine døtre detaljert inn i mer eller mindre trivielle husholdningsviderverdigheter:

[V]i nytter hver Stund, – gaar først ud 6 om Aftenen og spiser 7 ½. Men jeg maa jo ud i Madærinder imellem om Formiddage, I dag f.E kjøbt en *hél* Oksefilié til 11 Mark. Saa er der ligesom Slagtning – noget til spækket Steg lavet som Dyrekjød, noget til Ragout, noget til Beef med Løg – ogsaa en stor Oksehalesuppe. [n69](#)

Til tross for «trusselen» om å avstå fra lange brev, kan hun ikke holde sine refleksjoner om den politiske situasjonen borte fra kontakten med døtrene:

«Her arbeider og skriver vi og – *læser Aviser*. Jeg *kan* ikke like [sic] at vi skal rive ned Fæstningerne vore». [170](#)

Til sin bror, Carl, hadde Jonas på forsommeren innrømmet hvor elendig situasjonen hadde vært: «Jeg fik intet gjort i hele Fjor under al min Sygelighed». Følgelig er nå presset stort «om jeg skal faa noget færdigt til Julen». [171](#) I et nytt brev til broren, rett før avreisen tilbake til Paris, vektlegger Jonas de værmessige kontrastene det er mellom Paris og Berchtesgaden, og hvordan de virker inn på skrivearbeidet. Igjen fremkommer det at å *skrive* også i høyeste grad er en *kroppslig* erfaring. Samtidig gir han nå mer i detalj et innblikk i den langvarige sykdomsperioden. Thomasine – og for så vidt også Jonas – har nokså tydelig overdrevet for seg selv og andre hvordan arbeidet hele tiden har gått fremover, om enn så bare i hodet. De har de siste par årene nedtonet sykkeligheten, noe som fremkommer først nå:

I tre Maaneder har vi nu boet her i Berchtesgaden under de gunstigste Veirforholde – og Arbeidet har gaat udmærket i dem trods mit daarlige Syn etc. Kommer nu an paa, hvad Pariserluften vil gjøre for det er høit op og langt igjen. Jeg har jo dennegang brugt megen Tid, *idet min Sykdom varede opmod halvandet Aar*, saa jeg først kom til at skrive tidlig i Vaar. [172](#)

Paris for siste gang

I slutten av september er ekteparet tilbake i Paris. Thomasine skriver til Asta om det sedvanlige arbeidet med å komme i orden. Oppakningen etter Berchtesgaden i 1905 har noe vemodig ved seg. Bare én reise gjenstår i deres liv. Som sedvanlig lufter Thomasine også sine tanker om den aktuelle politiske situasjonen:

Vi er nu midt i Travelheden med at faa Huset i orden, saa Jonas kan komme til Arbeidet igjen. Gudskjelov, Reisen er vel over; og glade er vi ved Tanken paa bare at ha en Reise hjemover igjen. [...] Jeg har været ubeskrivelig urolig over Tingene hjemme – tør vel haabe paa at det ikke blir Krig ialfald. [...] Det ene Kongsemne hindrer vidst det andet, tror jeg, saa det ender med en Nordmand – vel isaafald til President? Kjære lev vel. [173](#)

12. oktober uttrykker Thomasine glede over at datter Elisabeth har sendt fotografier av det nye huset i Fredriksvern, samtidig som hun forsikrer at hun

nærmest bare har noen korte stunder hvor Jonas kan unnvære henne:

Men det kan bli noksaa meget at ordne og tænke paa i Vinter, som kan være morsomt, om vi nu bare kom vel over Bogen. Hvad er det for en Stolpe med en Kugle paa der, udenfor Stakittet? [...] Jeg er svært glad over, at der staar «Jonas Lie» over Døren, saa hyggeligt! [...] Nei, nu maa jeg hjelpe Jonas igjen! Vi er saa svært optat af Bogen, om den *kunde* bli færdig. Tynd blir den under alle Omstændigheder, men det faar ikke hjelpe, bare den blir lidt god.¹⁷⁴

Igjen er det brevkort som gjelder. I et av de siste brevene før manuset går i posten, gjentar Thomasine atter en gang at hun er den eneste som kan finne en orden i manus:

Tyk blir den ikke; men *jeg* synes jo god! [...] Jonas rabler sine Tanker og Ideer og paa 10 forskjellige Maader, saa maa jeg se, om jeg kan finde noget udaf det. Han selv kan jo absolut ikke læse det. Vi kommer til at arbeide hele Geburtsdagen, og Presang faar han ikke.¹⁷⁵

På dette tidspunkt har Jonas og Thomasine skrevet til forlaget at manus er så godt som i anmarsj. Brevet er ikke bevart, men av Peter Nansens svar forstår vi at tittelen nå er fastlagt:

Det var en glædelig Efterretning – den om din nye Bog. Jeg er meget spændt paa den. Titlen lover jo mange Overraskelser. Saasnart den kommer, skal den i en lynende Fart blive sat op. *Og naar den er lille, maa vi jo se at gøre nogle Trykkeri-Kunststykker med den*, for at den ikke skal blive altfor lille.¹⁷⁶

Peter Nansen, i sin reaksjon da han mottok manuset, hadde kalt Jonas en trollmann. Og han fortsatte: «Bogen er fortryllende og det Spind af Fantasi og Symbolik, hvori du indvæver din stærke lille Fortælling, virker aldeles udmærket – med Mesterskabets Fornyelse». Men så over til det praktiske:

Jeg har foreløpig givet Besked om, at de smaa Symbol-kapitler skal sættes med *kursiv* – for at skille dem ud fra det andre. Jeg tror det vil se pænere ud. *Har du noget imod det?* Og har Du noget imod, at Bogen, hvis vi kan skaffe saameget af det i en Fart, trykkes *paa ru Papir*. Bogen bliver jo lille. [...] Og det ru *Papir fylder saa deiligt*. Og ser fornemt ud.¹⁷⁷

Ru papir ble altså løsningen på trykkeri-kunststykket om økt volum. Kursiveringen av de eventyrlige kapitlene gjør sitt til at boken blir mindre eksperimentell og

«rar». Dette må ha vært etter Thomasines hjerte, siden hun var den som først skilte ut disse kapitlene.

Omsider kan det pustes ut i Paris. Men bare nesten: Manuskriptet er sendt, men nå gjelder det å få fart på den øvrige virksomheten:

[J]eg havde saamæn enda ikke havt Tid til at sætte min Fod ned i Byen, siden vi kom fra Berchtesgaden. [...]. I Tirsdags [14. november 1905] sendte vi da Manuskriptet [...]. Bogen blir kort; men den er meget vel mottaget av Peter Nansen, hvilket er glædeligt og godt. Ja, jeg synes jo ogsaa om den. Maatte andre gjøre ligesaa. Siden vi sendte den har Travlheden været enda større, da her ligger Masser af Breve at ekspedere. ⁿ⁷⁸

Helt siden ferdigstillingen av *Ulfvungerne* har ekteparet Lie vært opptatt av sitt kommende arbeid. Imidlertid finnes det i brevvekslingene ingen direkte spor etter hva romanen faktisk vil inneholde. ⁿ⁷⁹ Det rapporteres om det fysiske slitet med å skrive og om hvor tett de samarbeider, men ikke noe som røper originaliteten i dette siste arbeidet.

Tiden derpå – og mottagelsen

Rett etter selve utgivelsen gis det heller ikke pusterom. Den alltid travle Thomasine informerer i brevene hjem i detalj om alt som nå er pålagt henne:

Vi, eller rettere jeg er saa rent overlæst med Arbeide, Forlæggere og Oversættelsesbreve, Bogforsendelser etc. etc. [...] [D]et hviler dog altsammen paa mig. Hollandsk Oversættelse f.Ex, mistede vi, da de ikke blev underrettet i tide og omskrevet i det vide og brede; jeg aarkede det ikke og saa røg de 300 Fr. – ingen Konvention med Holland nemlig. *Det Forretningsmessige plager mig saa og slaar sig paa Nerverne og Sønnen.* ⁿ⁸⁰

Også etter forrige utgivelse – *Ulfvungerne* (1903) – var Thomasine i lang tid slått ut; overarbeidet, nervøs, søvnløs og reumatisk.

Hun er takknemlig for brevene fra Norge. De levendegjør den politiske situasjonen hjemme. Samtidig:

Men, apropos, Situationen, kan du si os, hvorfor Morgenbladet ikke anmelder Jonas's Bog? Er det fordi de ikke vil røre ved Bøger der er udkommet i Danmark, men nei, det kan jeg dog ikke Tro. Har Monses været ude og fornærmet Vogt paa Jonas's Vegne? Han er nok Kar for den han. ⁿ⁸¹

Gjennom hele året 1905 hadde Thomasine alltid snakket om «vi» når arbeidet med boken ble omtalt. Nå foreligger endelig det ferdige produktet. Thomasine trer tilbake og kaller det «Jonas's Bog»; også til nærmeste familie. Hun er engstelig for at deres egen *enfant terrible*, Mons,ⁿ⁸² kan ha lagt kjepper i hjulene for bokens mottagelse. Uansett: det kom aldri noen anmeldelse i *Morgenbladet*.

Senere på våren kommenterer hun mottagelsen ytterligere. Hun legger ikke skjul på at boken har vært en økonomisk skuffelse:

Saa fik vi af denne sidste Bog megen Ære og Glæde. Men Pengene ikke efter Forventning hverken for Gyldendal eller Jonas, – idet kun V.G. og Dagbladet gav en udmærket men liden Anmeldelse, Intelligenssedlerne kun et referat af Indholdet samme Dag Bogen udkom, og Morgenbladet ingen Anmeldelse. *Og i denne Reclamens Tid gjør dette saare meget for Kjøbet.* [...] Jonas har aldrig tænkt at skrive Julebøger, men han har været nødt til at gi dem ud ved Juletider for at faa noget Salg og kunne leve af det.ⁿ⁸³

Samtidig er fremtidsoptimismen upåklagelig:

Jonas holder paa at anlægge et nyt Arbeide. Med de daarlige Øine og svag som han er vilde jeg nok synes det var et Mirakel; om der kom en Bog til. Men naar han bare tænker på én Ting, saa er det utroligt hvad han kan fordybe sig i og sé. Og saa maa han ha noget at gjøre, naar han ikke kan sé at læse.ⁿ⁸⁴

Mange ganger underveis i arbeidet med *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* uttrykte Thomasine at det nærmest ville være et under om det nok en gang ble «bok til jul». Også i den tiden kommenterte hun ektemannens unike evne til å se, billedlig forstått. Nå er miraklenes tid forbi, vil det vise seg, selv om begge ektefeller melder om at nytt arbeid er i gjære. Som vi også så etter utgivelsen av *Ulfvungerne*: Forfatteren er så godt som umiddelbart i gang med et neste verk. Og igjen blir den aldrende dikter oppfordret til å bidra til tidsskrifter, denne gang til *Juleroser*. I kjent stil takker han nei til forstyrrende henvendelser: «Jeg er saa helt og fuldt optat af mit ny Arbejde og tør ikke gjøre nogensomhelst Afbrydelse».ⁿ⁸⁵ Igjen virker det som om det er umulig å beskytte seg mot tilværelsens allehånde forstyrrelser.

Thomasines skuffelse over mangel på anmeldelser og derav manglende salg gjaldt ikke bare for dem selv, men også for forlaget. Jonas unnskyldte seg direkte overfor Peter Nansen, allerede i romjulen:

Og jeg er bange I ikke har fuld Glæde af mig iaar. Jeg er meget glad fordi jeg har faat skrevet Bogen, men Publikum har formodentlig fundet den for alvorlig til Juleleg. Deraf kan man lære, at man en anden Gang ikke gir ud til Julen, saa gaar man heller ikke ivejen for de unge, som jo har deres Ret.ⁿ⁸⁶

Det lyder plausibelt at fravær av anmeldelser – i denne reklamens tid – kan være skjebnesvangert. Men det er spesielt at forfatteren allerede drøye 14 dager etter utgivelsen forutser at boken ikke blir noen økonomisk suksess.

Det var imidlertid flere anmeldelser enn Thomasine tilsynelatende var klar over, og flere av dem var overveiende positive. Men noen kritikere var også provosert:

Dette er en trist Bog. – Thi den gaar ud fra et meget mørkt livssyn. Ligesom for Henrik Ibsen Verden er et eneste stort Sygehus, saaledes har for Jonas Lie Menneskelivet sit Forbillede i Skogens Dyreliv. [...] Det har nu i lang Tid været Sedvane at anskue Mennesket under Dyrets Synspunkt; – Naturalismen indførte denne Skik (la bête humaine). Vi synes, dette er lidt uretfærdigt baade mod Dyret og mod Menneskene.ⁿ⁸⁷

Det er påfallende at denne anmelderen så sterkt anvender et naturalistisk perspektiv på en forfatter som gjennom nittiårene viste seg å være nær beslektet med nyromantikken, gjennom blant annet *Trold*.

Derimot blir boken lovprist av en så toneangivende kritiker som Carl Nærup, i en anmeldelse i *Verdens Gang*, som altså Thomasine refererte til som «udmærket», men som hun tydeligvis ikke greide å glede seg helt over:

I denne lille Bog med den lange fantastiske Titel har Jonas Lie givet os et Livsbillede saa eiendommelig nyt friskt i Formen og saa dybt og tankevækkende af Indhold, at det staar paa Høide med det ypperste han har skrevet. Aldrig før har den gamle Mester saa helt og samtidig fundet Udtryk for de to Naturer i sit Væsen: den gløgge klarøiede Virkelighetskjender og den indadvendte, fjerntskuende Grubler og Drømmer.ⁿ⁸⁸

Denne todelingen som Nærup her anlegger, må sies å ha vært nærmest arketypisk i Lie-resepsjonen, siden Garborg tok den i bruk i biografien om ham i 1893. Flere anmeldere antyder nokså respektløst at Jonas Lie nå er blitt for gammel. Samtidig er det andre som opponerer mot et slikt syn. Et godt eksempel på en anmeldelse som makter å balansere begge disse perspektivene, finner vi i *Annonce-Tidende* (Bergen):

Naar man læser denne hans nye Bog, bliver man nødt til at tage i sig Snakket om, at Jonas Lie er bleven for gammel til at skrive Bøger. [...] *Blandt de mange helstøbte, vidunderlig vakre Kunstværker, der skriver sig fra Jonas Lies Haand, vil «Østenfor Sol –» staa som et af de bedste og største.*¹⁸⁹

Stort høyere kan ikke dette siste arbeidet rangeres. Samtidig er det en (reell) samtidsforståelse for at tiden nå er i ferd med å løpe ut for *alle* de største norske mannlige dikterne. J. E. Sars er inne på en slik tankegang i et høflig takk-for-boken-brev:

Af de «store gamle» blir du den sidste paa Skandsen. Ibsen har jo allerede lenge været at regne som en død Mand. Alexander Kiellands sidste Bog viser os intet af Digteren og maa vel i det hele siges at være en misforstaaelse. Bjørnson holder paa med en ny Fortælling, men jeg har hørt ham udtale sig om den som om han ikke havde nogen [...] Tro paa at den vilde lykkes og med Troen har han vel tabt sit rette Styrkebelte. Du alene staa frem, idelig raus og frodig. Gid du maa staa saa endnu i mange Aar!¹⁹⁰

Sars treffer godt: Både Kielland og Ibsen dør i 1906, bare noen måneder senere (henholdsvis 6. april og 23. mai). Kiellands *Omkring Napoleon* – som Sars regner som en «misforståelse» – kom i 1905. Bjørnsons siste prosaverk, *Mary*, blir utgitt senere i 1906. Ingen av disse vakte særlig begeistring hverken blant kritikere eller publikum.¹⁹¹

Jonas Lie selv – i brevet til Peter Nansen – hadde antydnet at man bør la yngre krefter slippe til – i det minste til julesalget. Man aner hos forfatteren en viss resignasjon og samtidig også en forståelse av et forestående generasjonsskifte.

Bokens særpreg

Anmeldelsene nevnt over kommenterer i liten grad romanens konkrete innhold. De nøyer seg med enten lovprisning eller likegyldighet, og Thomasine hadde rett i at de var korte. Det var i grunnen bare én anmelder som gikk grundig inn i boken, nemlig Bredo von Morgenstjerne i *Aftenposten*. Videre holdt Ragna Nielsen et langt foredrag om boken.¹⁹² Nedenfor vil jeg gå nærmere inn på disse, samt på noen av de skriftlige reaksjonene som Jonas Lie fikk i privatbrevs form, og som fanger opp bokens særpreg, vel så godt som anmeldelsene i offentligheten.

Det er her på (høy) tid med et summarisk resymé av selve innholdet i *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*:

Den knappe 90 siders romanen er delt i 15 kapitler. I 7 av disse fortelles historien om hvordan den unge legen Ole Stjernø vekselvis blir dyrket, motarbeidet og mistrodd som forskertalent inntil han på slutten av romanen når internasjonal anerkjennelse. I løpet av fortellingen får Stjernø erfare at den han trodde var hans nærmeste venn, stadsfysikus William Adler, uavlatelig har motarbeidet ham. [...] [De åtte andre kapitlene er] gjennomgående svært korte, satt i kursiv, plassert mellom hovedfortellingens kapitler og har gjerne et mytisk eller eventyraktig innhold. Flere av dem omhandler kampen på liv og død i naturen, og kan betraktes som en antydning til den konflikten som fremstilles [...] i hovedfortellingen.¹⁹³

Lies romaner hadde ofte hatt undertitler. De siste nærmet seg det metaforiske: «Af Livets Komædie» (1901) og «Et Blad af Lidenskabernes Bog» (1903), men fremdeles bar de i seg en litterær genremarkering. Undertittelen på *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* går et skritt lenger, da den helt mangler antydning om genre: «Streif paa Jagtgebetet».

Mye av hovedhandlingen utspiller seg i «Sandbanken», en slags akademisk klubb, særlig med medlemmer av legestanden, der gamle venner med ektefeller møtes til avslappende samvær. I alt kan det vel dreie seg om et tyvetalls bipersoner. En av dem snakker på et visst tidspunkt utsløret med Stjernø om sporten *menneskejagt*, noe som får hovedpersonen til å innse hvordan han ligger under for vennens sjalusi. De beste kritikerne lar seg mer eller mindre bevisst inspirere av de konnotasjoner som «streif på jaktgebetet» kan innby til.

Nokså ubesværet forstår de «det dyriske i mennesket» som det vesentlige tema i boken, uten å avfeie det som uhyggelig naturalisme, slik som kritikeren i *Adresseavisen*. Anmelderne har en tendens til å dikte videre på dette «streif på jaktgebetet»; nesten som om kritikerne overgår Lie i å se dybder både i mennesket og universet:

[D]og er der i Bogen med den lange «Æventyr-titel» noget nyt baade i Indhold og Form. Det er nyt dette at se Menneskelivet i en Sum som den store Menneskejagt, hvor Menneskene ikke bare ubarmhjertig tramper hinanden ned for selv at komme frem og berge Livet som i en Skibbrud-Rædsel; men hvor de med Vilddyret fryder sig i selve Forfølgelsen og det dræbende Slag, fryder sig i Offerets Angst og Dødsskrig.¹⁹⁴

For en moderne leser kan det være vanskelig å trenge inn i det høystemte vokabularet som benyttes. Men de kritikerne som best får tak i det dyriskes

betydning, greier også best å verdsette romanens form:

Og Formen er ny. Den har noget til en vis Grad tilsvarende i Korene i Bjørnsons «Kongen». Der er det de overmenneskelige Magter, som hele Tiden følger Handlingen med sit høiere Syn og peger udover mod de større Sammenhænge. Her er det de undermenneskelige Magter, hvis vilde og grusomme Kamp, hvis List og hvis suveræne Kraft Punkt for Punkt danner Parallelerne til den skildrede menneskelige Livskamp, og hvorigjennem vi skal skimte den dybe Urgrund for de onde Magter i Menneskelivet.¹⁹⁵

Bredo af Morgenstjerne i *Aftenposten* konstaterer at formen er ny, dog uten særlig presist å beskrive hva det nye består i. Også dikterens svigersønn, Daniel Isaachsen, er opptatt av det nyskapende ved formen, og også han assosierer til koret, ikke til det bjørnsonske fra Kongen, men til det greske sådanne. Svigersønnen går tettere inn på Lies teknikk og form enn det de profesjonelle kritikerne hadde våget seg på:

Hvorfor peger ikke kritiken til en afveksling paa Jonas Lie's enestaaende teknik? [...] Et skarpt magnesiumlys over de to hovedpersoner i et halvt snes situationer, et hurtigt aftagende lys over bifigurerne efter deres aftagende betydning, endende i noget, der minder om det græske kor, som igjen fortætter sig i den vældige baggrund, det stumme kor, dyrene, naturen, verdensrummet som baggrund for det hele.¹⁹⁶

Svigersønnen oppfordrer til en estetisk avhandling om Lies «enestående teknikk». Oppfordringen ble ikke fremført i full offentlighet, og hadde nok heller ikke funnet noen respons.¹⁹⁷

Ragna Nielsen gir i et brev en referanse til et annet Bjørnson-verk, som også inneholder et kor, som hun dog ikke nevner eksplisitt:

[Din bog] er meget merkelig, – siden første del af Over Ævne har intet gjort saa meget indtryk paa mig. [...] Jeg agter at holde foredrag om den i Lærerforeningen. Bare ikke foredraget maatte bli bogen altfor uværdigt!¹⁹⁸

Ragna Nielsen er av dem som særlig vektlegger de *etiske* sidene ved verket, i de foredragene hun holdt om boken:

Det ord, som Jonas Lies bog for mig raaber høit – det ord er *syndserkjendelse*. Ikke syndserkjendelse i kristelig forstand, om du saa vil, men erkjendelsen af

den medfølgende skamfuldhet hos det civiliserte menneske over, at han ikke bedre mestrer vilddyret i sig. [n99](#)

De beste omtalene av boken får frem at vilddyret i mennesket ikke er utryddet, men ligger under den siviliserte overflate. Så varierer det hvor langt de ulike kommentarene gir seg inn på videre etiske eller estetiske vurderinger.

Beundrerskaren

Harriet Backer var i Paris-årene en nær omgangsvenn av ekteparet Lie. Også hun sender et høflig takk-for-boken-brev, der hun greier å flette inn elementer av boken (som sagnfiguren basilisken og løven som ennå bor i dypet av oss) i en elegant vennskapsdiskurs:

Du kan nok feire en glad Jul, som har sendt Dit store dybsindige Digt hjem til Norge, en Styrkedrik for os alle. Jeg tænker med mig selv, at Basiliskens svigefulde Veie gaar vi vel alle mangen gang, og Løvens vilde Ødelæggelsesdrift alting for sig og sit, er i os Alle. [...] Vær ikke vred, hvis jeg vover at være høitrvende. [...] Glædelig Jul! Jeg tænker, alle Eders Julegjæster gennem de mange Pariseraar er i Tankerne hos Eder omkring Juletræet. Basilisken i mig er misundelig over de mange andre som har del i Eder. [n100](#)

Fra det påstått høyttrvende beveger Harriet Backer seg videre i brevet til en høyst livaktig skildring av utsikten fra vinduet ut mot en ny politisk virkelighet i Norge:

For at snakke om mere jordiske Ting, saa ser jeg i dette Øieblik fra mit Vindu Kronprindsen med sin Barnepige trippe omkring i Dronningparken med Vagt efter sig i passende Distance. [...] Vi er midt oppe i et Æventyr, og vor Konge og Dronning ser ud, som om de vandrede i Drømme og ventede hvert Øieblik at vaagne. Det er slet ikke fordi han er Konge, at vi jubler omkring ham, naar vi kan faa gjort det; men fordi Norge eier ham. Norge er ikke hans, men han er vor. [n101](#)

Som vi har sett, var ekteparet Lie gjennom de spenningsfylte årene før unionsoppløsningen daglig frenetisk opptatt av den politiske situasjonen hjemme. De vekselvis engstet og frydet seg i endeløse spekulasjoner over de stadig endrede scenarier. Harriet Backers julebrev må ha gitt dem stor glede.

Beundrerskaren er ikke avgrenset til familie, forfatterkolleger og kunstnere. Også politikere er blant de takknemlige. På papir påtrykt «Odelstingets Præsident»

takker Abraham Berge Jonas Lie for hans siste bok.ⁿ¹⁰² Senere på året var det statsminister Michelsens tur til å takke – på stivet brevpapir «Fra Den norske regjerings formand»:

Først i dag har jeg havt den store glæde at få læst Deres sidste bog, som De var så venlig at sende mig til jul. Forholdene har dessværre medført at der i det sidste år ikke har været levnet mig megen tid til anden læsning end den rent politiske og hvad dermed står i forbindelse. Desto bedre smage det når jeg nu – som i disse dage – har kunnet mætte min hungrende sjæl med det sidste skjønlitterære arbeide af den forfatter, som så ofte tidligere har glædet og underholdt mig. Thi menneskene har nu engang vanskeligt for at leve af politik alene.ⁿ¹⁰³

Senere i brevet takker statsministeren for «Deres venlige hilsen i de høstmørke dage i 1905». Han sikter nok til hilsenen «Som fra alle norske Hjerter også min varme dybe Tak! Store Tider, Store Mænd».ⁿ¹⁰⁴ Michelsen beklager at han ikke tidligere har takket:

Det var mig den gang uoverkommelig at få sende en speciel tak til de mange, hvis sympathi og samfølelse jeg satte særlig pris på, men vær forvisset om, at min taknemlighed derfor ikke var mindre.ⁿ¹⁰⁵

Michelsens brev minner oss om hvor opptatt ekteparet Lie var med å følge med i den politiske utviklingen i Norge. Brevet viser også hvordan de var i en posisjon der man kunne kommunisere direkte og innforlivet med landets ledende politikere.

Den Lieske skrivemåten

Den anmeldelse i dagspressen som skilte seg klarest ut, var det Lars Holst i *Dagbladet* som stod for. Så vidt jeg kan se, er dette den eneste som – i et par markerte setninger – fanger opp Lies særegne skrivemåte, hinsides det realistiske og fantastiske:

Jonas Lie viser atter i denne Bog sin merkelige Evne til at stemme sit Sprog i sin Fortællings Grundtone. Menneskejagtens Uro banker i dens Rytme, Livskampens Jag i dens korte, hurtige Sætninger.ⁿ¹⁰⁶

Det å stemme språket i fortellingens grunntone er en avansert forståelse av hvordan språket dannes av fortellingen – altså ikke slik at fortellingen først ligger der som et objekt som så filtreres gjennom et språk. Og likeledes: de korte, hurtige setninger mimer livskampen. Ut av språket vikler historien seg.

Dette er uttrykk for en estetikk som ligger modernismen nær. Sverre Lyngstad er i ettertid den som mest originalt har rettet oppmerksomheten mot denne siden av Lies forfatterskap. I forordet til sin bok, *Jonas Lie*, skriver Lyngstad at forskningsinteressen for Lie i lange perioder har vært relativt liten. Hans forklaring kan synes eiendommelig. Det forelå i «den litterære verden» «... a growing demand for explicitly psychological and sociological fiction»,ⁿ¹⁰⁷ som Lie ikke responderte på. Vi som er vant til å plassere i hvert fall deler av Lies forfatterskap under problemer-under-debatt-paraplyen, kan nok finne en slik påstand overraskende. Uansett mener Lyngstad at tidene nå er annerledes:

The French New Novel turned the tables on literary psychologizing, and *novels 'with a purpose'* have had their day. At a time when scientific sociology and psychology have appropriated many of the old concerns of fiction, it is felt that a novelist's primary allegiance is to a particular kind of verbal art, and that psychology and sociology can, at best, only be ancillary to the practice of that art. And as an artist, Jonas Lie is one of the finest that Scandinavia has produced.ⁿ¹⁰⁸

Lyngstad overdrev definitivt den evigvarende innflytelsen fra den franske nyromanen. (Han ville nok ha hatt problemer med å forstå dagens virkelighetslitteratur.) Men uansett: en romanforfatters primære forpliktelse er og blir å rendyrke den verbale kunsten. Psykologi og sosiologi kan på sitt beste bare være støttespillere til denne kunsten. Man kan trygt lese *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* som et verk som ivaretar denne forpliktelsen.

Senere tider

Det har vært moderat forskningsinteresse for *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*. De mest omfangsrike bidrag står Aase Hiorth Lervik, Ingard Hauge og Hans Midbøe for. De vier alle egne kapitler om boken i deres respektive Lie-monografier.ⁿ¹⁰⁹

Litteraturhistoriene holdt lenge på en positiv omtale av Jonas Lies siste verk. Francis Bull kalte romanen for «en verdig, sammenfattende avslutning på [forfatterens] livsverk».ⁿ¹¹⁰ Og i seksbindsverket *Norges litteraturhistorie* omtaler Edvard Beyer *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* som «et siste lite mesterverk».ⁿ¹¹¹

Senere har det vært taust.ⁿ¹¹² Den høyst originale avslutningen på Jonas Lies forfatterskap er i ferd med å bli glemt.

Manuskripter og trykte utgaver

De store linjer og de små detaljer

Tekstgrunnlag og tekstkilder

Denne utgaven av *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* er basert på [1. utgave fra 1905](#). Original ortografi og språkform er beholdt. Det er ikke foretatt noen tekstrettelser.

Teksten i 1. utgave er sammenlignet med teksten i bevarte manuskripter (se under). Varianter som har betydning for leseforståelsen er tatt med i variantapparatet (i form av noter) og variasjonen omtales inngående litt senere i dette kapitlet.

Det er bevart tre manuskripter til *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* i Nasjonalbibliotekets samling:

Arbeidsmanuskript ved Jonas Lie: [NB Ms.fol. 711](#). Komplette tekst (med rettelser). Kalt «arbeidsmanuskriptet» i denne innledningen og i variantapparatet.

Fragment av første renskrift ved Thomasine Lie: [NB Ms.fol. 711](#) (etter arbeidsmanuskriptet). 8 + 4 sider. Kalt «renskriftfragmentet» eller «første renskrift» i denne innledningen og i variantapparatet.

Renskrift ved Thomasine Lie: [NB Ms.fol. 1863](#). Komplette tekst (med rettelser). Kalt «renskriften» eller «den endelige renskriften» i denne innledningen og i variantapparatet.

Samleutgaver

Lies samlede verker ble første gang utgitt mellom 1902 og 1904. I alt er det utgitt ni samleverk, alle på Gyldendal. Vi finner *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* i bind 5 i 1909, 1941, 1954, 1961, 1975 og 1995; og i bind 10 i 1914

og i 1920–1921 (den såkalte standardutgaven med innledning av Valborg Erichsen og «Opplysninger og varianter» ved Paula Bergh). Romanen er ikke inkludert i *Samlede romaner*, som kom ut i 12 bind 1932–1934, markert som «hundreårsutgave».

Bakerst i bind 5 i 1975-utgaven (som hadde undertittelen: «åttende utgave») står følgende, midt på siden og i kursiv:

Jonas Lies overordentlige store produksjon omfatter enkelte mindre arbeider, særlig av dramatisk art, som ikke kan sies å stå på høyde med hans øvrige diktning. I denne utgaven er disse bøkene ikke tatt med og dikterens arvinger har gitt sin tilslutning til at det vil være riktig ikke å trykke dem opp.ⁿ¹¹³

Bare *Lindelin* er med av de dramatiske arbeidene. Kan noe lignende også ha skjedd med hundreårsutgaven av romanene i 1933–1934? At forlaget (og arvingene) fant at *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* ikke stod «på høyde» med resten av forfatterskapet? Det opplyses det intet om, bakerst i det tolvte bindet, som avsluttes med *Ulfvungerne*. I de påfølgende samleutgaver er «vår» roman tatt til nåde igjen.

Også samleutgaven fra 1995 utelater dramaene på samme måte som utgaven fra tjue år tidligere, men denne gang uten å oppgi at noe er utelatt. At verk utelates uten nærmere forklaring, er langt fra sjeldsynt. For eksempel er de to romanene *Thomas Ross* (1878) og *Adam Schrader* (1879) for siste gang med i en samleutgave i 1914 (med unntak av standardutgaven). I 1933–1934 og i de senere utgavene finnes det intet spor av disse to verkene.ⁿ¹¹⁴ Det er fascinerende hvordan publikums oppfatning om hva som er forfatterskapets samlede produksjon til enhver tid er avhengig av forlagets forgodtbefinnende.

Standardutgaven fra 1920–1921 med «opplysninger og varianter» er det nærmeste man kommer en Lie-utgave med noen slags tekstkritisk pretensjon, om enn ambisjonsnivået er beskjedent. Paula Bergh skriver bak i det første bindet: «Variantsamlingen er imidlertid på langt nær fuldstændig, da denne utgave bare har tat med de ting, som kunde tænkes at være av nogen interesse».ⁿ¹¹⁵ «Ting som kunne tenkes å være av noe interesse» er en særdeles uforpliktende og ikke-vitenskapelig ytring. Det eneste som sies om *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*, er at den er skrevet i Berchtesgaden sommeren 1905 og utkommet særskilt to ganger i til sammen 14500 eksemplarer.ⁿ¹¹⁶ Til tross for et visst tekstkritisk tilsnitt står standardutgaven ikke desto mindre for én påfallende inkurie. Om omgangsformen i klubblivet i Sandbanken heter det: «Ordet var frit,

om ikke altid saa godt og værdifuldt; men man fik utluftet Sjælen». [n117](#) I standardutgaven er det kursiverte innskuddet utelatt, og man blir sittende igjen med den ulogiske motsetningen: «Ordet var frit, men man fik utluftet Sjælen» (Lie 1920–1921, b. 10, 339). Den første utgaven (1941) etter standardutgaven mangler også innskuddet. De andre utgavene har det med. Alle utenom 1909- og 1914-utgaven bruker for øvrig kursivkapitler, i samsvar med førsteutgaven fra 1905. [n118](#)

Misforståelser?

I det store og hele er det ytterst få avvik mellom renskriften, førsteutgaven og de senere utgavene. [n119](#) Derimot finner vi utallige små og noen store avvik mellom arbeidsmanuskriptet og renskriften, disse er notert i variantapparatet. På enkelte steder må avvikene regnes som enten misforståelser eller mer eller mindre tilfeldige inkurier som kan gi betydningsforskyvninger. Jeg vil her avgrense meg til tre eksempler.

I kapittel V om fabeldyret, basilisken, fremstilles det hvordan mennesket ikke greier å stå imot det demoniske, hvis man først har møtt basiliskens blikk. I renskriften forekommer den gåtefulle setningen: «Men hver Fuldmaanenat træder Fiktionen ind i hans Drøm og haaner ham og byder ham Frihed». [n120](#) Arbeidsmanuskriptet er derimot langt mer forståelig. Det er ikke «Fiktionen» som trer inn i hans drøm, men derimot «Dæmonen»! Det skal innrømmes at arbeidsmanuskriptet her er litt vanskelig å dechiffrere. Arbeidsmanuskriptet har først «den» som er overstrøket og så erstattet med «Dæmonen». [n121](#) Om «den» var bevart i arbeidsmanuskriptet, ville «den» slått tilbake til substantivet «Dæmon» to avsnitt tidligere. Det er altså ingen tvil om at «Dæmonen» er det riktige. At renskriften forvansker dette til «Fiktionen», er altså en opplagt misforståelse. Alle senere utgaver har holdt på «Fiktionen» (fra 1941 modernisert til «fiksjonen»).

Etter en viss ertende utveksling av spydigheter under romanens første innblikk i livet i Sandbanken sier Ole Stjernø – ifølge arbeidsmanuskriptet – til sin venn (og etter hvert store fiende), Adler: «Du vil nu vel ikke sige, Du ikke taaler at jeg gjør Nar af Flipperne dine, selv om det er lidt af *det aandelige*». [n122](#) Det er ikke helt lett å forstå hvordan det å gjøre narr av «Flipperne» (foreldet for «snipp») kan kobles mot «det åndelige». Stjernø har antydnet at deres gamle professor var «forelsket i Adlers gule vest», så kanskje skal man se det materielle her opp mot noe mer subtilt. Renskriften har «selv om det er lidt af *de aandelige*». [n123](#) Hvem disse «åndelige» skulle være, er det ikke rimelig å forsøke å finne ut av. Renskriftfragmentet er her identisk med arbeidsmanuskriptet (altså «det

aandelige»). Akk, hvor vanskelig det er å skrive av korrekt, kan man ta seg i å tenke, her hvor fraværet av én enkelt bokstav skaper betydningsforskyvning. Ingen av de senere utgavene følger arbeidsmanuskriptet.ⁿ¹²⁴

Det tredje eksempelet på en mulig misforståelse i renskriften (og i førsteutgaven) er det vanskeligere å ta stilling til. Selskapsklubben Sandbanken introduseres i kapittel II. Den består «... af Damer og Herrer, nærmest tilhørende Lægestanden og den lærde Verden, – Folk, som var stødt paa hinanden i Studietiden eller i Dagliglivets Surr og var blet hængende ved». Foreningen var aldri døpt, men navnet Sandbanken «var saa at sige, skyllet op gjennem Aarene og havde gjort sig selv».ⁿ¹²⁵

I forbindelse med forberedelsene til den store festen som skal arrangeres i Sandbanken på slutten av romanen til ære for den nå verdensberømte Ole Stjernø, uttaler en av personene i en slags metakommentar i arbeidsmanuskriptet: «Det er ordentlig saa Berømmelsen vifter gjennom de gamle *Sandbanksflag* ...». ⁿ¹²⁶ Renskriften (og førsteutgaven) har her dobbeltbestemmelse: «Det er ordentlig, som Berømmelsen vifter gjennom de gamle *Sandbanksflaggene* ...». ⁿ¹²⁷ «Flagg» het etter 1907-reformen fremdeles «flag» selv om «flagg» lenge hadde vært i omløp. «Flagg» ble eneform etter 1917, men «flag» holdt seg i bruk til langt ut på 1920-tallet. ⁿ¹²⁸ Formuleringen er ikke uten videre selvforklarende. Har foreningen egne flagg? Med tanke på hvor tilfeldig og uformelt den er organisert, virker det lite plausibelt. Eller er det slik at «sandbanksflaggene» nærmest må forstås som vimpler til pynt på det bordet som er i ferd med å dekkes? En annen fortolkning er også mulig, der vokalen er lang og følgelig ikke potensielt skal ha dobbel konsonant i endingen (i flertall): «Flag» betyr «bredt havstykke». ⁿ¹²⁹ Ivar Aasen presiserte ytterligere: «... en Søstrækning, et bredt Søstykke (Bassin), især omringet af Holmer el. Skjær». ⁿ¹³⁰ Det gir god mening på det metaforiske nivået å koble Sandbanken opp mot «flag»; Sandbanken utvides romlig. Men «flag» i denne betydning er ikke funnet belagt andre steder i forfatterskapet. I *Gaa paa* (1882) forekommer derimot ordet «Flak» (s. 71). Førsteutgaven av denne romanen er utstyrt med en rekke ordforklaringer (som ikke er med i senere utgaver). «Flak» er forklart nederst på siden som «Grunde».

At berømmelsen vifter gjennom de gamle *Sandbanksgrunnene*, kan gi bedre mening enn at det viftes gjennom *Sandbanksflaggene*. Kan «Flagg» være et slags ubevisst (og vel også ukorrekt) forsøk på fordanskning av «Flak»? Endringen mellom arbeidsmanuskript og renskrift er uansett ikke mulig å komme til bunns i. Erik Lie skal i 1902 ha skrevet til forlaget at «Min far har aldri i sin skrivemaade

befolgt noget bestemt ortografisk princip og derfor aldri vært konsekvent i sin rettskrivning. Han har heller aldri ønsket at være dette». ¹¹³¹ Kanskje gir det mening å anta at renskriveren ønsket at «flaggene» skulle inngå som del av det realistiske i situasjonsøyeblikket, uansett hvor besnærende det kan være å mistenke den dikteriske diskursen for å ha gitt seg det metaforiske i vold. Uansett: Til bunns i dette avviket er det ikke mulig å komme.

Betydningsbærende endringer

Arbeidsmanuskriptets første side begynner med romantittelen, som er understreket. Deretter følger umiddelbart selve brødteksten (uten kapitteloverskrift). I arbeidsmanuskriptet fremstår derved de første sidene som en *prolog* til hele romanen. I den endelige renskriften har kapittelet fått en nummeroverskrift («I»). ¹¹³² Derved reduseres betydningen av disse første sidene. De blir til ett av de i alt åtte eventyrkapitlene, som altså alternerer med de syv kapitlene om Ole Stjernø. Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet kaller det påfølgende kapittelet for «Kap. 1», i den endelige renskriften er dette endret til «II».

Kapittelinnvidlingen viser altså en markant forskjell mellom de to versjonene. Når forfatteren i arbeidsmanuskriptet begynner sitt kapittel 2, bruker han overskriften «Motto». En lang strek midt på siden markerer deretter overgang til hjemme-scenen, som i renskriften er blitt kapittel «IV». Den samme teknikk benyttes ved neste eventyrkapittel, om basilisken, det står også som et slags motto for det påfølgende.

Når forfatteren i sitt system egentlig er kommet til kapittel 6, kaller han det plutselig «Kapitel 12», i overensstemmelse med renskriften. Den bastante kapitteldelingen har altså renskriveren fått innført før forfatterens versjon var gjennomskrevet, og gir hold til Thomasines utsagn om å være rett i hælene på forfatteren. Dette er en vesentlig endring. Det eventyrlige er ikke lenger integrert, men sirlig utskilt som noe «annet», mer eller mindre fjernt fra hovedhandlingen. Når da forleggeren tydeligvis får aksept for å sette disse kapitlene i kursiv, mister romanen ytterligere noe av sin annerledeshet.

Dette er – på et overordnet nivå – den vesentligste endringen i renskriften. Man har i ettertid fremhevet og beundret romanens eksperimenterende form, men tilblivelseshistorikken viser at den kunne ha vært enda mer radikal.

Francis Bull hører til dem som har uttalt seg nokså negativt om Thomasines innsats. Han anerkjenner – som så mange andre at «[h]un hadde et våkent øye for overflødigheter som burde strykes, og for uklarheter som han måtte rette».¹¹³³ Men så skjerpes tonen. Bull refererer til artikkelen «Min Hustru», der Jonas nevner at hun har vært hans rettleder i de fleste arbeider, *med unntak av en del av eventyrene*.¹¹³⁴ Dette får Francis Bull til å sette inn nådestøtet: «Her røper han uforvarende Thomasine Lies begrensing. Hun var klok og selvstendig og hadde en sikker dømmekraft, men det kunne somme tider bli noe tørt og smålig i all fornuften hennes».¹¹³⁵ I diskusjonen om bokens form har det fornuftsmessige vunnet over det fantasisprenkende, kan man ta seg i å tenke i forlengelse av Bull.

Romanens første setning om den rullende klode inneholder en høyst eiendommelig astrofysisk opplysning. Kloden var ikke selvlysende «men tog sit Lys fra Maanen, hvilket kan forklare saa overordentlig mange af alskens modsigende Fænomener og Forekomster i Livet der».¹¹³⁶ Her har arbeidsmanuskriptet «Solen» istedenfor «Maanen». En ikke uvesentlig endring i hele romanens opptaktssetning. «Maanen» kan sies å skape en Vervremdungseffekt; vi blir fortalt at lyset kan forklare alskens motsigende fenomener, og følgelig blir vi dratt inn i det halvt uvirkelige som preger deler av romanen. Det er ikke mulig å spekulere på hvorfor «Solen» var valgt i arbeidsmanuskriptet. At kloden får sitt lys fra solen, legitimerer vel neppe «alskens modsigende fenomener»? Kan det rett og slett ha vært en slags ubevisst, metonymisk forskyvning? Eller viser renskriveren, Thomasine, her en langt mer fantasieggende egenskap enn det Francis Bull var villig til å tillegge henne?

Det følger i det minste tre avgjørende endringer videre i innledningskapitlet. I arbeidsmanuskriptet heter det: «Under de Omgivelser og, saa at sige, med *Løvebrølet endnu i Ørene*, gik Civilsationen ved Dag som ved Nat sin mægtige Gang ...».¹¹³⁷ Det kursiverte partiet er utelatt i den endelige renskriften. I første renskrift er ytringen nedskrevet, men deretter overstrøket. Den utelatte setningen markerer at løvebrølet ikke er langt unna sivilisasjonen. Vi merket oss at flere av kritikerne vektla den nære forbindelsen mellom oss mennesker og det brutale dyreriket. Det er vanskelig å forstå at denne meningsbærende setning fra arbeidsmanuskriptet ikke fikk plass i den endelige renskriften. Syntes renskriveren at det ble for overtydelig – eller tvert om at det ble for vilt (bokstavelig talt)? Spørsmålet blir hengende i luften.

Et par steder i første kapittel synes det nokså tydelig at renskriften har dempet ned en slags ironisk distanse i fortellerstemmen. Manus: «Man tænke blot paa

Maskinerne, hvormed Krigens Masseslagtninger foregaar, hvor ganske annerledes virksomme, *sét fra kulturelt og humant Standpunkt*». ⁿ¹³⁸ Renskriftfragmentet er her identisk med arbeidsmanuskriptet. Den endelige renskriften har derimot utelatt det kursiverte og i stedet tilføyd «[annerledes virksomme,] og *feiede*». ⁿ¹³⁹ Renskriften synes å ha redusert den mer sarkastiske undertonen fra arbeidsmanuskriptet.

En lignende effekt oppstår når det nevnes at «Her paa dette Niveau er man naa't udover Dyrets Begjær». ⁿ¹⁴⁰ Arbeidsmanuskriptet har «dette høie Niveau». ⁿ¹⁴¹ Ironien er tydeligere. Har renskriveren funnet det for tydelig – eller har hun ønsket å nedtone den hoverende fortellerstemmen? De mange, ikke uvesentlige nyanseendringene i fortellerstemmen de første par kapitlene kan muligens tyde på at ektefellene kan ha hatt en noe forskjellig inngang til romanen.

I kapittel II finner vi en av de største utelatelsene i renskriften. Det dreier seg om et helt avsnitt om det generelle livet i Sandbanken:

Udenfor de enkelte traditionelle Festaftener kunde Restaurationslokalet staa nok saa øde og tomt. Der stak kun mod Middag én og anden travl Dame ind, som skyndsomt gav sig til at overregne sine havte Torveutgifter, tog en Kop Kaffe og glemte sin Pose: Eller efter den Tid, Elektrisiteten var tændt, et og andet Mandfolk i Overfrakke og ind fra alslags Veir, der raadvild om han skulde spænde Kalosjerne af, forvissede sig om, hvem her kunde være at træffe iaften. ⁿ¹⁴²

Kanskje anså man under renskrivningen at avsnittet knyttet seg for lite opp mot hovedhandlingen? Men avsnittet gir jo et enestående bilde av Sandbankens mangesidige virksomhet, som en klubb som også utenom de tradisjonelle festaftener hadde en funksjon for et publikum. Avsnittet fanger opp snapshots i forbifarten. Det har en fascinerende blanding av noe helt konkret og singulativt (... «tog en Kop Kaffe og glemte sin Pose») og samtidig generaliserende og iterativt (... «en og anden travl Dame» / «... Et og andet Mandfolk i Overfrakke»). Med tanke på bekymringene for at romanen skulle bli for kort, hadde man her hatt et typisk liesk avsnitt, som ville ha tilføyd romanen merverdi.

I en av de første setningene i dette andre kapitlet finner vi eksempel både på utelatelse i renskriften og en tilføydelse i samme setning, noe vi også så et eksempel på i kapittel I. Arbeidsmanuskriptet har «... en stor Stad fuld af Pragt og Speilglas, som huser et så stort Fond af Menneskehedens Nervenys, *at det agtes for en af Jordens Kulturcentrer* –». ⁿ¹⁴³ Renskriften har «... en stor Stad fuld af Pragt og

Speilglas der huser sit Fond af Menneskehedens Nerverlys, og hvori Tidstrømmen bryder sine Idéer –». ⁿ¹⁴⁴ Renskriftfragmentet er her først identisk med arbeidsmanuskriptet, men deretter er det overstrykning og overskrivning, identisk med den endelige renskriften. «[A]t det agtes for et av Jordens Kulturcentre» er altså utelatt i renskriften. Som erstatning er tilkommet «... og hvori Tidsstrømmen bryder sine Idéer –». Endringen i den endelige renskriften gjør kanskje diskursen mindre «storbyaktig», mindre ironisk, mindre «moderne» og mer abstrakt? Merk også de mindre endringer i syntaks og ordvalg.

Jonas Lie skrev i essayet «Min Hustru» at Thomasine «i Nødsfall» selv hadde «lagt til» i tekstene. Det finnes mange eksempler på tillegg i *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*, enn skjønt vi ikke vet om «nødsfall» er en dekkende betegnelse. Jeg avgrenser meg her til å kommentere ett talende tilfelle (utover de spredte eksempler vi har sett til nå).

Adler fremstår i de første kapitlene som aristokratisk, både fysisk og kulturelt, selv om man allerede i starten øyner sjalusien mot Stjernø; den som utvikles til en ren besettelse og som indirekte forklares med å ha møtt basiliskens blikk. Renskriften har enkelte tilføyelser som gir et mer positivt inntrykk av personen. Etter den på overflaten vennskapelige kranglingen mellom Adler og Stjernø, holder Adler en tilsynelatende forsonende tale. Enkelte reaksjoner på talen gjengis i teksten: «'Ser Du, den kunde ingen anden gjort end en saa fin Mand som Adler! Der var en ordentlig Sprække at overdække efter Stjernøs Flaakjæftethed ...'». Dette er siste ord om saken i arbeidsmanuskriptet. ⁿ¹⁴⁵ Men renskriften forlenger replikken: «Mærkelig Mand! ... Du har vel hørt, at han i disse Dage har udstedt et nyt Gavebrev til de Adlerske Stiftelser. Man tog ikke Sagen varmt nok deroppe ... Forpleiningen etc. ...». ⁿ¹⁴⁶ De adlerske stiftelser hører man ikke noe mer om senere. Tillegget fremstår som et ekstra fiksjonselement, som primært synes å ha som funksjon å gjøre Adler i utgangspunktet edlere enn arbeidsmanuskriptet opprinnelig legger opp til.

I et senere kapittel kan vi konstatere en lignende bevegelse. En lett nervøs fru Bergendal – hun er kjent som Sandbankens *enfant terrible* – har vært ute i vårsolen og blant annet sett opp mot Adlers gamle familieeiendom: «Undskyld, at jeg kommer til at græde, – det er bare Vaarnerver. Men det er saa gribende at tænke paa!». Arbeidsmanuskriptet stopper her. ⁿ¹⁴⁷ Renskriften derimot tilføyer: «[paa] alt, hvad De og Deres Forfædre har gjort deroppe!». Disse linjene er skutt inn i renskrivningen. ⁿ¹⁴⁸ Hva fru Bergendal syntes var så gripende å tenke på, avstår arbeidsmanuskriptet fra å spekulere i. I renskriften derimot gis det en

tydeliggjøring. Utropstegnet etter «paa» var først med i renskriften, men er så visket ut. Det ser også ut som om resten av setningen er kommet til under korrektur av renskrivningen, da deler av den er skrevet i mellomrommet mellom linjene (noe som forekommer svært sjeldent i renskriften). Hele den adlerske slekt kommer mer positivt ut i renskriften, gjennom denne tilføyelsen.

Man kan øyne en tendens til en forsiktig psykologisering i enkelte av tilføyelsene (slik vi nettopp så), men hvert eksempel på avvikene må vurderes for seg. Strykningene kan være enda vanskeligere å bli klok på. Common-sense-oppfatningen er jo at Thomasine strøk i teksten når fantasien til ektemannen løp løpsk. Noen av eksemplene vi har sett på til nå, kan muligens støtte en slik teori, men i variantapparatet ser man også at strykningene gjør teksten mer gåtefull.

Ustabile navn og epiteter

Når man følger utviklingen i arbeidsmanuskriptet til forfatteren, kan man la seg fascinere av hvor lang tid det tar før enkeltelementer som navn og titler festner seg. Det er overraskende med tanke på Thomasines beskrivelse av hvordan ekteparet «haler og drar frem menneskene» til den nye boken, allerede på vårparten 1904, et helt år før de begynner det faktiske skrivearbeidet.

Ole Stjernøs kone Hanny heter vekselvis ganske tidlig i arbeidsmanuskriptet både Henny og Hennie. Han sneier innom Hanny før han igjen er tilbake til en av de to andre formene.

I arbeidsmanuskriptet blir fru Bergendal først titulert «Fru Professor Bergendal». «Professor» er overstrøket. Over er først tilføyd «Adjunkt» som så igjen blir strøket og erstattet med «Overlærer». ⁿ¹⁴⁹ Bjerkaas er i arbeidsmanuskriptet først titulert som «Amanuensis» som så er overstrøket og erstattet med «Doktor». ⁿ¹⁵⁰ Det finnes en rekke slike eksempler i starten. Det er som om personene nokså nølende blir tillagt sine epiteter, navn og titler. Alt dette peker mot at det kan synes viktigst i arbeidsmanuskriptet å fange opp bestemte stemninger på bestemte tidspunkt i Sandbanken, mer enn å forsøke å fasttømre enkelt-portretter, med rimelig unntak av hovedpersonenes. I denne romanen briljerer forfatteren med sine velkjente impresjonistiske teknikker; oppmerksomheten flyttes uavlatelig fra person til person; samtaleemnene forandrer seg hurtig og tilfeldig; en person kan henvende seg til en annen og få svar fra en tredje etc. Man får som Hans Brix har kommentert, i begynnelsen av en Lie-roman følelsen av noe meningsløst og bare halvt forståelig snakk, slik man kjenner det når man kommer fremmed mellom folk som er «på forhånd sammenvevde». Først litt etter litt forstår man sammenhenger

og hva som foregår mellom de involverte.¹¹⁵¹ Lies siste roman er en tour-de-force i så måte.

Vi skal nå til slutt se noe nærmere på endringer av replikkanføringer, ordbruk og ulike tegnsettingspraksiser; alt sammen utvilsomt på mikronivå, men samtidig så hyppig forekommende at de ikke kan neglisjeres.

Replikker og tegn

En stor del av de syv kapitlene om Ole Stjernø består av direkte tale. Som vi alt har sett, kan replikkene bli hengende i luften, uten at de tilskrives én bestemt avsender. Det vanligste er likevel at replikken følges av et anføringsverbal, og som oftest er det også knyttet et personifisert subjekt til dette. Men påfallende ofte benyttes bare pronomenet «det», som «lød det» og lignende.

Anføringsverbalene korrigeres til stadighet, både i arbeidsmanuskriptet – og deretter fra arbeidsmanuskript til renskrift.

Av og til gir anføringsendringene en ikke uvesentlig betydningsforskjell: «'Men saa er vel ikke Gutten vor hjemme Løgn,' – *mente* Hanny».¹¹⁵² Stemningen i replikkvekslingen mellom de to ektefellene er på dette tidspunkt nokså nedtrykt. Arbeidsmanuskriptet har anføringen «*lo* Hanny»,¹¹⁵³ noe som markerer en annen grunntone i situasjonen.

Som sagt finnes det nok av overstrykninger i arbeidsmanuskriptet, også når det gjelder anføringene: «'Men, til en fast Haand hører et intellektuelt Øie,' *fulgte det, som han tilfreds gned sig i Hænderne*».¹¹⁵⁴ Denne anføringen i arbeidsmanuskriptet blir overstrøket og forenklet til «fulgte det, nesten tilfreds». Avskriveren slår seg mer løs; hun følger hverken arbeidsmanuskriptets overstrøkne eller tilføyde, men velger en typisk liesk stilfigurform: «'Men, til en fast Haand hører et intellektuelt Øie,' – blinkede han lunt».¹¹⁵⁵ Anføringen «blinkede han lunt» avstår altså fra å gjengi noe som kan assosieres med tale.

Jonas Lie var gjennom sine impresjonistiske romaner blitt kjent for sin ekstravagante bruk av replikkanføringer. I en anmeldelse i *Dagsposten* av Lies roman *Et Samliv* (1887) gjør anmelderen seg lystig over den kunstlede replikkføringen:

Vi faar finde os i, at den eller den hostede, harkede, hulkede, gjøde, nyste, brød, brast, lo, rystede, klappede, nikkede, slyngede, undrede, grundede eller ærtede ud en Sætning [...]. Men det blir værre, naar man altfor ofte støder paa

saadanne som: [...] 'Nei Krabbe da,' kom hans Kone med Thekopperne. [...] 'Nei men Alette da!' lukkede han utaalmodig paa Kjøkkendøren.ⁿ¹⁵⁶

Også i *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* finner vi stadige anføringer som står som fullstendige helsetninger, som i følgende eksempel der anføringen står innskutt midt i replikken: «'Jasaa – saa,' – *Docent Bjerkaas kom stammende frem paa Gulvet*, – 'saa kunde der kanskje bli Plads for at faa oplæst min Afhandling'». ⁿ¹⁵⁷ Merk her dessuten bruken av muntlige småord uten referensiell betydning: «Jasaa – saa». Denne setningen hadde en «renere» anføring, da «kom» i arbeidsmanuskriptet var plassert rett etter «Jasaa – saa». Imidlertid var det «stipendiat Gylche som kom stammende ind paa Gulvet» og ikke docent Bjerkaas. ⁿ¹⁵⁸ Nøyaktig hvem som sier hva og til hvem, er – særlig i starten av romanen – nokså vilkårlig.

Av og til mangler anføringer i arbeidsmanuskriptet, som så har tilkommet i renskriften. Under festen mot slutten av romanen vil den plagede Adler bryte opp tidligere: «'Ja, kjære Venner,' – *forlød det gemytlig*, – 'jeg beklager, at jeg ikke yderligere kan deltage i den smukke Fest'». ⁿ¹⁵⁹ Kanskje er denne tilføyelsen om gemyttlighet nok et indisium på renskriftens tidvise forsøk på å få til en tydeligere psykologisering?

Andre ganger kan man mistenke at intensjonen om endring av anføring rett og slett er et ønske om å få til en stilistisk forbedring, som for eksempel når arbeidsmanuskriptets noe stive «brast Gylche ud» er blitt rettet til det mer folkelige «udbrød Gylche». ⁿ¹⁶⁰ Men teorien holder ikke stikk: Uttrykket «brast NN ud» forekommer en rekke ganger i romanen. Omtrent like hyppig finner vi «udbrød» som replikkanføring.

Arbeidsmanuskriptet benytter ved et tilfelle «mumlede han», ⁿ¹⁶¹ som blir endret til «forlød det». ⁿ¹⁶² En annen gang er det i arbeidsmanuskriptet strøket over «mumlede han» ⁿ¹⁶³ og rettet til «brast det ud af ham»; ⁿ¹⁶⁴ noe som gir en helt annen følelsesintensitet. Når frekvensen av direkte tale er så høy som i Stjernø-kapitlene, er det ikke å undres over at det *mumles* og *utbrytes* til stadighet. Hyppigheten av nettopp disse to anføringsverbalene forsterker fornemmelsen av det øyeblikksnære og ikke-kalkulerte i samtalene.

Man kunne forvente – språkhistorisk sett – at romanen ville fremme en forsiktig bruk av dobbeltbestemmelse i substantivsyntagmer. Så kan ikke sies å være tilfelle. Vi har ovenfor kommentert «Sandbankflaggene» versus «Sandbankflag». To tilfeldige eksempler viser manglende konsekvens: «Ellers, Du Augusta, tror jeg, at

den inderste Følelse er, at ...». ⁿ¹⁶⁵ Arbeidsmanuskriptet har her dobbeltbestemmelse: «den inderste følelsen». ⁿ¹⁶⁶ Neste gang er det omvendt: «Men kjære Hanny, kan Du ikke engang spise lidt af den kolde Rypen». ⁿ¹⁶⁷ Her har arbeidsmanuskriptet «den kolde Rype». ⁿ¹⁶⁸ Med få siders mellomrom velger altså forfatter og renskriver motsatte posisjoner.

En lignende bevegelse kan man se i tegnsettingen. Det er en stor variasjon og veksling mellom arbeidsmanuskript og renskrift i bruken av punktum, ellipser og utropstegn. Den hyppige bruken av ellipsetegnet (...) er svært påfallende i denne romanen. Arbeidsmanuskriptet kan på et bestemt sted bruke punktum, renskriften kan på samme sted bruke ellipse. Neste gang kan det være omvendt. Stilistisk har vekslingen betydning. Ellipsen lar ofte setningen bli hengende i luften, mens punktum kan erfares som mer bastant. Alle avvik er notert i variantapparatet.

En del steder er enkeltord blitt byttet ut i renskriften. For eksempel er «Sorgen og *Bekymringen* for Ole» i arbeidsmanuskriptet ⁿ¹⁶⁹ blitt til «Sorgen og *Uroen* for Ole» i renskriften ⁿ¹⁷⁰. Et sted har arbeidsmanuskriptet først «Ole», som så er strøket over og erstattet med «Din Mand». ⁿ¹⁷¹ Renskriften retter tilbake til «Ole» igjen. ⁿ¹⁷² Et annet sted er «Fruerne» i arbeidsmanuskriptet ⁿ¹⁷³ rettet til «Damerne». ⁿ¹⁷⁴ Alle slike forskjeller er notert i variantapparatet.

JONAS LIE

**ØSTENFOR SOL, VESTEN
FOR MAANE OG BAGOM
BABYLONS TAARN!**

STREIF PAA JAGTGEBETET

KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

1905

Tittelside, 1. utgave 1905 (nb.no)

27) Ole Sporn's Nøgle! - udbrød Eglebe histig.
- Den fundede af de fjerne afvandede Bille.
Ja mine Nøgle! - Ja latter med et væsner! Skuldens
svend - den jeg har igennem længe glet det en Børn som
kom og kom lidt for højt, og i sit kædet afvandede
underlige Tøj, i mørke lidt bragekomiske...
Og - ikke færdig, Fri Bergmand, Gisle, hvor som
man har vel til at være, naar den er forlystelse
eller, ja har man Bort til at smile, naar det er
Læstet i Lægen -
Ja, hvad var en Yngl uden Bort? - kommenteret
Professore for egen Regning, en kvind med Ege - Og
had en Morsomt, naar et Børn af Bortet - Og hvad
en Ege siden Bortet, - Professore deler -
Den jeg lyde Dem en, Professore, det skal være sig
sæbe det endes Bortet -
Professore havde efter hans forsvaret sig mellem
Bortet, hvor han - at færdig efter Bortet og
Nøgle - og færdig for sig Tale
- Han Bortet mig for den Bortet afvandede Bortet
Bortet Bortet af at legge Dem sig som en Slange
for et af Bortet Bortet af at færdig dem om og færdig
Bortet med dem som Bortet Bortet
Ja, Bortet mig for dem Bortet af at færdig dem
færdig af Bortet Bortet af at færdig dem

Oppslag i arbejdsmanuskriptet, NB Ms.fol. 711, s. 26b og 27a (nb.no)

28) Ole Sporn's Nøgle! - udbrød Eglebe histig.
- Den fundede af de fjerne afvandede Bille.
Ja mine Nøgle! - Ja latter med et væsner! Skuldens
svend - den jeg har igennem længe glet det en Børn som
kom og kom lidt for højt, og i sit kædet afvandede
underlige Tøj, i mørke lidt bragekomiske...
Og - ikke færdig, Fri Bergmand, Gisle, hvor som
man har vel til at være, naar den er forlystelse
eller, ja har man Bort til at smile, naar det er
Læstet i Lægen -
Ja, hvad var en Yngl uden Bort? - kommenteret
Professore for egen Regning, en kvind med Ege - Og
had en Morsomt, naar et Børn af Bortet - Og hvad
en Ege siden Bortet, - Professore deler -
Den jeg lyde Dem en, Professore, det skal være sig
sæbe det endes Bortet -
Professore havde efter hans forsvaret sig mellem
Bortet, hvor han - at færdig efter Bortet og
Nøgle - og færdig for sig Tale
- Han Bortet mig for den Bortet afvandede Bortet
Bortet Bortet af at legge Dem sig som en Slange
for et af Bortet Bortet af at færdig dem om og færdig
Bortet med dem som Bortet Bortet
Ja, Bortet mig for dem Bortet af at færdig dem
færdig af Bortet Bortet af at færdig dem

Oppslag i renskriften, NB Ms.fol. 1863, s. 8 og 9 (nb.no)

I

[n175](#)

Den rullende Klode, hvor denne lille Tildragelse foregik, var ikke selvlysende; men tog sit Lys fra Maanen, [n176](#) hvilket kan forklare saa overordentlig mange af alskens modsigende Fænomener og Forekomster i Livet der.

Under de Omgivelser gik Civilisationen [n177](#) ved Dag som ved Nat sin mægtige Gang.

Og isandhed! man kan ikke noksom beundre dens Seire op ad [n178](#) den Stige, hvis Trin er Aand. Her paa dette Niveau [n179](#) er man naa't udover Dyrets Begjær; – ialfald høres ikke Brølene.

Og, om det endnu ikke er lykkedes Kulturen helt at forandre Instinkterne, saa er dog Veiene anderledes fine og mange.

[6] Man tænke blot paa Maskinerne, hvormed Krigens Masseslagting foregaar, – hvor ganske anderledes virksomme og feiende. [n180](#)

Og, endog indrømmet, at den ganske Dyrekreds endnu kan have sine mindende Nervestreng i Menneskets Bryst fra en tidligere Æra, – at til sine Stunder Rovdyret endnu kan være vildt og ubehersket, saa det, saa at sige, tuder [n181](#) over hele Skogen, – det véd vi, og den Forvisning har vi, støttet til Videnskabens psykiatriske Forskning, at Tilregneligheden her sjelden i sidste Instans er Individets som frit handlende Personlighed; men for en større eller mindre Del bunder i Arv eller skjev Udvikling, og maa behandles derefter.

Har vi først faat underbygget os det Fundament, at Lasten mere eller mindre er Sygdom, hvor ligger da ikke Livet forstaaligt og klart for os.

Hvor der tidligere raabtes paa Straf og Død og Galge, der er nu Plads for Barmhjertighed og Hospitaler. Forbrydelsen [\[7\]](#) anskues fra Sygesengen og Klinikens Synspunkter. Og halve Verden vilde ligget under Kur, om der havde været Senge nok.

– Fra Stuen til Kirketaarnet slaar Urværket, Time efter Time, ubevidst, om dets Slag gjælder Liv eller Død.ⁿ¹⁸²

Travlheden holder sit Luntetrav efter de fire og tyve Timers Omdreiningstid, som er vor Planet beskaaret. Urværket er astronomisk reguleret, og Livet presser paa.

I fire og tyve Timer skal hele Dagens og Nattens Anliggender være klaret – alt udført, som hører Døgnet til, fra Gadefeierens og Lyseslukkerens, til hans, som for høivigtige Anliggender ikke har lukket et Øie.

Og som den letfængelige^{k1} Menneskehed gaar med paa dette Rundreiseri, lader den sig ogsaa overføre Illusioner, som den om «Eiendom» – for de sytti korte Støvets Aar. Ingen føler sig snydt ved at Leie gaar for Eie, naar Faredag^{k2} er ude.

Der leves i Spænding, haabes og slaas ^[8]for Eksistensen henne i de afgjemte Baggaarde og Smug, som i de store Forretningslokaler, hver efter sin Maalestok, hver med deres forskjellige Lidenskab i Hodet eller Hjertet.

Her skulde man jo tro, at der var Anledning nok til Sammenstød af krydsende Veie.

Men nei! – Ingen Trængsel eller Uorden i Gaden, uden hvor et Ligfølge stænger Passagen. Ingenⁿ¹⁸³ Skrigen eller Hulken fra ham den blege Mand, der netop har mistet sin Formue paa Børsen. Han støtter sig til Væggen og holder Mine.

Og hun, som gaar der med et Smil saa udsøgt let paa Taa over Gadestenene, men graa i Ansigtet, fordi hun idag mistede ham, som var hendes Livs Glæde ...

De bærer det allesammen, – hver sit uden Opsigt og Skraal.

Og hvorfor?

Mon ikke fordi Vilddyrene i dem er tæmmet og kuet, Tigeren blet til Huskat, Løven til store godmodige Hunde, der hopper glade over Eierens Stok, den de ogsaa faar Prygl af.

^[9] Men saa gives der jo i fjerne Lande, som Afrika og Indien og oppe ved Nordpolen, enkelte efterlevende Eksemplarer, der interesserer os og afhentes til Menagerierne.^{k3}

Lykkeligvis, – den vilde Dyreverden tilhører en Fortids Æra!

– – Ja, der er mange Kloder og Riger ...[n184](#).

Paa nogle af dem er to og to ikke længere fire, men ni eller elleve eller sytten, eftersom det gennem Tiderne er ophøiet til Mening.

Og Kloderne svømmer lysende rundt og rundt i det uendelige blaa Lufthav. Der slipper ingen løs fra denne gule, runde snurrende Kugle.[n185](#)

De, som bor der, har ingen Bro hverken til Mars eller Venus eller Saturn. De er sat der som i Bur, lever, vokser og dør der.[n186](#)

Og de, som dør, ligger der i deres Kister og snurrer rundt og rundt med deres Planet i al Evighed!

II

[n187](#)

– Og paa en af denne svævende Klodes Punkter, hvor Menneskene havde indrettet sig en By, tændt sine elektriske Blus mod Kvældens indstrømmende Mørke og det endnu stjerneløse Nattedyb, – en stor Stad fuld af Pragt og Speilglas, der huser sit Fond af Menneskehedens Nervelys, [k4](#) og hvori Tidstrømmen bryder sine Idéer – [n188](#)

I denne By, hvor Tidens Opsang gik, som en Trosse, der heistes op og firedes ned, uafladelig durende det ganske Døgn, og hvor Morgenens Skjær mødtes med dæmpet elektrisk Lys, [k5](#) – vaagnede hver Dag med sit ny, sin Begivenhed, sin Idé, der skulde udhamres og myntes i stort og smaat ...

[11] Der afgav Aftenen nu sit sidste Bølgeskyl gennem Aviserne. Restauranterne var fulde, og Ruderne sendte deres festlig straalende Glans ud over Menneskemyldret paa Fortogene, hvor øredøvende Raab fyldte Luften med et sidste Resumé af Dagen, medens Satsen i Trykkerierne alt stod halvfærdig til næste Morgens Kampagne.

Den oplyste Kvæld æsede sit Liv ud, medens mangesteds kun tynde Vægge skilte dem som lo, fra dem der [n189](#) graat.

I dette Land og i denne By, [n190](#) sad der just denne Aften et Selskab af Damer og Herrer, nærmest tilhørende Lægestanden og den lærde Verden, – Folk, som var stødt paa hinanden i Studietiden eller i Dagliglivets Surr og var blet hængende ved.

Foreningen var aldrig døbt. Dens Navn «Sandbanken» var, saa at sige, skyllet op gennem Aarene og havde gjort sig selv. [n191](#)

Der kunde man sidde og snakke og [12] grave Evigheden ud med sin Theske. Ordet var frit, om ikke altid saa godt og værdifuldt; [n192](#) men man fik udluftet Sjælen, naar den havde været for længe i Trivialiteten. [n193](#)

– De fleste af dem, som sognede til Sandbankens Menighed, var endnu i Arbeidets hede Alder, den ganske Dag optat af sin Gjerning, og trængte Afveksling, – til at bli

kvit Tankerne, faa sig en opkvikkende Passiar med Damerne, som freidig trakkede paa deres Lærdom og Theorier, og leve og fornye sig igjen i menneskelige, dagligdagse Interesser.

«Ser De, Observator,» – afbrød Fru Overlærer Bergendalⁿ¹⁹⁴ ham,^{k6} – hun var jo Selskabets Enfant terrible,^{k7} – «enten jeg klør mig paa Næsen, eller De sætter den lange Kikkert foran deres, saa ser vi lige langt ind i Guds Hemmeligheder.»

«H–m, Fru Bergendal» ...

«Jeg spurgte engang gamle Professor Ribe jeg, om alt i Videnskaben var saa [13] uryggelig sikkert. Men han lo og mente, at Sandheden ogsaa kunde være stik det modsatte. Saa pyt, siger jeg!»

«Ribe mener saameget han,ⁿ¹⁹⁵ Fru Bergendal. Han mener ogsaa, at Tilværelsen gjentar sig,ⁿ¹⁹⁶ saa at efter et vist Antal tusind Aar, sidder De igjen her i Sofaen, gift med Deres Overlærer.»ⁿ¹⁹⁷

«Aa, Du min stakkars Herman!» – raabte hun leende over til sin Mand. «Saa ulidelig kjedeligt. Tusinder Aar – her igjen!»

«Ole, – Ole,» – lød det pludselig i forskjellige Hilsener henimod Døren, hvor den unge Doktor Stjernø og Hustru viste sig.

De indtrædende var aabenbar velkomne, der stod som et friskt Veir om dem.

Ole Stjernø viftede med et Brev i Haanden ...

«Naada ... Naada?» ... lød det nysgjerrigt fra to, tre Kanter.

«Jo, – en stor Efterretning! Min Nervetheori interesserer. Og dermed [14] Udsigt til Stipendium ... Fri for Praksis i ét à to Aar, – det erⁿ¹⁹⁸ en hel Evighed. Man kan gjøre Mirakler i den. Det lader til at ha tændt i Parykkerne deroppe!»

Der steg et afdæmpet Haandklap og lavt Bravo fra forskjellige Pladser i Værelset:

«Ole, Ole, – el Ole!»

«For en Lug den Mand har! Her sidder de næsten allesammen saa haarslidte,» – lød den uforbederlige Fru Bergendals Stemme lydt igjennem.

To eller tre famlede sig uvilkaarlig op i Haaret.

«Tag det nu ikke netop til Dem, Observator Wilse,» vedblev hun. «Men det er jo Sandheden, man skal høre hel og fuld her ligesom ved Universitetet ...ⁿ¹⁹⁹

Men, kjære lille Hanny,ⁿ²⁰⁰ hvad gaar der af Dig?» raabte hun.^{k8} «Du smiler saa sørgelig trist.»

Fru Bergendal satte sig ret op i Sofaen og trak hende hen til sig.

[15] «Jeg tænkte bare, hvem der altid kunde være saa munter og oplagt, som Du! Det er retnu tusind Aar, siden vi fik os en Latter hjemme hos os. At faa Ole med paa lidt Skøi, naar han gaar og klækker ud noget, det ...ⁿ²⁰¹ Og han gjør ikke andet i denne Tid end klække og ruge omkaps med Hønsene.ⁿ²⁰² Han stirrer paa mig med Øineⁿ²⁰³ som over en Fløite, og svarer ikke, – paaskjønner ingenting!»

«Sæt bare op et lystigt Ansigt, Hanny, saa kommer Moroen af sig selv.»

«Hm, Du, – naar én saa ganske nylig har grædt» ...

«Hvad? – Hvad siger Du» –

«Du véd ikke, hvad det er at være gift med en Mand, som ikke forstaar sig paa Penge. Han feier det bare af med: Aah, Hanny, Du véd jo, vi blir Millionærer ... Millionærer, – vi!ⁿ²⁰⁴ Saa er det bare dette Stipendiet, som er en Smule i Udsigt.»

Hanny havde næsten Taarer i Øinene. [16] «Naa – aa!» Der gik pludselig et Lys op for Fru Bergendal ... «Du er jo ganske bevæget. I venter kanske en liten? Saa–aah. Pyt! – Jeg synes, Du burde være ordentlig glad, og ikke gaa der omkring og gruble og spekulere. Og Du, som har en saadan Mand! Stod der noget paa, skulde Du se.»

«Millionerne begyndte at regne!» lo Hanny.

«Men Du sidder nu ikke her bare for at faa mig til at rose Guldklumpen din!» udbrast Fru Bergendal.

«Ja, det siger jeg Dem, Fru Stjernø,» – forsikkrede Stipendiat Gylcheⁿ²⁰⁵ ivrig, idet han bøiede sig over Sofaryggen, – «blir der engang Tale om en Professorpostⁿ²⁰⁶ i Psychiatri og Samfundssygdomme,ⁿ²⁰⁷ saa tar jeg ikke Hatten af for nogen, men for Ole Stjernø viger jeg. Porten op for Geniet!»

«Jeg Professor!»ⁿ²⁰⁸ lød pludselig Stjernøs, med Lystighed smittende Stemme. «Nei, saalænge den Aandstyrer lever, [17] sørger han nok for at besætte alle Poster efter sit Hode, og i sin Aand. Og, dør han, saa gjør han Testamente, hvori han

indsætter den ganske Rækkefølge af Meningsfæller og Yndlinge ... Nei, vær vis paa det blir Dig, Adler,» – vendte han sig leende til ham. «Han har altid været indtaget i den gule Vesten din, naar han saa den skinne fra første Bænk i Forelæsningssalen,» – fulgte det yderligere løssluppet. «Og hans Villie blir eragtet^{k9} hellig mindst i to Generationer.»

«Naa, naa, naa,» – roptes der. «Til Orden! Til Orden ... Eller vi mulkterer Dig for din Mund, Stjernø.»

«Mulktere os!» – jamrede Fru Hanny.ⁿ²⁰⁹ Hun var vant til at klare sin hensynsløse Mand ud af vanskelige Situationer ... «Da kan jeg vrænge Lommen uden at finde et Øre. Nei, I faar nok finde paa noget andet, for Eksempel en Mundkurv. Ikke sandt, Adler?»

Stadsfysikus^{n210 k10} Adler stod ved Bordet ^[18] med et noget stivt Smil og slog gjentagende Asken af Cigaren.

«Hm, Hanny,» – nikkede han.ⁿ²¹¹ «En Vittighedskilde som Stjernøs bør man helst lade surre og gaa videre.ⁿ²¹² Der tør være Perler paa Bunden.»

Hans høie fornemme Skikkelse,ⁿ²¹³ med det svedige Ansigt, antog et overlegent Udtryk.

«Ja, Stjernø er en Foraarsknop, som slaar ud og ikke kan for, at den endnu er grøn, nok saa grøn!» lo Fru Observator Wilse,ⁿ²¹⁴ der var ængstelig for en mislykket Aften.

... «Tak skal Du ha, Stjernø,» – sa Adlerⁿ²¹⁵ noget forbeholdent. De mødtes henne ved Bordet, hvor de forsynte sine Glasser. «Du gav mig saa smukt Professoratet.ⁿ²¹⁶ Du mener, det annammes nok, selv om det er en Smule tilsmudset.»ⁿ²¹⁷

«Da har det aldrig faldt mig ind med en Tanke, at nogen anden end Du kunde komme i Betragtning der,»ⁿ²¹⁸ – lød Stjernøs Svar i fuld Oprigtighed.

[19] «Paa Grund af mine passende Anskuelser, mener Du.»

«Javist, akkurat. Du glider derind saa selvfølgelig, som skabt og baaret til den. Du har den Professorposten saa sikkert som Frakken din!»

«Ja Tak, af de Grunde Du nys saa kammeratslig forkyndte.»

«Men, kjære Dig, vi faar da Lov til at spase og ta paa hinanden uden Handsker, her i vor egen fri Forening. Du har ganske andre Skaaler at øse ud over mig. Desuden, Du, jeg blir saa sint, hvergang jeg kommer til at tænke paa dette gamle Aandstyranni ved Universitetet, saa jeg brækker Galde og ser rødt ... Naa, naa, naa, tag det da ikke ilde op! tilføjelse af Flipperne^{k11} dine, selv om det er lidt af de aandelige.»ⁿ²¹⁹

Adler mysede hen paa ham fra Glasset, han rørte i og smagte paa.

Pludselig slog han paa det, og den [20] blege, høie, destingverede Mand saa sig om, indtil det blev stilt:

«Mine Damer og Herrer,» – nikkede han saa med Lune, – «vi véd vistnok alle af Erfaring i Livet, at der ofte følger en eller anden Storhedsdjævel med saadanne opstigende Begavelse som – lad mig her nævne vor fælleds, paa Hænderne baarne, Ven og Kammerat, Ole Stjernø. Jeg foreslaar, at vi drikker en Skaal for, at han længe maa faa beholde sin indvendige svarte Fei, saa vild og gal og utæmnet, som bare muligt! For det er Naturkraften, der har besat ham og laderⁿ²²⁰ ham snakke saare meget Vaas udaf sin Rus. Jo pynteligere og tammere, – det var jo saa det lød, – han blir, des mindre Initiativ, indtil han ogsaa engang sovner af i Professorstolen, med ny vrede Guder om sig.»

Glassene mødtes under Klinken og Bravo.

Stjernø søgte Adler med løftet Glas; men Adler havde alt sat sit hen.

[21] Observator Wilse stødte med Pegefingern i Brystet paa Stipendiat Gylcheⁿ²²¹ ... «Ser Du, den kunde ingen anden gjort end en saa fin Mand som Adler! Der var en ordentlig Sprække at overdække efter Stjernøs Flaakjæftethed ... Mærkelig Mand! ... Du har vel hørt, at han i disse Dage har udstedt et nyt Gavebrev til de Adlerske Stiftelser. Man tog ikke Sagen varmt nok deroppe ... Forpleiningen etc. ...»ⁿ²²²

... «Jasaa – saa,» – Docent Bjerkaasⁿ²²³ ^{k12} kom stammende frem paa Gulvet, – «saa kunde der kanske bli Plads for at faa oplæst min Afhandling om ukjendte og uudforskede Theorier for de eksplosive Stoffe.»

«Hjælp, hjælp,» – raabte Fru Bergendal. «Vi maa stemme ham ned. Den, som vil høre Bjerkaasⁿ²²⁴ forelæse, rækker Haanden iveiret!

Nei, der ser De, Bjerkaas,ⁿ²²⁵ de staar der alle med Haanden i Lommen.»

«Det Thema der!» – kom Stjernø ^[22]hidsig til, «det interesserer mig i høieste Maade.»

Han havde alt aabnet Manuskriptet og stod med Hodet nede i det, da Hannyⁿ²²⁶ rykkede ham i Frakken:

«Men Ole, Ole da» –

Fru Jutta Bergendal raabte aandsnærværende ...

«Her spørges, om De kan præstere Deres gamle Kunst, Stjernø, at bære et fuldt Vinglas paa Hodet henover Gulvet?»

«Om jeg kan?» – sprat han op. «Kom an!»

Fru Bergendal rakte ham Glasset.

«Aah, aahaa! Jeg er saa bange for den nye Frakken din,» – fór Hanny leende hen.

Under stor Fare lykkedes Eksperimentet.

«Drik med Fru Adler,» hviskede Hanny, da hun tog imod Glasset.

... «Dette kun, Fru Konstance,» – udbrød Stjernø, «for at sige Dem, at ^[23]jeg holder af Dem, saa jeg gjerne kunde staa paa Hodet for Dem. Det er ikke for intet, vi har siddet paa Skolebænken sammen, William og jeg –»

Resten svandt bort i Støien og de lystige Udbrud nede ved Døren, hvor Prosektor^{k13} Jerwisⁿ²²⁷ traadte ind ...

«Neida, neheida,» – raabte han bukkende og bukkende, eftersom han vandt frem i Stuen. Det ærtende Lune lyste ham ud af Øinene ...

«Kommer desværre tilbage igjen til Dem, Fru Bergendal, som den samme forstokkede Materialist som sidst, vi disputerede. Dissekerkniven den –»

Han trak opgivet paa Skulderen.

Damekredsen udvidede sig pludselig under et samstemmigt «Fy!»

«De maa ialfald indrømme, at Deres Materialisme er som det visne Figentræ. Det bringer intet nyt!» – ivrede Fru Bergendal.

«Noget nyt. Noget nyt!» – repeterede Prosektoren.ⁿ²²⁸ «Den Nyhedsfeberen [24] er da en incurabel Sygdom i vor nervøs-hysteriske Tid ...

Nyeste nyt,» – fulgte det saa frækt, – «er at man kan maale Hjertekraften hos nyfødte Børn. Og efter den Styrke, hvormed den driver Blodet gennem Legemet, kan man forudsige, hvad den lille Fyr, – Moderens Drøm og Haab,» – bukkede han, – «kan naa i denne Verden, efter Gradestregen paa Instrumentet, – fra en Napoleon eller Nelson, og nedover til Svaglinge, der er fødte til at smøre Haser^{k14} og kovende^{k15} i al sin Gjerning.

Er ikke det noget nyt?» Hans Blik svævede over Fru Bergendal.

«Og sidst var Hjertet et Pumpeværk, og Kjærligheden bare plus og minus Elektricitet, der tiltrak hinanden!» – raabte Fru Hanny over til Ole, i Erindring om forrige Gang, da der holdt paa at gaa Ild i Debatten.

«Det er vel det, at han er Enkemand og barnløs,»ⁿ²²⁹ – undslap det Fru Observator [25] eftertænksomt.ⁿ²³⁰ «Tingen er endnu ikke gaat over hans Hjerte. Der skal mindst to skrigende Børn til, før de naar til at bli hørt af en saadan lærd Herre. Det er, som de har levet paa den anden Side af Livet. De skal opdrages, ser Du.»

«Store Barn igrunden,» – lo Hanny. «Før maatte de jo være Helte, der løftede os op paa Sadelknappen, og myndige Herrer, man bare havde at bøie sig for ... Ellers, Du Augusta, tror jeg, at den inderste Følelseⁿ²³¹ er, at vi i Stilhed undrer os over hinanden, – Mændene over Konerne, og Konerne over Mændene. Vi tilhører alligevel hver et fremmed Land, om vi end kan hvile os under det andet Lands Palmely.»

Prosektor Jerwisⁿ²³² gjorde sig den ene Tur efter den anden hen til Whiskybordet, og kom stadig mere rød og frydefuld tilbage.ⁿ²³³

«Javist undrer de sig over hinanden,» – faldt han pludselig ind, – «og udspeider [26] hinanden og sanker Vaaben til deres Væsens inderste Strid – naar Luften fyldes med det før utænkte – Grusomhedens Lyst i Menneskebrystet ... Det lød saa smukt dette Udtryk: undre sig over hinanden,» – mumlede han nikkende, – «overdækker saa deilig Virkeligheden. Jeg offerer en Skvæt af mit Glas for de fromme Mænd, som betragter Tingen videnskabelig» ...

Han henfaldt til at stirre i Glasset, som det kunde være et Akvarium ...

«Naar der bare ikke var dem, som tog Tingen *lidenskabeligt!* – koste, hvad koste vil, – enten Du eller jeg! Aah, hvor de forstaar at pine og martre hinanden.»

«Hvad Du, hvad Jutta!ⁿ²³⁴ Han ser mig godt ud til at være skadebrændt selv,» – hviskede Fru Observator.

«Se nu bare Adjunkt Essen,» – vedblev Prosektoren med Øinene spørgende først paa den ene og saa paa den anden. «Det faldt somⁿ²³⁵ en Bombe over Byen, da det hed, at han pludselig havde tat [27] Livet af sig ... Han? – den bedst situerede Mand, og i det lykkeligste Ægteskab? Men det kunde dog være et Mysterium at løse, hvorfor Manden havde hængt sig lige i Sovekammerdøren, saa Konen maatte støde paa ham, da hun kom hjem.»

«Fy, fy, fy,» – lød det gysende fra Fruerne.

«Ja, undskyld, mine Damer.ⁿ²³⁶ Jeg paastaar intet, – tillader mig kun at stirre i det.»

Han strakte pludselig Hals, og det snedige Øie mysede speidende:

«Hvad ... Hvad beha...ⁿ²³⁷ Er det ikke Hummer, de serverer der paa Fadene?»

Prosektoren greb iltomt sit Glas og forsvandt opover.

«Tænke sig, Du Augusta,» – udbrød Fru Bergendal, – «han var saa tynd og mager, – bare Skind og Ben i Konens Regjeringstid. Og nu, rund Mave og Mad.ⁿ²³⁸ Han er slaat om fra Kjærlighed til Gourmanden.»^{k16}

[28] Man placerede sig nu om et hyggeligt Aftensbord, hvorpaa alskens gode Sager.

«Nytrukket Torsk er unægtelig en Delikatesse, Fru Stjernø,»ⁿ²³⁹ ræsonnerede Jerwis.ⁿ²⁴⁰ «Men det er røget Ørret ogsaa! Og man kan kun forsyne sig med én af Delene ...

Jeg siger, det er Ynk at maatte resignere paa en saadan Herlighed!» – klagede han, idet han lod Fadet gaa sig forbi. «Det for mig bestemmende er, at ingen kan anrette Torsk saa lækkert som Værten her i Sandbanken.»

«Isch, det er ordentlig ækelt at høre Dem tale saa begejstret om Mad!» – udstødte Fru Bergendal.

«Tja, hver sin Trøst, Frue!»

Fade bares om, og Knive og Gafler støiede under et Jag af Opvartere. [n241](#)

... «Men kjære Hanny, kan Du ikke engang spise lidt af den kolde Rypen,» [n242](#) –
nødede hendes Mand hende, halvt hviskende over Bordet. [n243](#)

«Forstaar *Du* det, Augusta?» – sa Fru ^[29] Bergendal betænkt ... «Kan ikke spise
saameget som et Rypeben, – men reiser [n244](#) til Udlandet for et helt Aar –!»

«Forefindes ikke nogetsteds [n245](#) En, som heder Lykkens Pamphilius?» [k17](#) – faldt
Stjernø ind. «Jeg føler mig som ham ikvæld! Og for en Lykkens Pamphilius, Fru
Bergendal, er ingenting umulig. Tro De bare, han greier det nok!

Ser Du, William,» – hviskede [n246](#) han fortrolig til sin Ven, idet han dreiede sig
halvt paa Stolen mod ham, – «Stipendiet kom saa forfærdelig beleiligt ... Er det
ikke mærkeligt, hvor forskjellig man føler det med Modet, eftersom én har eller
mangler Penge?

... Igaar havde det været mig en Umulighed at tilstaa Dig, hvor lav Vandstanden [n247](#)
stod hjemme i Huset. Jeg forsikrer Dig, for tolv Timer siden var jeg en levende
Hare. Og nu, jeg kan næsten ringle med Stipendiet i Lommen! ...

Ja, ja, – saadant er jo at betragte som en af de Sultens Kriser, Videnskaben ^[30] by'r
sine Dyrkere, og som ikke er at ta' Hensyn til. [n248](#) Hanny klager over, at jeg
negligerer min Praksis; det andet gir ikke Penge, siger hun. Hun lokker med, at jeg
maa skabe Penge først, saa kommer Tid og Fred for Forskningen bagefter ...

Ganske kvindeligt sagt, – hvad?

Men jeg faar nok bedre vænne mig til at se min Hanny graate. En
Videnskabsdyrker maa ikke være for kuldskjær!»

William Adler sad med sit smukke Smil og Blikket noget stenagtigt, medens han
lod sig slæbe med, og saa sig draget længere og længere ind i Heden af sin Vens
Fortrolighed.

«Naar man har saa megen Tro at bære ind i sin Lade, saa kommer den Smule
Penge nok ogsaa drattende fra Himmelen,» – lød det, som han stille maalte ham.

«Netop. Netop, – i Medfør af selve Verdenshusholdningen,» – ivrede Ole. ^[31] «Den,
som faar en Idé at forsvare, benaades ogsaa med Midlerne, – finder dem, – uventet
ja! Men i Naturens Ordning forudsat og lagt tilrette ... [n249](#)

Men en Skeptiker, som Du, finder heller ingenting – selvfølgelig,» – drev han lystig paa. «Og derfor har en slu Natur sørget for, at Du fødtes med Penge. De daler ikke ned over dit Hode, om Du kom aldrig saa stærkt i Knibe. Du ber nemlig ikke om dem paa en ideel Troendes rette Vis,»ⁿ²⁵⁰ – lød det løssluppet.ⁿ²⁵¹

Adler viftede sig stærkere og stærkere over Ansigtet for den stærke Hede.ⁿ²⁵² Han var blegⁿ²⁵³ og Holdningen reserveret.

«Ja, Du er jo et privilegeret Menneske,»ⁿ²⁵⁴ sa' han med et ironisk Blink i Øiet og reiste sig fra Bordet.

«Men Tak for ikvæld! – Lad os nu gaa hjem, Konstance!»

Der blev almindeligt Opbrud.

Prosektor Jerwisⁿ²⁵⁵ vaklede noget som i Sjøgang, da han stiledede bortover for at faa Overfrakken paa ...

[32] Han bemærkede i den Anledning de Solons vise Ord,^{k18} at ingen skal prise sig lykkelig, før han er vel iseng! Den glatte Gade laa derude mange til Fald ...ⁿ²⁵⁶

Flere og flere lavede sig nu til at bryde op.

Og ud fra Entrédøren paa Sandbanken myldrede en Stund efter et livligt Følge, der her ved Udgangen havde et sidste Ord at sige eller tilraabe hinanden.

Man snakkede og skyndte sig og trængte sig frem, – bad om Ild til Cigaren, havde Hast for Kulden.

Et Par af Herrerne tog straks Têten, Læger, for hvem det presserende gjaldt at naa frem inden sidste Sporveistid, for at kunne aflægge et belovet Nattebesøg ved Sygesengen.

Selskabet spandt sig stedse længere ned over Fortogene, indtil den ene efter den anden skyggeagtig forsvandt inde i Sidegaderne, og Rækken tyndedes ...

Træerne i Alleen stod sorte og tynde og bladløse i den døsige oplyste Nat.

[33] Stipendiat Gylcheⁿ²⁵⁷ fulgte Adler og Fru Konstance hjemover, idet han paa det mest entusiastiske underholdt dem om Ole og hans Geni.

Da han endelig dreiede af til sin Gadedør, undslap der Adler et Lettelsens Suk ...ⁿ²⁵⁸

«Jeg havde en Fornemmelse, som han hele Tiden gik i Benene paa mig. Du forstaar dog, at Fyren er en Karikatur, Konstance? Jeg forlystede mig med at se hans Skikkelse paa Sneen yderligere forlænget og forstrakt i hans Jag efter at være aandelig paa Moden, og tude med de andre Ulve om Ole Stjernø og hans store Fremtidsmuligheder.»

«Ja, er det ikke akkurat ham jeg har gaat og tænkt paa hele Veien,» – udstødte Fruen.

«Saa? – Hvad Du? – Synes Du kanske, han var –»

«Om jeg synes –»

«Aa, man maa ikke være for ømfindtlig, Konstance,» [n259](#) – sa han koldt.

[34] «Naa, – jeg synes, Du nok saa net fik Vesten knappet om Dig,» – lød det indigneret.

Adler standsede pludselig og saa hende bleg ind i Øinene:

«Den gule Vesten, Du, tør bli ham en Nessusskjorte» ... [n260](#) [k19](#)

De skridtede tause ved Siden af hinanden, medens den kolde Nattetaage lagde sig tungere og tungere dækkende for Udsigten.

«Du glemte selvfølgelig at sige Farvel til Hanny», – brast han uventet ud. «Det er vore Venner dette, ser Du, – saagar vore bedste Venner. Han betrode mig sit intimeste, vrængte sin ganske Sjæl for mig ...

Saa vi maa gjøre Gjengæld, Konstance!» [n261](#)

III

[n262](#)

Naar Stjernerne i den store, stille Nat hvælver deres evige Bro over Fæstet, da begynder Livet i Skogen ... [n263](#)

Maar og Ilder lister sig op ad Stammerne ind i Fuglerederne. Uglen faar sine skarpe Brillen paa og slaar ned.

Nattens Kræfter rører sig og fylder den med Brøl, – Løvens og Tigerens, Ulvens og Pantherens, Jervens og Gaupens Blikke tænder sig som Gløder i Mørket. Og fuldt af skjælvende, saligt Livsbegjær gjør Dyret det vældige Sprang, som knuser Byttet og lader det beruse sig i dets Dødsskrig.

Nu er det mørkt, og halve Skabningen raaber: Blod, Blod! Den Lidenskab og ^[36]Lyst er sat ind i deres Aarer og Muskler og Nerver, sammen med Sultens og Selvopholdelsens Trang. [n264](#)

Vi er sat her under Kampens Tegn. Selve Livet, det sig evig udviklende, det evig fødende og evig sluknende, nødvendiggjør det.

Løven spørger kneisende som en Konge:

Med hvad Ret vil I forbyde mig at slaa ihjel. Eller skal Livet, den store Tiger, klippe sine Klør?

IV

[n265](#)

– I den lille, beskedne Doktorbolig sad Hanny bøiet over Symaskinen, der ensformig durede afsted.

Pludselig holdt hun inde og lyttede ...

Derude i Entréen skilte han sig fra Galoscher og Stok. Saa var han henne i Døren til Konsultationsværelset, om der mulig kunde være en Patient.

Lige efter stod han i Dagligstudøren ... [n266](#)

«Nei, nei, Hanny, ikke idag heller. De har Raad paa Tiden, de Herrer. – [n267](#)

Og jeg, som ingen Tid har! [n268](#) Men gaar her med Hodet propfuldt af Idéer, som vokser og vokser. Og saa maatte traske i Praksis og gruble over Patienter, – istedetfor at vi nu for mindst en Uge ^[38] siden havde kunnet befinde os ude paa Bølgen blaa, Du!»

«Aah, – naar det bare er sikkert, saa,» – mente Hanny.

«Spikerfast ... Spikerfast ... Ikke engang Mulighed for at kunne glippe.»

Han tog op Instrumentvæsken og la den fra sig paa Bordet. –

«Ja, om det var sidste Gang jeg benyttede den!» – pustede han ud. «Aa, hvad det vil sige at slave i en Gjerning, én lidet duer til ... Man er skabt til Videnskabsmand og blir Plastersmører. [k20](#) Gamle Folk skulde skydes istedetfor at faa Lov til at forsinke Verden. Det er naturligvis gamle Walvik, [n269](#) det hele staar paa. Men igaar var Podagraen over, og han kom i Mødet ... [n270](#)

Man gaar som i Længsel og Reisefeber! Og jeg seiler med Haakonsens Kuffert ud i Verden. [n271](#) Der staar just én derude paa Lageret, saa moderne amerikansk, med alle Rum baade til at knytte og knappe, – saa klogt indrettet med ^[39] Plads udenpaa til Regntøi, Paraply og Parasol. Og Prisen – gjæt! – bare 80 Kroner.»

«Du faar den, naar Du blir berømt, Ole,» – mente Hanny. «For os kniber det nu bare om at finde en, som er billig og paa engang solid og let.»

«Du begriber da vel, Hanny, at, naar jeg først har Stipendiet i Lommen, gaar alt som smurt. Pengeⁿ²⁷² feier alt afveien!»

«Jeg drømte inat, Du,» – sa hun halv bevæget,ⁿ²⁷³ – «at vi ledte og ledte og kunde ikke finde Dampskibsbilletten. Men saa stod der pludselig en Vuggevogn, med en ganske liden Pige i, og der laa Billetten!»

«Nei, hør Du ... Nei hør Du,» – raabte han opsluppet. «Vidste jeg det ikke, – det skulde absolut være en liden Pige, som i Nødens Stund kom durende slig i Kaleshevogn.»

Hanny svarede kun med et krænket Blik.

«Du kan da skjønne, at det maatte ^[40]være en Gut,ⁿ²⁷⁴ som straks forstod Situationen, og havde Forstand nok til at bringe Billetterne.»

«Uf! Du spaser,^{k21} saa én kan graate: Ikke Spor af Takt eller Finfølelse.»ⁿ²⁷⁵

«Fordi jeg synes, det var morsomt, om vi fik en Gut, Hanny min.»

«Du skal ikke ærte mig! Du kan da vel begribe, at slig som jeg sidder her alene, og syr og gjør istand, gaar Tankerne rundt og rundt om dette ene. Undertiden synes jeg, jeg ser som et Skimt af den lille ... Det er som en Sjæl, der venter paa at bo og bygge i vort Hjem ... Og blir det saa alligevel en Gut, Du, skal vi ta imod ham, lige saa varmt, som jeg nu slaar Armene om Dig.»ⁿ²⁷⁶

«Snurrig,» – yttrede han hen i Tanker.ⁿ²⁷⁷ «En saadan liden Stakkar véd intet om den brogede Verden, han kommer ind i. De vælter paa ham saameget –»

«Kan Du tænke Dig, hvad Landsmand, han kan bli', Ole! Jeg grubler ^[41]ofte paa, om han blir Franskmand, Tysker eller Østeriger; – vi skal jo til alle tre Steder ...ⁿ²⁷⁸ Det blir som pludselig at faa Vinger, sidde paa det ene Kirketaarn efter det andet, og ta Oversigt. – Men ofte, naar jeg saadan ligger og tænker, kan jeg bli' saa angst. Der stiger pludselig et Hav af Vanskeligheder om mig.»

«Du mener, hvergang Gutten skal toldklareres,» – lo han.

«Jeg mener, det kan dog tænkes ialfald, at vi nogen Gang blev staaende alene. Her har viⁿ²⁷⁹ en hel By, som kjender os.»

Han bøiede sig over hende –

«Du véd nok, at lidt paa Havet maa enhver af os kunne vandre, om man har noget at tro paa og bære frem. Lidt maa enhver af os risikere i denne Verdens Lotteri.»

«Lidt?» – udbrast Hanny, – «tro *lidt* paa Dig! – Det er ingenting lidt med Dig, Ole. Det maa være Astrallegemet, [k22](#) – er det ikke saa det kaldes –, [\[42\]](#) dit indre Syn, jeg tror paa. For neimæn om det er i det praktiske, Du har det.»

«Astrallegeme ... Astrallegeme ...» mumlede Ole distræt, som han stod og besaa sig henne fra Speilet. [n280](#)

«Javist maa Du ha' en ny Dragt, ja,» – bekræftede Hanny. «Det skal bli noget af det første, vi gjør, at bestille den, saasnart vi har Stipendiet inden Huse ...

Men alle de tunge Bøgerne,» – jamrede hun. «Du maa kunne faa, hvad Du behøver, paa Bibliothekerne derude. Kan Du ikke sende hele din Bogsamling til Wilses. De har saa god Plads derude paa Observatoriet.» [k23](#)

Hun var midt inde i Dagens Gjøremaal; men standsede med ét opmærksom ... [n281](#)

Gangdøren slog stærkt i under det kolde Snefyg, og i Entréen lød høirøstede Stemmer.

Hun saa med en opdragende varm Farve hen paa Ole ... [\[43\]](#) Den samme Tanke fór igjennem dem begge; – dette maatte være noget med Stipendiet.

Han fattede sig hastig, lukkede op Stuedøren, og Stemmen slog med ét over i Lystighed –

«Naa Gylche, – naa Prosektor! I kommer ligesom saa hængende med Ørene. Stipendiet er vel ikke røket vel?»

Gylche stod uden at faa et Ord for sig, og eksploderede endelig rasende –

«Jeg siger, noget saa ravruskende! Din Ansøgning er slet og ret forkastet i denne hellige Formiddag ... Oprørende! – Er det ikke, som de vil tyne ned al Tilførsel af geniale Muligheder, [n282](#) og gi' os pulveriseret Ørkensand at leve paa. [n283](#) Stipendiet var jo, saa at sige, alt bevilget, – ventede bare paa gamle Walviks [n284](#). Stortaa! ...

Her maa offentlig Protest til!» stormede han paa.

«Du lader ikke til rigtig at begribe det, Hanny,» – sa Ole. Hun stod der [44] med noget af et udgaat Smil ...ⁿ²⁸⁵ «Det er bare det, Du, at jeg maa traske i Praksis kanske enda et Par Aar. Men saa sparer vi Reisekufferten,» – lo han.

Hans Blik sprudede af overmodig Kraft, medens han ligesom krævede den ene efter den anden til Vidne ...ⁿ²⁸⁶

«Egentlig saa forfærdeligt, at det rent skulde lamslaa én, er det da ikke ... Bruger de det gamle Krudt, som heder Nedkvælning? ... Den gamle Hornugle^{k24} glemmer, at han har med Kræfter at gjøre, som vil frem.»

Man saa op. I Døren, derⁿ²⁸⁷ langsomt faldt i, stod Fru Bergendal,ⁿ²⁸⁸ fulgt af hendes Logerende, Kandidat Paul Vigten, somⁿ²⁸⁹ var kommet lige fra Universitetet.

Fru Bergendal saa sig om fra den ene til den anden –

«Naa, I véd det alt, ser jeg,» – brast det endelig ud.

Hun blev staaende, et Bytte for sin Medfølelse og Indignation, – trængte et Udbrud i Taarer, men følte hun [45] maatte beherske sig. Her var nok afⁿ²⁹⁰ indvendig Graad før, sliq, som hun saa Hanny staa der med sit slukkede Eventyr og væltede Planer, medens hun stirrede frem for sig, og ligesom huttrede og frøs.

«Ja nu véd De, Fru Bergendal, hvordan et Hus ser ud, naar Lynet har slaat ned i Suppegryden,» – saⁿ²⁹¹ Stjernø, der havde opfanget hendes Blik ... «Det er naturligvis gamle Walvik selv, der har besørget Lynstraalen. Mindst af alt vil han slippe nogen, der befatter sig med ny Idéer, ind paa Videnskabens Ager.»ⁿ²⁹²

«Nei, – nei, – dette er ikke bare Walvik. Her tør ha været flere virksomme Hænder om den Suppe,» – lød det grundende henne fra Sofahjørnet, hvor Prosektoren havde sørget for at faa Plads. «Allerede saa sent som i forrige Uge, havde jeg Anledning til at høre, at hans Mening var uforandret. Jeg fulgte Gylche hid, for om mulig at faa Spor af nogens Mokacin.^{k25} Jeg tilstaar, jeg har tabt Tæften, tygger og [46] bider forgjæves mine Negle ... For den i alle Dele veltænkende korrekte Mand, som har faat Stipendiet, kan ikke paa noget Vis mistænkes. Det faldt saa uventet ned paa min Ven Taarbæk, Mineralogen, som et Stykke Sukker paa Næsen af en Hund.»

«Og iaften har man det i Aviserne,» – ivrede Gylche «Ja, der maa tages fat – ordentlig fat!ⁿ²⁹³ – mindst en Æresopreisning til,» – bruste Paul Vigten op.ⁿ²⁹⁴

«Bare den uforskammet hensynsløse Maade!ⁿ²⁹⁵ – simpelthen stryge idag, hvad man gav Løfte om igaar. Engang maa den gamle Rinocerosen^{k26} fældes ...»

«Ak, mine Herrer,» – lød det lakonisk fra Sofahjørnet, –ⁿ²⁹⁶ «hvor ofte tror I ikke det samme er baade skrevet og sagt, for siden at overgive Gudebilledet til en næste Generation, – bare lidt federe blevet.»ⁿ²⁹⁷

«Høres det ikke ud, Fru Bergendal,» lo Stjernø, – «som om Hanny og ^[47]jeg pludselig skulde være kommet ind i en Sardelæske,^{k27} hvor alle vore Fremtidsmuligheder var lufttæt indestængte. Verden har da endnu Sol, for Pokker, selv efter *denne* mærkelige Hændelse».

«Aa, jeg siger rigtig, Du er lykkelig, Hanny, som har en Mand, der kan faa Solskin og godt Humør ud af selv det værste,» – udbrødⁿ²⁹⁸ Fru Bergendal.

«Ja, der gaar han nu saa fornøiet, som de har gjort ham!» – lød det iskoldt fra Hanny.

«Aa, naar Du vidste, Jutta,» – brast hun pludselig ud, – «hvor vi har levet og længtet og glædet os i alt dette,ⁿ²⁹⁹ – hvorledes hver liden Ting bare dreiede sig om det samme. Og nu, Du, staar Stuen vor udplyndret,ⁿ³⁰⁰ og nøgen og tom for alle vore Illusioner. Og saa til en Fuldendelse, se Ole gaa der ravende endnu under Slaget.»

... «Saa nederdrægtig uheldigt!» – udbrød Gylche.ⁿ³⁰¹ «Det var naturligvis Adler, der var Manden for at ta' det ^[48]op. Han har Myndigheden, og hans Forceⁿ³⁰² og Styrke ligger i den slaaende Maade, han kan sige sin Mening paa.ⁿ³⁰³ Det vilde være en ren Nydelse, at se denne Stipendiesag behandlet af hans, paa engang smidige, faste og koldblodige Pen.

Og saa, – væk er han! For et Par Dage siden reiste han og Fru Konstance op til Vintersanatoriet, de trængte til Hvile og frisk Luft, sa' han.»

Prosektoren laa paa Albuen og stirrede ud. Hans Blik kunde til sine Tider minde om Skinnet fra en Hornlygte ...^{k28}

«Et underligt Tilfælde,» – mumlede han, – «ingen Fiendehaand at spore. Men Faktum er, Manden ligger der!»

Han greb sin Hat, men standsede foran Gylche ...

«Gjøre ved det ... Gjøre ved det, mener De. Ja, da maa man kjende Løngangen, hvor Mordet er sket.»

«Kom Vigten,» – udbrød Fru Jutta. ⁿ³⁰⁴ «Bergendal gaar derhjemme og raser, [49] tænker jeg. Og jeg vil sandelig ha' mig Nafta; ^{k29} jeg er saa oprørt, at jeg blir rent kvalm.»

– De var blet alene i Stuen, Stjernøs.

Hanny sad med en Reiserem, ^{k30} som hun hele Tiden ubevidst havde holdt i Haanden.

Han havde et Øieblik sat sig hen ved Skrivebordet ...

«Saa slaar vi sammen det Korthus,» – forlød det. ⁿ³⁰⁵ «Men det blir jo lidt rart at avertere: Paa Grund af ... Paa Grund af hvad, Du? Skal jeg sætte – en gammel Professor, der ⁿ³⁰⁶ gaar i Barndommen ... Eller ændrede Planer ... Eller skal jeg sige – Menneskenes Træskhed og Ondskab?

... Som om der ikke altid lægger sig Troldeveien for den, der har noget at fare med!» udbrød han med en opstigende ry ^{k31} Selvfølelse. ⁿ³⁰⁷

«Der har jeg Dig igjen, ⁿ³⁰⁸ Ole,» – raabte Hanny. ⁿ³⁰⁹ «Ikke havde jeg tænkt, jeg [50] skulde sidde glad hos Dig idag. Men, naar Du ⁿ³¹⁰ bare er modig, saa» –

«Ser Du, Hanny, – den, som vælger Aandens Vei, maa ha Hestetross, ^{k32} – helst maale sig sin Stilling til af Bølgetoppene han sætter.»

V

[n311](#)

Basilisken^{k33} lever helst, [n312](#) hvor Vandet strømmer svagt over dyb Grund, og Græsset sives ud i lange Stilker.

Den har en bølgende, dækkende Kappe over Nakken, og nok én mindre i Roden af den tynde pidskelignende Hale.

Den er efter Mythenⁿ³¹³ udklækket af et Haneæg, ^{k34} og opdraget i Mørke, blandt Slinger, og Skaldyr med Gribeklør.

Dens Øie er sløret som over Dybets Skjultheder. Men ved Fuldmaanetid tindrer og brænder det.

Og den, som da har den Vanskjæbne at møde og give sig ind under dens optændte Blik, kan for hele Livet blive besat af en ond Dæmon.

[52] Han véd ikke selv, hvorledes hans Lyst og Glæde er bøiet ind i et nyt Strømfar. Det han før med Rædsel og Gru vilde bortvist fra sine Tanker, i den dybeste Selvforagt, blir ham nu en mere og mere uimodstaalig Nydelse.

Han føler sig lam, – ikke paa Foden, ikke, saa han maa gaa med Krykke; men lam paa det Parti af Sjælen, hvor Basilisken raader! For som ingen anden ser han selv, hvorledes Dæmonen træder ham under Fødder.

Og han gjør hundreder af gode Gjerninger for at sone og forsone. – – [n314](#).

Men hver Fuldmaanenat træder Fiktionenⁿ³¹⁵ ind i hans Drøm og haaner ham og byder ham Frihed.

Dog, – hans Blik brænder optændt og tindrende, som Basiliskens paa Bunden af Brønden, og han vil ikke slippe Dragningen.

VI

[n316](#)

Paa Høiderne omkring Byen såas endnu kun for nogle Dage siden hvide Sneflekke. Vaaren og Aprillyset dirrede i Luften. Der kom Vinger og Reiselyst i Menneskene.

Paa Sandbanken samlede man for sidste Gang i denne Vinter. Og der svirrede med alskens afbrudte Stumper om Udfarter tilfjelds og tilsjøs.

... «Javist tegner jeg mig – og det for hele ti Aktier for at faa denne Folkesag til at gaa,» – udbrød Adler varmt. «Det er en ypperlig Idé, denne projekterede lokale, aabne ensporede Landsjernbane, som skal føre Feriekolonibørn, og jeg tænker ogsaa diverse [\[54\]](#) andre Reisende, op i Fjeldluften. Der er nok af ubemidlede, som ikke har Raad til kostbare Sommerreiser.» [n317](#)

Men jeg skammer mig rosenrød ved hvad der stilles i Udsigt, – en Høst af ti procent pr. Aktie.

Og sig mig, Prosektor,» – han tog ham lunt ved Brystknappen, – «hvordan staar saa jeg, Mennesket, mig med Barmhjertigheden og de Dele. Jeg har gjort en god Gjerning og oppebærer en stor Indtægt. Det maa vel være det dobbelte Bogholderi!»

«Spørg heller Observatoren om den Sag,» – lo [n318](#) Prosektoren. «Han er aldeles begejstret for at kige ind i Tilværelsen. Han samler i denne Tid Aktier til et Verdens største Objektivglas, – endnu større end det, som bruges ved Lick-Observatoriet i Kalifornien.» [k35](#) For min Person hjælper min astronomiske Videtørst sig fortræffelig med Brillen Nummer syv. Ellers skal jeg indrømme Stadsfysikusen, at der gives dem, [\[55\]](#) som beskylder Livet for at være fyldt med Dobbeltspil og Underfundighed.»

«Huf,» – sa Fru Bergendal, – «al den Sol, som skinner nu om Dagene, og saa filosofere om sligt! Der kommer Bergendal og jeg fra en Tur rundt om Havnen. I skulde sét for Liv!» [n319](#) – Seilskibe og Dampere, som alle vil ud ... Og saa det lyse

Hæng af Løvspræt opover Liderne! – Det gamle Adlerske Hus laa deroppe med Aftensolen i Ruderne. Vi kom rigtig til at tænke paa før, og nu det ligger der som Sjømandshjem.ⁿ³²⁰ Og paa Dem, Adler, som er født og baaret, og har Deres gamle Slægtshistorie der. Ja, nu er den Leg over, og De gaar hernede i Staden, og virker som dens Stadsfysikus og i saa meget indflydelsesrige Mand ... Undskyld, at jeg kommer til at græde, – det er bare Vaarnerver. Men det er saa gribende at tænke paa alt, hvad De og Deres Forfædre har gjort deroppe!»ⁿ³²¹

[56] «Aaja, aaja,» – sa Adler hen i Tanker. «Jo mere jeg – Sønnesonssønnen – har studeret mig ind i det alt, ser jeg, hvilke meningsløse Summer der er brugt til idel Æressyge og Forfængelighed! Og den meget omtalte store Godgjørenhed med Stiftelser etc, holder, i Ædrulighed og Sandhed, saa langt fra Maal med den enkle bramfri Maade, hvorpaa Barmhjertighed øves i vore Dage. Vor Justitsraad^{k36} af en Oldefar med sine Knæbukser og Skospænderⁿ³²² og «Emilies Kilde»^{k37} pladskende i Parken blir saa liden, sét med vor Tids Øine.»

«Jaja, – pas Dem selv, De William Adler! Gaar der ikke en saadan gammel Mecenatskikkelse^{k38} igjen i Dem, saa,» – lo Fru Bergendal. «Bi bare, til De faar fornemt kridhvidt Haar! Deres Fantasi svæver altid over en eller anden god Gjærning.»

Man afbrødes ved at endel nye Gjæster traadte ind ...

[57] «Hvilken Aften!» ...

Man var begejstret, – havde haft en saa deilig Tur –ⁿ³²³

«Ligesom himmelske Kulisseforandringer i Aftensolen!»

«Og nu, den lille blege Messingmaane» ...

– «Men det er da Maade med at faa Vind i Seilene, Ole Stjernø!» – slog Fru Observator Hænderne sammen, medens de hilstes. «Forholder det sig virkelig saa, at gamle Professor Walvik har sendt Bud efter Dem? – Og bare for vel et Aar siden» –

«Tog han Stipendiet og hele Udenlandsreisen fra mig, ja. Et Eksempel paa Livets Foranderlighed, Fru Wilse.ⁿ³²⁴ Man kan kurere for alt; men ikke for Alderdommen, véd De.ⁿ³²⁵ Imidlertid beseirede jeg hans Nervesmerter dennegang, saa han fik Søvn. Man har jo Opium og Kloral og Morfin ... og man anbefaler en god Samvittighed,» lo han. «Men jeg kunde ha Lyst til at raabe [58] ud, – kom til

mig, I, som ikke faar sove! – Jeg eksperimenterer i denne Tid med nervøs Søvnløshed, – synes, jeg skimter noget der.»

«Hvad siger I, – selve Professor Walvik!» raabte Fru Konstance. [n326](#)

«Ja, hvad skal der egentlig til for at slaa Hul paa denne Verdens Æg,» – lo Overlærer Bergendal. «Byen [n327](#) glemmer ikke saa let det Mirakel, han gjorde, da han fik Primadonnaen ved Balletten til at danse igjen. Det er vel det, som har omvendt gamle Walvik ogsaa.»

«Stjernø har nu allerede flere mærkelige Nervekure at opvise,» bemærkede Observator. [n328](#)

«Ole er en Troldmand. Genialt alt, hvad han rører ved,» – lød Gylches begeistrede Stemme. «Hans Huspraksis vokser Dag for Dag som en Myrild.» [k39](#)

Adler sad urørlig med den halv uddrukne Kaffekop i Haanden. Sjælen i Smilet var bortfrosset, og hans smaa stikkende Øine skjød af og til et [\[59\]](#) Gløt, næsten grønlig lysende indover Kredsen ... [n329](#)

«De har saa Ret, [n330](#) kjære Gylche,» – udstødte han pludselig grelt. «Jeg har altid ment i mit Hjerte, at Stjernø var ganske anderledes begavet som praktisk Lægetalent end som abstrakt Videnskabsmand ... Livet taler! –» Han blæste Cigarrøgen ud i Luften, medens hans Blik [n331](#) svævede koldt speidende hen over Vennens Ansigt, velbehageligt, som om han havde afleveret en Kompliment.

«Saa Du. – Saa Du,» – lød det forundret fra Stjernø. «Det har jeg aldrig forstaat. Desto snillere har det været af Dig, at Du har interesseret Dig for mit.» [n332](#)

«Du skjønner nu vel, at jeg ansér Dig for en genial Kraft, der bare skulde været paa sin rette Hylde. Og saa maa vi glæde os fordi vi endelig har ham der ... Ja nu færdes Du i bedste Solskin, [\[60\]](#) kjære Ven,» – kom det med noget ophidset, skjælvende i Stemmen ... «Og lever dertil som den geniale Undtagelse, der interesserer Fantasierne, langt over Hoderne paa den øvrige Lægestand, – vanker deroppe paa Videnskabens evige, isblaa Høider!» – fulgte det travesterende. [k40](#) – «Og Penge strømmer der ind ...»

[n333](#)

Doktor Stjernø stod uanfægtet og mysede, som han var lidt i Tvil om, hvad Adler egentlig mente. [n334](#)

Lidt efter sad de begge samtalende henne i Sofahjørnet. –

«Du kan jo banke saa stort, Du vil, paa din gamle arvede Snusdaase,» – mente Stjernø. «Og lad den være foræret Oldepapaⁿ³³⁵ af Kristian VI,^{k41} – det var bare snusfornuftige Vitzer, Du trakterede med, William! Jeg vil sige Dig, at her er Du ude for noget, Du ikke forstaar. Der er Ting, som jeg – af Delikatesse kanske aldrig har betroet Dig. Men min Interesse for [61] disse magnetiske Kræfter, som gjennem de flere Ungdommens Aar blev min, saa at sige, personlige Hypnose, har steget og steget som et Træ, der vokser, og med de modnere Aar formet sig som en uimodstaalig Trang til at faa disse Kræfter klarlagte og erkjendte i den objektive Videnskab.

Det, som før levede hos mig kun som Følelse og Gjætning, maaⁿ³³⁶ jeg nu faa løftet op i Forstandens og den tilegnede Tænkings klare Lys.»

«Naa, – Du har sandelig forstaat at holde tæt, – alle de Aar, vi har kjendt hinanden,» – lød det kort fra Adler, medens han hvast knappede Frakken –

«Ikke har jeg, eller nogen anden, Anelse om, at Sagen var beslaat med slig en interessant underjordisk Sammenhæng, hvori din Ret og dit specielle Kald pludselig blir gjort saa mærkværdig indlysende ...

Eller, skulde det være noget, den [62] geniale Doktor sammensætter for Leiligheden, for at kraftiggjøre Ansøgningen i dette Aar, Du Ole,» – lo han, medens Blikket mysede paa Vennen.

«Er du gal, bindegal, Mand!» – klang Stjernøs joviale Stemme. «Men forsaavidt er der noget i det, Du siger, som ikke er Løgn. Og det er, at jeg nu gaar og slider og slæber fra tidlig Morgen til sénnattes for at tjene Penge, lumpne Penge, Du! – dem jeg gnider sammen og lægger op,ⁿ³³⁷ til jeg faar saapas gyldne Vinger at fare med, som kan bære i tre, fire Aar ... Blot altid Maalet isigte.»

Adler sad med kneben Mund og Øine, der næsten lyste, og studerede Ole; fastholdt med uimodstaalig Magt hvert Træk, hver Gestus. Hvert talende Udtryk, som før havde fængslet og fortryllet ham, og udgjort den originale morsomme Ole, – var nu som sluknet ud, – Manden kommet under Kritikens og det lurende Hads kolde Belysning.

[63] «Jaha – ja,» – sa han endelig tørt.ⁿ³³⁸ «Skatlægge dit Klientel for, hvad Du ikke fik af Universitetet ... Og dineⁿ³³⁹ ny Idéer ellers, som Du har ivret for, jeg havde nær sagt, hvad skal –»

«De faar ligge der som skrigende Børn, der rækker Armene op efter Hjælp, til jeg engang kommer hjem igjen og har vundet den Klarhed, som er at finde.»

Henne paa den anden Side sad Fru Jutta Bergendal og Fru Hanny Stjernø dybt inde i huslige Anliggender.

– «Ikke sige op? – Ikke flytte? – fremdeles beholde den trange, snevre Leilighed!»
– Fru Jutta saa sig om, som appellerede hun, først stum til den ene Side, og saa ikke mindre forbauset til den anden ...

«Naar Konsultationsværelset er i Brug, synes jeg, I maa ha liden anden Raad end at transportere Gutten ind og ud igjennem Vinduerne.»

«Vi var saa beskedne dengang. Du kan aldrig tænke Dig det,» – smaalo ^[64] Fru Hanny. «Vi maatte ta det billigste med Gjennemgang fra Konsultationsværelset. Men nu har vi leiet et Værelse ved Siden af, til Arbeidsværelse for Ole. Vi vil ikke indrette os for stærkt for Fremtiden.» Hanny kneb paa Læben med et bestemt Nik ...

«Det er mig som staar paa det. Men nu iaften hørte Du vel Stadsfysikus, ^{u340} – og han er en virkelig Ven opigjennem Aarene – ivre saa rent afgjort for at Ole skal opgive Videnskaben; og da blir jeg saa urolig. For mig er det saa, at hvergang Ole siger, at vi skal flyve ud, blir jeg saa let og glad, at jeg føler mig som i en Ballon. Og hvergang de snakker om Praksis, blir jeg saa tung, saa tung, som bar jeg paa Bly ... Det var engang! – Et Eventyr, véd Du – –

«Penge i Overflødighed, en prægtig Gut, Manden hævet til Skyerne,» – brast Fru Bergendal ud ... «Saa nu maa da alt være lykkeligt og vel.»

^[65] «Heisan! – Du mener ogsaa, at vi holder Flyttedag ind i Gosen ^{k42} Land,» – raabte Hanny. «Men vidste Du, Jutta, den stille Angst jeg stadig gaar i. Jeg synes, de ser paa mig allesammen og tænker, at det er for min Skyld, og efter mit Raad, vi blir herhjemme i det kjære Gosen. Vi er jo ifærd med at faa Anseelse, Stilling og Indtægter, – har snart naa't tiltops ...

Men om Natten ligger jeg i Mareridt og drømmer. Ole og Gutten og jeg er altid paa Reise. Ole sidder ^{u341} paa Læsset og ser saadan dybt indadvendt paa mig, og den vakkre store Panden er badet i Sved ...

Jeg gaar bestandig ^{u342} med noget, som en ond Samvittighed. Og saa maa jeg hen til Gutten, som for at vaske mig ren. Han er jo saa himlende sød og deilig –

Nei, nu reiser Ole sig og ser paa Klokken,» – afbrød Hanny. «Saa skal han ud i Praksis, og jeg hjem til Lillegut.»^{u343}

[66] ... Henne ved Døren ventede Adler hende med Kaaben, hun skulde hjælpes paa, og nyttede Leiligheden til en liden Udtalelse –

«Tro bare ikke, at jeg vil raade din Mand til eller fra nogetsomhelst. Jeg har opdaget ham, og jeg har saamæn ogsaa været med paa at finhøvle og slibe ham, lige siden vi sad sammen paa Skolebænken, hvor han var de Par Aar yngre end jeg. Saa jeg maa vel regnes for hans ældste Ven. Jeg har kun i al Beskedenhed ment, at burde minde om, at nogen sand Lykke følger der sjelden med saadant hochüberschwenglicht,^{k43} der kanske ligger over eller udenfor éns Evner og Kræfter. Naar man saa faar den Livsgjerning, man i Overflødighed er begavet for, saa –

Jeg er vis paa, Du forstaar mig, Hanny, for det er igrunden dit gode, hyggelige, fredelige Hjem fremover Aarene, jeg tænker det kan gjælde.»

[67] «Aa nei, nei, kjære Adler! Jeg misforstaar ikke din gode Mening. Men som jeg kjender ham, saa véd jeg, at hans Forskning og Tænkning er hans Liv og hans Lyst. Alt andet vilde være en Ulykke for ham,^{u344} – som en udslukt Verden!»

Hannys Ansigt var taarevædet, da hun skyndte sig ud af Døren.

Gylche stod i egne Betragtninger og nikkede efter dem ...

«Man føler gjennem al den Mands Væsen en uvægerlig Lue af indre Vished,» mumlede han.

«Har De lagt Mærke til de Hænderne,» – sa' Fru Observator, – «saadan upraktiske og lidet vant til at ta paa Tingene. Det er som han haandterer alt for første Gang.»^{u345}

«Sig lige saa godt med ét,» – kastede Adler lystigt ind, – «at han hver Dag kommer til Verden som et nyslaat, nypræget Guldstykke. – Jojo, Geniet, – vor kjære Ole, ja!»

[68] «Saa aandelig proper og ren!» udbrast Observator.

«Ja, føler jeg det ikke, som vor lille Vennekreds her ude paa Sandbanken ligesom har den Ære al føre dette store Barn frem,» – kom det fra hans Frue. «Vi græder,

naar han ikke faar Stipendium, og er i vore moderlige Hjerter meget vrede paa Professor Walvik. Og vi er glade og stolte, naar han seirer og faar sin Ret.»

«Og jeg,» – sa Fru Bergendal, – «faar altid en Følelse af Fare, naar jeg ser ham. Det er som en Ørn, der kunde slaa ned i Kjøkkenet, og feie alting ud, et nyt Spørgsmaal under hver Grydefod, – ny Anskuelse i hvert Vingefang.»ⁿ³⁴⁶

«Javist,» – faldt Adler ind, – «vælte den ganske Verden, som en Melkekop! ...

Jeg sidder ret og tænker paa, i hvilken straalende Belysning *den* kommer, som først har faat fanget en Gnist af ^[69] Enthusiasmen for sig. Det er som en Ildebrand, der fænger og fænger stedse videre og større ...

Og nu glorificeres da vor Ven Ole! Vi er dog endnu kun en liden antændt Part, nogle i vort varme Venskab for ham hildede^{k44} Venner. Han interesserer os –»

«Javist, han fortryller os!» skjød Fru Observator ind, hun var kommet helt i Hede.

«Naa ja, lad gaa!» – forlød det lidt haanligt fra Adler. «Maatte han ogsaa fortrylle Professorerne, naar han nu igjen søger Stipendiet, – og det for hele fire Aar, som han forlanger –

Ellers – læg Mærke til,» – blinkede han,ⁿ³⁴⁷ og der kom en ubehersket Harcellas i Tonen, – «der klæber altid lidt latterligt ved Geniet.»

«Hvad der beviser dets ægte Guld,» faldt Gylche gravitetisk^{k45} ind.

«Og som her,» – fortsatte Adler mysendeⁿ³⁴⁸ paa ham, – «kan lede Tanken ^[70] paa den Overspænding i Troen, som kaldes Stivind, og kanske minde lidt om en Frosk, der lægger sig paa Svøm over Verdenshavet.» Stemmen skurrede pludselig, som naar man riper paa en Tavle.ⁿ³⁴⁹

«Hvad var det?» – mumlede Prosektoren inde fra Tobaksskaaden ... «Tænder man en ny kulørt Lampe under Helgenbilledet? ... Eller var det et Grundskud for egen Regning?» ...

– Stadsfysikus havde faat en fliset Cigar iaften, – han spyttede og spyttede, – ligesom søgte og ledte. Af og til skjød et grønlig, næsten lysende Gløt fra de smaa stikkende Øine ...ⁿ³⁵⁰

«Sjelden fanger Spaakone god Skjæbne,» – lød det omsider ... «Men jeg har min hemmelige Angst for vor Ven, Ole Stjernø. Det være sagt mellem os Venner, – der

er kommet noget forsprængt mystisk over ham, som kan bli' ham en Fare i hans praktiske Virksomhed, og vil komme til at *umuliggjøre* ^[71] ham som Videnskabsmand. Mystik, Stjernetyderi, Tegn og Varsler er desværre endnu ikke kommet ind i Videnskabens rationelle Klør ... Han med sin uhemmede Indbildningskraft, og Publikum med sin skabende ditto holder paa at lave op noget, som Tiden atter uvægerlig vil sende sin kjøelende Styr over.»

[1351](#)

«Ole Stjernø Mystiker!» – udbrød Gylche hidsig.

– «Den sundeste af de sunde,» – affeiede Wilse.

«Ja, mine Herrer,» – sa Adler med et resigneret Skuldertræk, – «jeg har igrunden længe sét det ... Prøv ham kun, gaa ham lidt paa Livet, og I vil kanske erfare underlige Ting, – næsten lidt tragikomiske ...

Og, – ikkesandt, Fru Bergendal,» – spøjte han, – «som man har Ret til at nyse, naar der er Forkjølelsesbaciller, saa har man Ret til at smile, naar der er Latterstof i Luften.»

^[72] «Ja, hvad var en Hveps uden Braad?» – kommenterede Prosektor for egen Regning, – «en høist mat Figur. Og hvad en Morsomhed, uden et Korn af Ondskab» –

«Og hvad en Cigar uden Nikotin,» – supplerede Adler. «Maa jeg by Dem én, Prosektor.» Han rakte sit aabne Etui ind over Stoleryggen.

Prosektoren havde efter Vane forankret sig mellem Damerne, hvor han, at slutte efter Pauser og Udbrud, nok førte forargelig Tale.

... «Kan De sige mig,» – sa Fru Wilse ophidset, – «hvad Interesse De har af at lægge Dem slig, som en Slange, mellem os, og mærke allehaande Ord og Udtalelser, for at sætte dem om, og brillere med dem som Vittigheder.»

«Ja, Frue, jeg maa jo desværre bekjende,» – erklærede Prosektoren fromt, – «at egoistiske Hensyn ikke er udelukket. Naar jeg saadan vover mig ^[73] ind mellem Damerne, [1352](#) saa er det i al Ydmyghed for at lære. Der véd ingen saameget om Livet og Verden, baade den over- og underjordiske, som en passe forstandig og tænkedygtig Kone ...

Det er saa mangt, én gjerne vil ha Rede paa, – saa mange Spørgsmaal i Ægteskabssager. For Eksempel: – Manden tar sig^{u353} for at være vittig, stadig stikke Konen^{u354} med Naaler, – rent ud morer sig med det, – gjør det til en Sport. Hun lær med – til det allersidste, – siger ingenting; men faar pludselig galoperende Tæring. – Lad saa Manden gjætte sig til, hvad der kan ha været iveien» ...

Han reiste sig pludselig og gik hen til Whiskybordet.

«Det er hans fikse Idé, dette om Konerne,» – hviskede Fru Bergendal til Konstance. «Der maa ha været noget mellem ham og hans afdøde Hustru. Han ender som oftest i Grublerier paa [74] den Kant, naar han har faat tilstrækkelig Whisky» ...

– Man gik noksaa forundret der, og snakkede og meddelte sig til hinanden i Anledning af dette sidste, Adler havde indbragt om Stjernø.^{u355}

Gylche sad rugende med Cigaren i Haanden, og det fortænkte Blik langt ud over dens Rækkevidde ...

«Nei, nei, – udbrød han, – «en Mand med et saa sikkert Klarblik!» –

«Underlig dette,» – grublede Observator. «Adler er hans Ven fra Skoledagene. Og, naar en saa høit ansét og besindig Mand» –

«Jeg véd nu ikke rigtig, hvad Adler mente jeg,» – forhørte Fru Bergendal sig. «Er Ole blet overtroisk og ser Spøgelse?»

«Er her noget i Luften?» – stak Prosektoren Hodet ind mellem Damerne. – «Noget som en Strømkæntring^{k46} med Ole? ... Jeg synes, jeg lugter Kristenmands Blod,» – snusede [75] han. «Stjernø staar nok for en Bussemand.^{k47} Han er ikke emnet til at bli opædt af Spøgelse – buh–h –»^{u356}

... Der spurgtes efter Stadsfysikus.

Kudsken var ude og forhørte, om han skulde hente ham og Fruen med Vognen^{u357} iaften?

«Sig, at vi gaar,» – sa Fru Konstance. – «William faar saa alligevel sin Rid^{k48} af Medlidenhed med Brunen^{u358} nu i Førefaldet, saa vi maa staa af og gaa, naar vi kommer til Bakken ...

Og vi har jo det deiligste Maaneskin.» –

VII

[n359](#)

Man roper paa Fred, og Naturen svarer: Krig.

Forfølgelsens Grusomhed er indsat [n360](#) i alt, hvad Liv er, for at holde det aarvakt. [k49](#)

Havet udkjæmper sine Kampe efter det kolossale russisk-japanske Princip: [k50](#)

Silden og Torsken suser i billionvis, fra Havets ukjendte Dybder, ind i Krigens lydløse Slagfelt, – fulgt af de sprøitende Hvaler, og alle Himlens og Havets ædende, rovlystne Kræfter. Kampen føres ved Fosforlys, – utallige bevægelige, smaa og store Flammer, lynsnart farende om hinanden i evig Uro. [n361](#) ^[77] Lige over dette Jag til Døden, mellem Hval og Sverdfisk og Skyer af Fugle, befaler Livsinstinktet, i den uendelige Fiskenes Hær, at sætte Kursen [n362](#) gennem alle Forhindringer, lige ind til Gydepladsen.

De uhyre Tab regnes for intet imod det ene: – Stillingen er tat, – Fiskearten sikkert!

[n363](#) [n364](#)

... Langt ude i Fjæren ligger en mægtig kveitelignende Rovfisk. Den har alle Glugger aabne, og ud fra den strømmer stærkt Fosforskin. Den vil ha fuldt Lys paa [n365](#) Omgivelserne.

Nu opererer den med Lyskaster ... [n366](#)

For der blandt Tangklaserne skjuler sig en kjæmpelignende Ziteraal. [k51](#)

Den ligger og lurere. Apparatet, der gir elektrisk Lys, er nedskruet til sidste, næsten usynlige Blink ...

Nu styrter de mod hinanden.

Sjøen fyldes med Blod.

*Men alt skriger midt i Døden: Liv, Liv*¹³⁶⁷

– – *Det er i Zonen mellem Bølgegangen paa Overfladen og dernede mod*
[78] Dybet, hvor Vegetationen slipper op, at denne Krig gaar for sig.

Nedenfor bor den store Stilhed, gennem hvis Mørke alt det, som er udnyttet i
Verdenskampen ovenfor, sagte, stilt og usét daler ned.

At Solen staar op og at Solen gaar ned, berører ikke dette Rige!

VIII

[n368](#)

Der laa Vasken guldrén og hvid, og ventede paa at lukkes ind i de forskjellige Gjemmer.

Hanny var bleven [n369](#) stikkende i [k52](#) at gruble og regne midt under Arbeidet. [n370](#)

En Tanke skjød op i hende ... [n371](#)

Hun skyndte sig hen og tog frem Sparebankbogen fra Piedestalskuffen [k53](#) og studerede den nøie.

En Papirstump fyldtes med Tal ...

Minen blev mere og mere urolig og gav tilsidst Plads for en dyb Haabløshed –

Nei, der var ingen anden Raad, hun maatte ind og snakke med Ole.

[80] Stjernø sad i sit vakkert udstyrede Kontor, fordybet i Arbeide.

«Hør nu, Ven min,» – kom det forknyt, – «hør nu, Ole, – Du skulde [n372](#) vel ikke ha et lidt større Beløb tilgode? – saadan stikkende halvglemmt hos nogen af dine Patienter? – Tænk Dig om. Er der ikke Familier, Du kan ha Regninger paa, fra din Overflødigheidstid, som Du kalder det?»

«Aa, snik snak! man glemmer ikke sligt. Du vil skrabe Gryden, forstaar jeg – haaber paa Skoverne.» [k54](#)

«Ja, det er Husleien, forstaar Du, – nu om fjorten Dage.»

Han saa op, endnu ikke rykket helt ud af sin Tankegang.

«Saa blir det vel ikke andet Raad da, end at vi faar ty til vor Helligdom og Skat – Sparebankbogen,» – sa hun nedslagent, – «ta ud istedetfor at sætte ind.»

De saa hinanden pludselig i Øinene. – «Det er, som der er kommet en ond [81] Vætte ind i Spillet, – brast han ud, – «nogen, – noget?

Jeg véd ikke, hvordan det er fat jeg! Men alle disse Skuffelser og bestandige Skuffelser i den senere Tid –

Ja, for det er ikke behageligt at komme til en Patient, som man ^{u373} har tilsét, og saa, under mange pene Udtalelser og alskens Fusk, lader én ^{u374} forstaa, at de har antat en anden Læge, – som det hændte mig forleden Dag.

Og nu glipper Posten som Havnelæge ogsaa!» – Han slængte et Brev, der laa foran ham, ind paa Pulten, og reiste sig heftig ...

«Det blir dog altfor komisk dette! – faa saagodtsom Havnedirektørens Løfte Onsdag, og saa denne af Forlegenhed og daarlig Samvittighed svedende Skrivelse idag» ...

Han drev op og ned – ^{u375}

«Jeg vil over til William. Er der nogen, som kan gi' mig Lys i den Sag, maa det være ham. Hans Bror, [82] Konsulen, ^{u376} er indforlivet ^{k55} i alt dernede ... ^{u377}

Og, Hanny,» – vendte han sig pludselig helt jovialt om paa Gulvet, – «Folk som vi, der har andre Maal end de almindelige, maa finde sig i at se Vrangen af Verden. Det er akkurat det, Du lærte i Skolen, Aktiv og Passiv –

Adiø, – Adiø.» –

Hans bløde Hat skimtedes lige efter i Forbifarende ned af Trappen.

«Stort Barn,» – smilte Hanny. «Han gjør som Flyvefisken, hæver sig over Sorgen ...

Men neimæn om Du, Odd, nogengang tar feil af at le og at græde!»

Hun trykkede og haandterede Gutten, nok saa varmt, som et Udbrud for Humøret.

Der ringedes paa Entrédøren ...

«Nei kjære Adler, er det Dig?» – lød det overrasket. «Og nu netop gik Ole opover til Jer.»

«Naada, Du Pjok, vil Du ikke kjendes [83] ved din egen Gudfar,» – hilste han, da Gutten, efter en liden Betænkning, strøg henover Gulvet igjen, til sine Soldater.

«Pokkers kjæk Gut, Du Hanny. Bare nu den Holdning, hvormed han efter moden Overveielse behagede at vende mig Ryggen ... Stikker en kommanderende General i ham ...¹³⁷⁸

Jeg er naturligvis en daarlig Gudfar, som ikke indfinder mig med en Kage i Lommen, – hvad jeg har at ta' mig ad notam til en anden Gang.

Saa Du? – Ole er gaat opover til mig,» – fulgte det lidt efter. «Var det noget specielt, han vilde mig?» – kom det saa ligegyldigt.

Hans Blik dvælede mere og mere prøvende paa hende, medens hun lod ham bie paa Svar.

«Aaja,» – brød hun ud, uvilkaarlig overvældet af alt det, Dagen havde ført med sig. «Det er jo det ... Det er jo det» ... Stemmen blev næsten ^[84]uhørlig, – «at paa det sidste synes ingenting at ville gaa for os ... Aa, det er saa Synd i ham! – at han ikke skal kunne naa til at komme ud i Verden, som hans Begavelse trænger, og han saa brændende ønsker ...¹³⁷⁹ Siden Stipendiet nægtedes for anden Gang har her været bare sort i sort –¹³⁸⁰

Vi er jo lige lystige og uforknytte, paastaar vi. Men Ole graver sig fortest mulig ind i sin Arbeidshule, naar han kommer hjem saadan¹³⁸¹ krænket og saaret til Hjerteroden. Han siger, at han undertiden har en Følelse af, at man vil gjøre ham til noget særlingeagtig, som der skal smiles af.»

«Saa det – biter paa ham, havde jeg nær sagt, – gaar ind paa selve Humøret –. Virkelig Du? – Han var dog ellers uvorn nok foran denne Verdens Dravater.¹⁵⁶ De maatte opfanges *en gros*, sa' han ...

Naa saa, – der var ikke større Hold i det, – blot saadan et Kraftord ^[85]til at slænges i os og imponere med ...

Din Mand maa vel ikke egentlig opfattes som en Karakter,¹³⁸² – hvad, Du Hanny.» – Han mysede næsten saarende paa hende ... «Bevars, man kan være meget andet, og en stor Mand for det!»¹³⁸³

«Karakter, – Karakter?» – blaaste hun. «Man kan da ikke lægge samme Skrædderalen¹⁵⁷ paa alle. Han, som ikke lever for andet, end at søge Klarhed paa alt det, som gjærer i ham.¹³⁸⁴ Hans rastløse Tanke hviler aldrig ... Det er bare Synd, Adler, skrigende Synd, at en saadan længtende Sjæl skal holdes i Bur.

Før var det, som Ole var Lykkens Yndling, et Søndagsbarn med Vind i alle Seilene. Men nu føles det rent, som vi havde en ond Trolddom imod os, – som der kogtes Seid mod ham nogetsteds. ¹³⁸⁵ Ja virkelig er det ikke slig,» – lo hun.

[86] «Men kjære Adler, undskyld at jeg klager. Det er, som man engang maa ha Luft! – Og nu, jeg har faat lettet mig, skynder jeg mig ud for at skaffe os en Kop Formiddagskaffe.»

Adler sad igjen med et næsten hoverende Smil. Der sad noget af Pinens Lyst i Trækkene. ¹³⁸⁶

Blikket vandrede dvælende fra Gjenstand til Gjenstand, stille forsigtig som paa Tigerklør, med et stedse voksende forhærdet Udtryk.

Pludselig rev han sig ligesom ud af det ¹³⁸⁷ og vak ^{k58} op, og hans Øine havnede velgjørende ved Guttens Leg. Den optog ham mere og mere, saa han efterhaanden vendte Stolen halvt rundt, og høist interesseret bøiede sig og saa til med Albuerne mellem Knæerne, nær ved paa et eller andet Vis at gribe ind.

«Hvad er det Du glaner saa efter, Gudfar,» – lød med ét Guttens Stemme.

«End om jeg forærte Dig en stor ^[87] Æske ¹³⁸⁸ med Soldater, Du, – saa mange, at Du kunde sætte dem ud over hele ¹³⁸⁹ Gulvet.»

«Ja, men jeg vil være General!»

«Kan Du ride da?» ...

Gutten bare maabede paa ham.

«Ja for en General maa kunne ride, véd Du. Han er i Spidsen for dem allesammen og rider fortest.»

Odd saa endnu tvilende paa sin Gudfar:

«Følger han ogsaa med i Æsken?» – kom det endelig, før han bestemte sig til at rykke nærmere. ¹³⁹⁰

«Ja, ¹³⁹¹ – men vil Du op at ride, saa skal jeg lære Dig det.»

Og saa gyngede Odd stoltelig og høist fornøiet paa Gudfars Fod. Der forlangtes bare mere og mere.

«Saadan en nydelig Gut,» – mumlede Adler, da han igjen med et Tag i hans Bluse løftede ham op paa Foden, og atter fik Fart i Gyngingen, saa Gutten skreg af Glæde.

[88] «Slig en Pokkers bedaarende liden Herre kunde som ingenting ride sig gjennem denne vanskelige Verden,» – lød det oprømt ... «Det er Murat, ^{k59} – le beau Sabreur,» ^{k60} kom det høist anerkjendende.

«Naar Gudfar bare ikke blev træt, Du, saa skulde vi huske ordentlig op under Loftet.

Nu faar Du sidde paa mit Knæ lidt og leke med Urkjeden. Siden tar vi os en Ridetur igjen ... ^{u392}

Du er jo af de Smaagutter, som sletikke liker Sukker, Du,» – henkastede han ^{u393} lumsk ligegyldig.

Odds Ansigt forraadte en indre Udveisløshed, der endelig bryggede op til et –

«Du har jo ikke tat noget med Dig heller!» ^{u394}

«Ja bi nu lidt til Mor kommer ind ^{u395} med Kaffebrættet.»

Her lyste pludselig en Udsigt for Odd:

[89] «Sukkerskaalen, Gudfar,» – sa han fortrolig. «Men *Du* maa gi mig, Mor vil ikke.»

«Hode paa Fyren, – skjønner aabenbar, hvad en Gudfar vil sige,» smilte Adler ... «Hei – husk op i Taget. ^{u396} Hannibals Soldater taalte baade Varme og Kulde,» – begyndte Gyngingen igjen.

«Høiere – endnu høiere» – lød det hidsende fra Odd.

Men med ét gik det langsomt, og Gudfar hverken saa eller hørte.

Det var disse Øine, Gutten satte til, naar ^{u397} han rigtig vilde faa Fart, – dette underlig dybe, blanke Skjær, der kunde bli saa hvast, – akkurat som Faderens, naar hans Energi brød frem.

Adlers Fod vuggede nu ganske langsomt to, tre Gange, før han braat satte Gutten fra sig.

«Nei, nei,» – afværgede han, da Odd vilde op paa hans Knæ.

«Nei da, nei da, hører Du ikke, Gut,» – fulgte det endnu skarpere.

[90] Saadanne smaa Herrer vil tyrannisere hele Huset, Du Hanny,» – lød det, da hun kom ind af Døren.

«Men saa er og blir det dog den bedste af alle Statsforfatninger,» – lo hun. «Man kan ha saa meget og mangt at staa i. Men slig en tyrkisk vildt regjerende Herre, som ikke vil vide af andre Sorger og Ærgrelser end sine egne, – ja, han hjælper én saa deilig over meget, Du.»

«Aaja, – Sorg og Sorg er to Ting, Hanny!ⁿ³⁹⁸ Noget vil jeg sige, man faar i Medfør af^{k61} sit Kald eller personlige Væsen, og det faar tages mandigst eller kvindeligt mulig. Og andre kommer drivende paa os som Ulykker indenfra vort Følelsesliv, eller udenfra som Meteorstene fra Himlens Bund. Man maa være klar paa dette, synes jeg, og ikke føle sig som nogen Undtagelse.»

Han saa paa hende med smaa pighvasse Øine under Laagene.

«Huf ja, Du Adler, Meteorsten! ... [91] Det er noget saadant – blevet stenet, jeg næsten synes, vi har gennemlevet i disse to, tre Aar.»

«Oleⁿ³⁹⁹ er jo saa egen,» sa' Adler betænkt. «Folk og Patienter forstaar ham ikke. I Livets Skole ophører man snart at udvikle sine Originaliteter; men Ole Stjernøⁿ⁴⁰⁰ er – det vil Du vel erkjende, Hanny, – under al denne Prisen af hans Gaver, blevet noget af et forkjælet Barn. Man fatter heller ikke rigtig, at han gaar her som et anerkjendt Geni, uden at ha gjort noget. Det var vel vi, hans gamle Venner og Beundrere, der bar ham for entusiastisk op ...ⁿ⁴⁰¹

Der skal noget til at komme paa ret Kjøøl igjen, Du. Men en Begavelse som din Mands vil uvægerlig faa sin Plads,» – lød det opmuntrende.

Hanny trykkede Haanden mod Brystet. Hver hans Bemærkning faldt som Pidskeslag ...ⁿ⁴⁰²

Ogⁿ⁴⁰³ det var Adler, som yttrede dette [92] i god Tro, deres ældste og bedste Ven!

Hunⁿ⁴⁰⁴ følte, hvorledes Barometret for Bedømmelsen af Ole sank og sank for hver Yttring.

Og Adlers Mening var Dannelsens øverste ...

Hun bød ham Kaffe med skjælvende Haand og god Mine; men undgik derunder at se ham i Øinene.

Og saa gik Passiaren, – noget for muntert¹⁴⁰⁵ til at være helt naturlig, og mest om Gutten, – indtil Stadsfysikusen, i lystigste Humør, skyndte sig hjem til sit Kontor.

IX

Der er mange Banker i Sjøen –!

[n406](#)

Hvilket ikke mindre fremgaar af alle de Fartøier, som har stødt paa, og staar nedsunkne i Stilheden paa Havsens Bund, end af de kalkholdige Bjerge – Skeletter af Mennesker og Dyr – hvormed Skabningen uophørlig øger dem.

Kunde [n407](#) alle de salig Skippere for en Gangs Skyld krybe ud af Kahytvinduerne, og fortælle hver sit om, hvordan de stødte, [n408](#) og fik deres Karriere knækket, – enda Navigationen var rigtig, og de vidste, hvor Bankerne laa. –

Ja, – saa vilde man alligevel ikke opnaa den inderste Besked, – men nok af ydre Anvisninger: – Kompasset, Kronometret ^[94] eller Navigationen viste galt. Staalnaglerne i Skibsbordet glap, Propelleren knækkede osv. osv.

Der vil altid blive noget uopklaret igjen, noget hverken Skipper eller Styrmand forstod, [n409](#) som man helst kunde summere sammen i et almindeligt Udtryk for det ubekjendte: – Skjæbnen ... [n410](#)

Atlanten var speilblank, – alt i den skønneste Orden ... [n411](#) Skibsklokken kaldte just [n412](#) tilbords – til at skaffe, [k62](#) – da fløi en Gnist fra Kapteinens Jernhæl, – og Petroleummen tændte.

Det var den Omstændighed, at Kapteinen brugte [n413](#) jernbeslaade Støvler! [n414](#)

Men det udtømmer ikke Sagen: – Hvorfor gik den Kaptein [n415](#) med Hæljern? – han og ingen anden.

Her skulde et eget Øieglas [k63](#) til, hvormed man kunde kige bag om baade Kaptein og Støvler!

X

[n416](#)

Ole havde netop sagt hende, før han gik ud i Snedrevet i Eftermiddag, at Tusmørke ikke kommer af noget, som har Sammenhæng [n417](#) med Tusk [k64](#) eller Skorstenssot. Men ganske enkelt betød den Time, hvor Turserne [k65](#) – Troldfolket, – var ude.

Og nu, Hanny sad ved Ovnsmundingen og dappede søvnig, vokste og rørte og listede sig alskens utydelig formede Skikkelser frem derinde i Halvmørket.

[n418](#)

Det var, som de truede og førte saadan Angst med sig. [n419](#)

Hun vak pludselig op og ligesom [\[96\]](#) feiede om sig med Haanden, [n420](#) og Trolleriet var forsvundet ...

Men Sorgerne og Bekymringerne sad igjen. [n421](#)

Der laa Slagterregningen og der Skrædderregningen paa Oles Vinterfrakke, og der Afdragskravet paa Bureaupulten, som blev købt i deres korte Overflødigheds Tid, og Summen nu medgaat til et praktisk Eksperiment. [n422](#)

Men dog, – dette var for [n423](#) hende intet imod Sorgen og Uroen [n424](#) for Ole, som mere end nogensinde kjæmpede for sit Livs og sin Begavelses Sag, mellem stigende Uheld og Vanskeligheder. – Saa graadløst hjertetungt ... [n425](#)

Legetøislokomotivet raslede støiende gennem Værelset, for hver Gang det blev trukket op og udsendt til sin Station.

Hanny stod og saa ud af Vinduet. Tankerne vilde ikke slippe hende idag.

Der faldt en og anden Sneflænge paa Ruden, som indbød til at køle Panden. [n426](#)
[\[97\]](#) Paa den anden Side af Gaden laa en svær Snefond [n427](#) udover Sprinkelværket. Den tog Form og Omrids af en vældig Isbjørn, med en hængende mægtig Lab ...

Det var næsten som hun havde noget usnakket med denne Skikkelse, der saadan mystisk beklemmende strakte sig ud af Mørket, – som hun kjendte Livet knuget og tynget under denne Lab, – Ole og hans Evner og Geni nedkvalt.

Det blev for hendes dybt oprørte Tungsind, som kunde den række sig gennem Ruden og ind i Stuen.

Hun gjøs ...[n428](#)

[n429](#) Hun følte en pludselig Trang til at komme ud af disse Fantasterier,[n430](#) og tændte Lampen. –

Aah, – dette pludselig at kunne se klart, – alt tilbunds og komme fra de graa Angester.[n431](#)

Nu hørte hun Ole[n432](#) ringe paa Entrédøren –

Ja, hvor ofte[n433](#) havde hun ikke sat op et muntert Ansigt for at ta' imod ham!

[98] Hun skyndte sig ud og hjalp med at ryste Sneen af Yderfrakke og Paraply.

Han kjendte hendes Fingre gennem sit vaade Haar ...

«Rigtig et Subbeveir Du har havt idag.»

«Ja, – og Subbetanker jeg har gaat i ogsaa![n434](#)

Hvad er det egentlig for en Fyr, jeg er Du!» – henslængte han, som han kom ind i Stuen. «Det er paa høi Tid, at gjøre sig op den Ting ...[n435](#) Det forlød engang, at Ole Stjernø var en oprindende Stjerne, – genial ... Ja hvad var han ikke altsammen! Og nu –. Jeg synes imellem, jeg er som en ribbet Hane. Den galte saa mægtig i Morgenstunden og fløi med slig Glans i Vingefjærene.»

«Kjære Ole,» – afbrød Hanny med Taarer i Øinene.[n436](#) «Opgi Dig ikke selv! – Du maa ikke tabe Troen,[n437](#) hører Du. Du, som altid har kaldt[n438](#) det en Bølge, der skal rides af.»

«Men naar Bølgen taarner sig langt og høit som selve Livet, saa én aldrig [99] kommer over,» – lød det mørk forstemt.

«Og Du, som siger, at den første,[n439](#) der maa tro paa én, er én selv.»

«Ja, ser Du,» – nikkede han, – «Maskineriet er saa ganske iorden. Den gode, snille Verden napper bare en Fjær af Gangen. Den ene og den anden og den tredje overstaas, [k66](#) – men [n440](#) hver slider et Stykke af din Tro og din Selvtillid. [n441](#) Naar Du saa har faat Nap paa Nap længe nok, [n442](#) saa slaar Profetsikkerheden Brist.»

Han svang sig rundt paa Hælen, som til en Afslutning ... [n443](#)

«Man kan tilslut forfalde til at fabrikere fikse Idéer. Jeg har grebet mig i at pønsse paa, om det kunde være nogen af mine Kollegaer? – [n444](#).

For nogen maa det jo være, som fylder Stuen med al denne Usikkerhed og Ængstelse. [n445](#) Det er som ingenting er fast mere, – Grunden løs ... [n446](#)

Bare iforgaars, – man havde meldt [\[100\]](#) mig, at jeg var foreslaaet som en af de tre, der skulde revidere Apothekerne. Jeg turde ikke fæste Lid til det, vilde ikke sige Dig det, for ikke at risikere en ny Skuffelse. Det var jo en ubetydelig Sag, som burde gaa. Men jeg gik i Spænding paa det i Sneslasket ieftermiddag. Og ganske rigtig! Paa Sygehuset mødte mig den Besked, at en anden var antat.

Aa Hanny, Hanny, det er som Stuen skulde være undermineret ... Men af hvem? – af hvem» –

Han sad og saa ned i Gulvet, med Albuerne støttet paa Knæerne ...

[n447](#)

«Og sat udenfor netop [n448](#) i en Tid, da den medicinske Videnskab staar i sin høieste Søgen paa alle Felter!» – brød han ud. «En Tid fuld af svimlende Begyndelser. Opdagere og Gjætttere indover Naturens ukjendte Dybder. [n449](#) Jeg føler ubevidste, dunkle Kræfter i mig, som under Tidsaandens Magt kunde afsløre sig, som ny uanede Love. Det ubekjendte kan ligge lige nær for Foden. [\[101\]](#) Men her sidder man tvunget og drevet ind i et Musehul.»

Del kom saa mørkt fortvilet, og Hanny tog ligesom et Redningsgreb i hans Frakkekrave.

«Man kunde jo indrette sig, som saa mange andre,» – lød det bittert, [n450](#) – «Gadetærskere [k67](#) i Livets forskjellige Fag! – Der kunde kanske leves lykkeligere [n451](#) paa det Vis! – ialfald vel saa komfortabelt. Hvad Du? Transportere et saadant ideelt udsnydt Lys, hvoraf man faar Osen i Næsen, – gjennem et Liv!»

Han reiste sig heftig –

«Nei, siger jeg. Nei siger jeg, – aldrig gi'r jeg op!»

Hanny gled ud af Stuen ...

Hun vendte tilbage med Gutten lystig rørende Trommestikkerne –

«Er det ikke friskt Mod, vi skal lære Odd op til?

Eller vil Du, vi skal slaa Retræt?»

«Pokker heller!^{u452} Naar Du bare kunde sige mig, hvor Fienden stikker. Men ^[102]det er jo bare Damp og Gaader, jeg har at gjøre med. Jeg vil sige, vi bor i et Hus, hvor der stadig ryster en Smule Jordskjælv.^{u453} Og, naar man gaar i Gaden, er det ikke som man helst vil kline sig op ad Husvæggene, for ikke at møde nogen. Det er især éns gamle Venner, man er ømfindtlig for.»

«Ole Stjernø menneskesky,» – raabte Hanny. «Da er der rigtignok ikke meget igjen af Dig som spreller! – Men min Mening er nu, at det ikke er Dig, som skal kline Dig flad op ad Husvæggene; men de andre, som skulde gjøre det, – dine gamle Venner.

Du gaar her alene, Ole, bare i dit, og trænger til at møde Mennesker og Folk, Du kan ta det op med.»

«Ja Du, jeg skulde ha Lyst til igjen at sætte en af dem op mod Væggen – aandelig talt,» – brød han ud. «Jeg er paa det sidste rent kommet fra den Sport. Det er saa længe siden, jeg har tilladt mig et lidet Kraftlag, – en ordentlig ^[103]Disputats, saadan helst paa Næven ... Luft, Luft!» –

Han gik formelig og nød sig paa Gulvet, halv strakte, halv manøvrerede med Armene.

«Jeg har studeret og boret mig ind i adskilligt paa mit eget Felt i denne Tid, og Gang paa Gang fundet Stadfæstelse paa mine Theorier. Saa jeg er fuldladet!»^{u454}

«Trænger Du at holde en liden Mønstring paa dine gamle Venner, Ole, saa gaar vi for en Gangs Skyld ned i Sandbanken iaften. Der er Møde sidste Lørdag i Maaneden, véd Du ...

Mangen god Dag, siden vi var der,» – nikkede hun for sig selv.^{u455} «Baade Du og de gamle Vennerne kan trænge at se hinanden igjen paa nært Hold ...»

[n456](#)

Der kom en vis Glans og behersket smilende Udtryk i Blik og Miner, da Doktor Stjernø og Hustru viste sig i [\[104\]](#) Salen paa Sandbanken. Det var som det ene Ansigt tændte og smittede det andet.

... «Har Du hørt Øgenavnet,» – hviskede Adjunkt Ringdal til Paul Vigten, – «'Feiltagelsen' ... Ikke daarligt, Du.»

Oles skarpt sigtende Øie ledte rundt Bordene og opover i Salen, som de traadte ind.

Hans Blik mødte Prosektorens, hvis trillende runde Fugleøine blinkede ved Gjensynet.

«Hvad? Er det virkelig Manden med det frydefulde Gesicht, [n457](#) jeg skal møde her igjen iaften. [n458](#) Men,» – han saa [n459](#). Ole forskende ind i Ansigtet, – «De maa have sat overstyr et betydeligt Kvantum af den dyre Livets Saft, Freidighed, at dømme efter visse smaa Indgravninger ved Øinene ...

Sig mig,» – henvendte han til Hanny, – «en stor Kraft, en stor Tro, hugget som af en eneste enkelt Sten, – passer [\[105\]](#) det til at smyge sig behændig baade over og under Gjerderne paa denne Klode, mener De, Frue?»

«Man faar en Følelse af, [n460](#) at noget er sprukket indvendig i én, ved at høre paa en saadan mystisk Vismand,» – mente Ole leende ... «Gravløft!» lød det, som han styrede hen mod Wilse. [n461](#)

«Hvad, Observator,» [n462](#) – hilste han, – «skyet Veir, tyk Sneluft, – umuligt at sætte Kikkerten i den.»

«Ja saamæn», – bekræftede Observator. «Saa tyr man til Sandbanken og studerer Nebuleserne [k68](#) der, – besigter [n463](#) de jordiske Besynderligheder.»

Ole Stjernø stod og saa sig om hensunken i behagelige Erindringer ...

«Sandbanken har beholdt sin Stemning!» – nikkede han. [n464](#) «Det er som der altid flyver nogen løssluppet Kanarifugl under Loftet ...

Ja, mine Damer,» – hilste han hen til dem, [n465](#) – «man maa lytte lidt til, hvad den synger.»

[\[106\]](#) Fruerne om Bordet sad i ivrig Passiar og affærdigede ham med en liden Gjenhilsen, nippede til Limonaden, og ivrede videre, saa han isoleredes.

Stjernø saa Bjerkaas og Bergendal staa sammen, og styrede sin Kurs hen til dem.

«Altid lige original,»ⁿ⁴⁶⁶ – bemærkede Fru Bergendal, som hun vendte sig og saa efter ham. «Jeg havde ingen Lyst til at ta' det op med ham iaften.»

«Nei, det er jo lidt latterligt at tænke paa, hvordan vi dyrkede og feterede ham i sin Tid,» – henkastede Fru Adler. «Og, stakkars liden Hanny, hun klagede enda altid over, at han ikke kom til sin Ret. Hun ser saamæn meget lykkeligere ud nu, Manden er dalet ned til at bli' som en af os andre Dødelige. Hun staar derhenne og ler og nyder Prosektoren.»

«Du fik ikke noget større Udbytte af Passiaren med det store Geni,»ⁿ⁴⁶⁷ – forhørte Fru Augusta sin Mand. «Han ^[107] var da vel gnistrende fuld af nye Idéer,ⁿ⁴⁶⁸ som altid?»

«Oprigtig talt,» – svarede Observator, – «jeg havde ikke Lyst til at høre paa hans Betragtningerⁿ⁴⁶⁹ over denne Jordens Uretfærdighed iaften, – som om hele Verden skulde konspirere mod ham, og saa lod jeg Passiaren gaa istaa ... Permanent Stormandsgalskab!»ⁿ⁴⁷⁰

«Bare Blæst,ⁿ⁴⁷¹ der hvirvler op Sand i Gaden, og lader os faa det i Øinene,» – bekræftede hans Frue ...

– – Og deroppe blandt de gamle Venner kom nu Hanny ogsaa til.ⁿ⁴⁷²

Hilsener og Smil faldt kanske noget stivt, ialfald ikke med den vanlige Naturlighed ...ⁿ⁴⁷³

«Staar bra til hjemmeⁿ⁴⁷⁴ vel?» lød det lidt en passant, uden at oppebie Svaret.

Det som pinte Hanny var, at Stemmenⁿ⁴⁷⁵ var Fru Jutta Bergendals.

Passiaren slog ind paa den ene Oplevelse efter den anden, som hunⁿ⁴⁷⁶ ikke ^[108] havde været med paa, saa hun følte, hun var kommet ordentlig udenfor. Hun havde jo saa længe bare levet i sit eget!

Af og til kom en forbeholden høflig liden Henvendelse til hende, – den pure Ligegyldighed ... Hun var bare glemt mellem dem.

Lokalet blev saa underlig glat og koldt, syntes hun.

«Gaar Du Hanny,» lød en Stemme, da hun omsider gjorde Mine til at reise sig.

Hun nikkede kort smilende, og gik rolig ligegyldig hen mellem Klyngerne.

Hun dukkede op nede i Salen i Passiar med Bibliothekar Paul Vigtens unge Frue.

[n477](#)

Der havde dannet sig forskellige Klynger i Sandbanken ikvæld.

Derhenne sad Overlærer Bergendal, Dr. Bjerkaas og et Par andre [n478](#) i lun Passiar, da Ole Stjernø kom til, ladet og bredfuld af Tanker og Idéer, som [\[109\]](#) han havde Trang til at faa sat under Diskussion.

Men Bergendal var optat af at puste og blæse ud sin Snadde, saa han var utilgjængelig. Og Bjerkaas fulgte ham lakonisk med [n479](#) ét:

«Jaja, – jaja ... Videnskaben bringer saa meget nyt nu fortiden, Stjernø! saa man gjør kanske bedst i at oppebie, hvad der bringer Resultater,» – forlød det, som han slentrede væk.

[n480](#)

Ole Stjernø saa høist ligegyldig efter ham som efter en Knag, der ikke lod sig hænge noget paa, og kastede sig saa ind i en Passiar med de mere fremmede Herrer.

Bjerkaas skraade over Gulvet hen til Gylche, der sad i Tanker med en Journal over Knæet ...

«Forlød min gode Ankerplads,» – forklarede han, – «som Doktor Stjernø indfandt sig med hele sit Veir, – Nervernes Capriser, hypnotiske Fænomener etc. [n481](#) – Man kan læse sig til [\[110\]](#) det altsammen, og Hr. Stjernø har hidtil ikke vidst at paapege noget nyt.»

«Ubegribeligt, ubegribeligt ja,» – mumlede Gylche lige ud af sin Tankegang. «Jeg kan sige, Ole Stjernø er den største Skuffelse i mit Liv! Naar jeg husker paa de Afhandlinger, han begyndte med! – Naar jeg tænker paa, hvordan vi hang ved ham og syntes, vi fik Gløt paa saamange Muligheder for vor Videnskab. Den Frodighed paa Idéer, der i sin Følelse af Overflod lod Guldskoen ligge igjen paa Veien. –

Og saa alt dette mundende ud i en kneben, tarvelig Lægepraksis ... [n482](#)

Det er noget, jeg aldrig kommer til at begribe, – et helt elektrisk Lys slukket ud for mig.» [n483](#)

Gylche faldt tilbage igjen i sine Drømmerier ...

– I den hyggelige Krog, hvor Muren endnu stod igjen, med en Hvælving efter det gamle Etagesystem for Opvarmingen, ^[111] havde Stadsfysikus sammen med nogle andre gjort sig det lunt ved Whisky og Cigarer.

Det gamle haanddrevne Sølvetui vandrede opslaat rundt Bordet, med ekstra fine Cigarer, direkte hjemkomne fra Manilla med Broder Konsulens Skib.

William Adler sad henslængt med Benene overkors, og vippede let med det fine Fodtøi, – en destingveret Herre med sit ypperlige Raceansigt.

Det var med en halv grættens Mine, han af og til laante Øre til Samtalen henne fra Oles lille Leir.

Han prøvede at udbrede sig over Cigaren, dens Ægthed og kridhvide Aske; men sank snart igjen tilbage i Stolen, og Vippen med Fodspidsen, til de lidt for lange Ben, – en Familieegenhed – blev hurtigere og utaalmodigere. Han maatte, enten han vilde eller ei, kontrollere og passe paa, naar den ene eller den anden sluttede sig til Oles Kreds.

^[112] Og nu saa han under Øienlaagene, at et Par fra hans eget Bord reiste paa sig, og som ligegyldig slentrede henover til Gruppen paa den anden Side.

Prosektoren drev ⁿ⁴⁸⁴ om med Haanden paa Ryggen. –

«Forløsende at høre Ole Stjernøs Røst igjen! – knivhvast og altid skjærende lige gjennem Kjernen,» – yttrede han, som han gik forbi.

Adler rettede sig i Stolen –

«Vor kjære Ole,» – smilte han hovedrystende, – «en Videnskabens Navigator, ⁿ⁴⁸⁵ – forunderlig Evne til at sætte Folk Blaar ^{k69} i Øinene,» – mumlede han. «Saa gnider man dem ud igjen. Det er jo vor Vens Historie her paa Stedet» ...

Prosektoren vendte sig rask med et eget Gløt fra sine Fugleøine. ⁿ⁴⁸⁶

– – Det var saa underligt iaften, syntes Hanny ... ⁿ⁴⁸⁷

Nu kom hun netop fra en liden afsnuppet Passiar med Fru Wilse. Og ^[113] saadan var det gaat den hele Tid; hun var aldrig blevet hængende ved nogetsteds. Fra den ene til den anden, – lidt overfladisk Passiar om Vind og Veir.

Hun havde med let Ansigt og Uro^{u488} i Hjertet fulgt Ole, – ikke tabt ham afsyne, spændt paa, hvem han kom til at indlade sig med.

Der havde i hendes Forestilling svævet noget som en Mulighed for, at der dog iaften kunde hænde noget, – helst udgaaende fra Ole selv – med noget, som en Susen fra alt hans aandelige Veir.

Men det, som skede, var bare noget hjerteondt, tungt, skuffet. Ole var kommet der saa opstemt, – vilde for én Gangs Skyld ud af alt det tunge trykkende, og faa sig en af de gamle gode, hyggelige, humørfyldte Sandbanksaftener!

Men hun saa, hvorledes han hele Tiden mere og mere afstumpedes. Hun [114] kjendte jo saa vel Udtrykket, naar han var oppe og naar han faldt sammen.^{u489}

De var kommet saa rent udenfor. Menneskene var saa glemsomme, – ikke trofaste.

Da hun nu saa Ole sidde alene henne ved Avisbordet^{u490} fordybet i et Tidsskrift, – han som før samlede alle om sig, føltes det næsten – han som før samlede alle om sig, føltes det næsten^{u491} som en Kvalme. Belysningen blev rødlig, sénnattes for hende.

Hun gik pludselig hen til Damerne, de gamle Venner, hilste og sa, at Lillegut ventede. Han var saa lidt vant til at være alene.

Prosektoren havde promeneret omkring for sig selv og udstødt sin Undren i allehaande Interjektioner, – alle skurrende.^{u492} Han saa nærmest ud, som han havde en for stor Nød at knække.

Med ét pilede han over Gulvet og ud efter Stjernø og Frue, som forsvandt i Entréen.

De hastede med at ta Reisetøiet paa ...^{u493}

[115] Prosektoren la pludselig sin Haand paa Stjernøs Arm og standsede ham. Han prikkede ham betydningsfuldt med Fingeren mod Brystet.^{u494}

«Sig mig,» – lød det, – det var som Hornlygterne kom frem med noget Fund fra Dybet ... «Sig mig, kjender De den Satans øverste Sport, som heder Menneskejagt?

De smiler Mand! Og dog kan jeg sige Dem, den gaar for sig i fuld Parforce,^{k70} og dyb Forborgenhed,^{k71} i vore nærmeste Omgivelser ... Hjertet blir koldere og koldere, grusommere og grusommere, Villien til at modstaa mere og mere afmægtig, Nydelsen vildere og vildere, til al Følelse bundfryser. –

Stikordene De, – giftige Pile fra Dybets Værksteder, – det er Vaabenet man haandterer. De paafører sine troskyldige Medmennesker de forønskede Meninge og dominerer baade i By og Land. Har det aldrig faldt Dem ind, at De kunde være med paa en saadan [\[116\]](#) Jagt!» – spurgte han rydt. [k72](#) «Jeg mener naturligvis som Offret?» [u495](#)

Hm, – de lykkelige Mennesker for hvem intet er brustet.» Han rystede paa Hodet ... «De ser og hører heller ingenting, – in–gen–ting.»

Stjernø stod ubevægelig. Ordene ligesom gnistrede for ham.

Pludselig saa han, som i en Vision, hele Salen derinde for sig, Mand for Mand, Kvinde for Kvinde, til han i Forfærdelse standsede foran William Adler ...

Det *var* William, – var William, denne smukke, noble Skikkelse.

Men Blikket! – isende, stikkende grønligt, som en Snog.

Ole Stjernø holdt Hænderne for Øinene. Det svimlede for ham, lagde sig som et Kjældermørke om ham, medens han instinktiv skyndte sig ud. – –

– De vandrede tause hjemover i Vinternatten, Ole og Hanny.

Han var som faldt op i et Syn.

[\[117\]](#) Aarene, de fem, seks sidste, han havde stridt her i Staden, oprullede sig for ham med en underlig Klarhed. Mangt, mangt sprang nu frem med ny Sammenhænge.

Han saa Vennen altid stille nedstemmende, og stadig formørkende al hans Tro.

Den Tanke, at det hele Venskab kun havde været et træsk Spil, vilde ikke fæste sig hverken i hans Hjerter eller Hjerne. Det var som den hvide Snefond, der stak ud af Mørket, stadig tog det bort.

Men saa dukkede Virkeligheden igjen op med den bittre, stenhaarde Erkjendelse: Det var sandt!

Han gik taus med Hanny under Armen og kjendte, hvordan hun klemte sig op til ham ... [u496](#)

Han eftergik med stigende Fart den ene utrolige, svigefulde Udnyttelse af hans intimeste Betroelser efter den anden. Det skede med en Følelse [\[118\]](#) af Nummenhed, – af ikke at *ville* forstaa.

Det hele blev ham saa overvældende modbydeligt, at han pludselig standsede og stampede med Foden ...

«Jeg siger Dig, Hanny, ⁿ⁴⁹⁷ er Verden slig, vil Ole Stjernø ikke leve i den!

Ikke indsér jeg, hvorfor jeg skulde tro Dig mere end ham,» – kom det kort og tørt. ⁿ⁴⁹⁸

«Men saa er vel ikke Gutten vor hjemme Løgn,» – mente ⁿ⁴⁹⁹ Hanny ...

«Jeg forstaar jo, det er William Adler, der saa skrækkelig har skuffet, ja kanske rentud forfulgt Dig. ⁿ⁵⁰⁰ Jeg synes mangan Gang, han har talt mere end underligt om Dig. Men det *maatte, maatte* jo være i god ⁿ⁵⁰¹ Mening. For han var evig og altid *din ældste, bedste Ven*. ⁿ⁵⁰²

Men, Ole, «– ivrede hun, – «derfor er da ikke hele Verden falsk.»

«Ja ja,» sa Ole og standsede. ⁿ⁵⁰³ «Hvad skal vi saa sige om det der er mødt os iaften. Alle de gamle Vennerne ligesom veg tilside, svandt bort.» ⁿ⁵⁰⁴

[119] «Om dem skal vi sige,» – afbrød Hanny hidsig, – «at de er svage Mennesker, som lader sig lede. Det er vist ikke mange givet at ha Dømmekraft. Der er nok et eget Værelse i Hjernen for den Ting. Og neimæn, om det saa ud til, at dine lærde Venner ⁿ⁵⁰⁵ har det Værelse besat!» forlød det harmfyldt.

«Kjære, hvor verdensklog Du er blet da,» – slængte han af sig ... Jeg forstaar ikke, forstaar ikke alt dette, – grublede han, – «har aldrig levet i denne Verden med Bagtanker og Bagveie.»

Han standsede af og til paa Fortoget med et og andet halvt Ord ud af sine arbejdende Tanker.

Gjennem det snetætte, kniplingagtige Vinterveir saaes Skikkelserne ude i Gaden kun dunkelt.

Et Par Konstabler geleidede en vrøvlende, drukken Mand til Arresten.

En Brandvogn ⁿ⁵⁰⁶ durede ringende forbi ...

[120] Kun en Pibebrand, forlød det.

Sporvognene afgav deres dæmpede Signaler i det linde Snefald ... ⁿ⁵⁰⁷

Hjemme hørte Hanny Oleⁿ⁵⁰⁸ vandre op og ned inde i Soveværelset.

Bedst at lade ham ha Ro, til han kommer lidt over det, mente hun.

Med engang rev han Døren voldsomt op –

«Jeg siger Dig, Hanny, han skal faa betale Legen! Der gives noget, som heder Sandhedens Dynamit.»

Døren smeldte i, og hun hørte ham igjen vandre og trave derinde.ⁿ⁵⁰⁹

Og nu, – hun sad der alene, og rækkede op gjennom Aarene, fra det ene til det andet, og undrede sig, om kanske Adlers Finger havde været med i Spillet ogsaa der, steg en stedse mere trykket Følelse op i hende af, hvor ond og hvor mægtig Verden var.

Der gaves altsaa nogen, som glædede og frydede sig, naar de kunde finde det, som gav sviende Salt og Taarer i Øinene.

[121] Og da, – sa Hannys gode raske Hode hende, – og da gjør Offrene naturligvis klogest i at tie og lade som de intet mærker.

Hun huttrede. Der trak en kold raa Vind gjennom Værelset.

Det passede just til, hvad hun følte, – hvor ubeskyttet og udsat den Rede var, hvor de byggede, – hun og Gutten og Ole.

Det blev hende for tungt. Hun listede sagte ind i Soveværelset.

Det var dunkelt derinde, Lampen nedskruet.

Ole var gaat træt, havde lagt sig.

Hun gik hen og satte sig paa Sengekanten hos ham.

... «Saadanne Tillidsbrud, Du,» – yttrede han,ⁿ⁵¹⁰ – «slaar dybe Sprækker, saa én ser ned i Afgrunden, – skimter noget af hvert ...ⁿ⁵¹¹

Og, selv om jeg kunde operere ham ud af mig igjen ved et lykket Snit fra Kirurgens Haand, – det blev dog bestandig [122] for mig, som en hel Væg er løftet ud af min Tilværelse.

ⁿ⁵¹²

Det er at bryde Naturens Love!» udstødte han.¹⁵¹³

«Jeg blir egentlig vanskelig kvit ham Du,» – lød det betænkt, – «kommer til som en automatisk Dukke at dreie mig uafsladelig rundt efter ham ...¹⁵¹⁴ Vi var saa forskjellige, som to Mennesker kunde være; men det blev dog altid ham, jeg vendte mig til for at se mine Tanker gjenspeilte. De var som ikke rigtig helt født til Liv, før jeg havde lyst dem i hans Speil. Han brød sig ikke saa farligt om dem, – det var mig, han var glad i! ...¹⁵¹⁵

Sig mig, saa Du de Øinene, Hanny?» udbrød han pludselig og reiste sig paa Albuen. –

XI

[n516](#)

Ørkenens Løve er Herre paa Tunet, stolt er dens Gang, vældigt dens Sprang.

Der blikker en Konge ud af dens Øine og stikker en Konges Apanage i hans Lab og Klør og det frygtelige Gab.

Han har at ta den in natura, saa langt Ørkenen rækker, og alle dens Dyr lever under en despotisk Forfatning, som er at tækkes Løven. – fra Markmusen op til Panter og Jaguar.

Det er ved de hellige Drikkesteder, den helst udtager sit Bytte, – der dens Undersætter kan frygte og beundre dens kolossale Sprang. Og der, den kan være nærmest til at læske sin hede Tunge efter Kampen. Der, den bedst [n517](#) kan nyde, hvorledes de [n518](#) skjælver for hans Majestæt og Vælde.

[124] Ørkenen ligger regnløs. Solen er høi og Dagen brændende.

Og i den mørke stjernefyldte Nat lister Dyrene sig hen til Kildestedet, – det eneste i milevid Omkreds.

Der er ingen Raad. Dyrene er tørstige til Døden. De maa frem, selv under Løvens lurende Øine, der lyser truende inde fra Mørket.

Og den holder Gjæstebud, – indretter sig med den ene smagelige Ret efter den anden.

Kattleslægten fornægter ikke sin Natur, – fra Leken med den lille, til Døden pinte Mus, til Slagteriet, naar den suger Livet ud af de store Ørkenens Dyr.

Dens forvænnede Gane lader sig ikke nøie bare med en Kjødklump – den vrager et udgaat Hjerte. Den vil have Aandens grusomme Pirren og Pikanteri, høre Smerteskrigene og have Dødsangsten skjælvende mellem sine Klør.

[n519](#)

Gjæstebudet varer til Majestæten er mæt og træt af Nydelse.

Ved Dagens første Skjær¹⁵²⁰ brøler den, ^[125] saa hele Skogen fyldes med Nattens Forfærdelse.

Og med stolt Værdighed og ringeagtende Skridt vandrer den bort, medens Dyrene lettet søger deres Vei fra Offerstedet.

– Men den vældige Løve, Ørkenens Skræk, blir ogsaa engang gammel!

I en af de sidste Kampe gik det ene Øre tabt og knak en Kindtand lige i Tigerens Gab.

Og nu sidst havde han feilet i Spranget paa en lumpen Puma.

Den, som blev mere forbauset over det, end nogen af hans Undersaatter, var ham selv.

Han udsendte Brøl paa Brøl udover Ørkenen.

Til Skræk og Advarsel var den sprunget¹⁵²¹ op paa Ryggen af en Giraf, – et sandt Kongesprang! – Men Labben havde alligevel rammet anderledes end tilsigtet. Dens endnu ikke gjengroede ene Øie randt af sit Saar og blendede.

Og Dagene gik¹⁵²² og Aarene skred.¹⁵²³

^[126] Og Løven laa irritabel og slikkede de Saar, der nu blev flere og flere.

Dens Færd blev vildere, dens Brøl mere tordenlignende, saa dumpe Ekkoer rystede Luften, og bragte Blodet til at stivne.

Den var kommet paa Natsiden. Det ene Øie vilde ikke gro, – var blindt. Men dens kloge Tanke sa', at den blev iagttaget, – at det kneb om at skjule det.¹⁵²⁴

Den vovede ikke længere at sætte over Indhegningen om Negerens Kraal,^{k73} og røve Kamel eller Okse og Faar. Den turde ikke mere blindt styrte sig i en Hjord af Bøfler eller Kvæg, eller anfalde Quaggaen^{k74} eller Gazelle eller Antilope.

Labben slog fejl oftere og oftere. Uheldene faldt hyppigere og hyppigere. Tigeren udstødte Brøl i Udkanten af hans eget Land.

Det var det, at den sigtede galt, der æggede dens Raseri.¹⁵²⁵

Seiren blev, nu Tænderne med Aarene løsnede, altid mere dyrekjøbt.

Og den kom, den Forsmædelsens Nat, da den Vældige¹⁵²⁶ forsigtig luskende undgik ^[127] de store Dyrs Kampgebet,¹⁷⁵ og lagde sig paa Lur i Skogbrynet, – og Faar og Gjed og Abe ikke længere forsmåedes.

Men saa blev Chancerne altid knappere for hans slunkne Mave.¹⁵²⁷

Dens tandløse Mund maatte have overkommelig Føde, saa han til sine Tider var nødt til at leve bare af Græshopper. Men de rappe Smaadyr blev ogsaa vanskelige¹⁵²⁸ at faa Tag i.

Dens Vei til Føden var ofte farefuld nok, som naar den vovede sig ind i Kraalen og strakte Labben¹⁵²⁹ efter et bortsat eller ophængt Kjødstykke, – men der var intet Raad!

Dens Hunger blev svær! ...

Saa randt der en Sultens Idé op for den:

Kom han ikke til Dyrene, saa fik Dyrene komme til ham!

Og¹⁵³⁰ stor Forskrækkelsens Bæven opstod der,¹⁵³¹ da Panteren og Tigerkatten og Antilopen og Gazellen¹⁵³² et efter et standsede ved de tre vældige Palmer, og fik se Løven ligge der udstrakt og ubevægelig. Og ^[128] med¹⁵³³ Blodet isnende af Rædsel, sneg de sig bort.

Men stadig maatte de hen og kige paany; og det varede længe, inden de vilde tro, at Løven var død.

De vovede sig først nær, da de havde sét Skygen dreie sig rundt om Palmerne fra Morgen til Aften.

Helt trygge var de ikke, før en høibenet Flamingo pludselig fløi hen og satte sig paa dens vældige Skraapande, og vadede i dens slidte graablevne Manke.

Dog, da Aftenskyggen og Mørket faldt paa, blødte en Schakal pludselig for dens Slag.

Men Smaadyrene var blet sikre. Og Kaniner og Markmus og Græshopper og Padder og Smaafugl nærmede sig troskyldig.

Og nu drev den sin Jagt med Labben, som hug, og Gabet, som svælgede.

Den havde lumskeligen¹⁵³⁴ oprettet sig en Fælde, hvor List maatte gaa for Kraft!¹⁵³⁵

XII

[¶536](#)

Der fulgte en egen graa øde Morgen. Luften [¶537](#) stod ligesom stille og tung i Værelset.

Ole selv flyttede mekanisk fra Kontorstolen hen til at staa ved Vinduet lange Tider, Øie for Øie med den ordløse Tanke, at al Vei blev stængt for ham. Det var som Livets Spændstighed var sprængt, – alt Haab lukket ude.

Hanny gled sagte ind og ud i nogen huslig Gjerning uden at deres Øine mødtes.

«Ja, saadanne Mandfolkehjertes!» – udbrød hun endelig, som fra en hel Tankegang ...

«Du gaar kanske ovenikjøbet om med ^[130] et dybt Hjertesaar! [¶538](#) Jeg tænkte, at vi var kommet saa langt paa Formiddagen, at Du forstod den store Ting, at vi nu *véd*, [¶539](#) hvor Fienden stikker. Og Gudskelov Du, – Gudskelov, Ole, Du skal ikke mere slide Armene af Dig, ved evig og altid at ro mod Strømmen.

Mens Du er sentimental, er jeg baade harm og glad. [¶540](#)

Jeg kan jo ikke vide, hvad der foregaar i dit underlige Hode. Men idag er jeg lettet for dette Venneforhold, [¶541](#) som jeg aldrig forstod og aldrig kunde faa mig rigtig til at tro paa; men som skulde eie [¶542](#) en saa stor Ret i vor Stue.»

«Det er hvad jeg skal gjøre, Hanny,» fløi han op ... [¶543](#) «Der ligger disse fem, seks unyttige Aarene og bare gisper efter at faa ny ditto af mit Liv, til jeg blir graahaaret og ude af Aktionen.

Her har jeg trasket om i denne By, som i et Slagteri – og er blet nedslagtet, saa tit Fæet – som var jeg [¶544](#) – gav Anledning.

^[131] Undrer mig bare, om der er blet noget igjen af mig!»

Han stod der med en Følelse, som maatte han over til en anden Verdensdel. Eller hvad vedkom ham nu den Stad, som havde snydt og narret og brutaliseret ham i dybeste Forstand for hans Livs Virke?

Der laa Byen i den graa Formiddag med dens Trafik i Gaderne og paa Havnen, og al dens anspændte Kraft og Arbeide i alle Retninger, – men, hvad vedkom det ham – – [1545](#)

Hanny sad og syde Ørelapper i Odds Vinterhue. Hun var flyttet ind paa Kontoret idag, – der skulde ikke være synderlig Afbrydelse af Patienter at vente ...

«De vil alle sige, at jeg gaar klædt som Smaapige, Mor. Og jeg er Gut!» – lød det halvt grædende, halvt sint protesterende fra Odd, i Anledning af Ørelapperne.

«Naar Du faar Frosten sviende i Ørene, vil Du sige noget andet, Gutten min.» [1546](#)

[\[132\]](#) «Jamæn Mor, – jamæn Mor,» – stottede [k76](#) han i Nød efter Udveie ... «Der gaar ingen andre med saadanne svære, stygge. – De har klippet dem af, alle Gutterne paa Smaaskolen.»

«Hvad mener Du med det?»

«Jo, Mor, nu husker jeg, at baade Anders Dahl og Nikolai Berg har faat Lov af Morene sine til at gaa uden Ørelapper. Nogen Gutter har ogsaa selv revet dem af, det kunde jeg se paa dem. Saa det er bare jeg som» – begyndte han at stortude.

Der hørtes et eget Kremt henne fra Faderen. Han mysede og studerede smilende sit Afkoms Snarraadighed.

«Udveie ja,» – mumlede han. «De ligger ikke altid saa ligetil som for Dig, Odd.»

«Hør nu Gutten min!» [1547](#) – kaldte Hanny. «Kom hidhen. Det er ikke sandt det Du siger. En Gut, som vil være en rigtig Gut, maa aldrig lyve, ikke lure sig til noget ved at sige det, som ikke er sandt.»

[\[133\]](#) Men saa kommer jeg jo til at gaa med Ørelapperne da,» – sa Odd mistrøstig.

«End, om Du nu fik lægge Ørelapperne op i Huen din og bare vrænge dem ned, naar Du fryser.»

«Sagens Vanskeligheder hævet ved et Kompromis,» – sa Ole.

«Ja Du, mon ikke Verden gaar mest med Kompromisser,» – nikkede Hanny.

«Fire og hale, mener Du. Ørelappen op, naar han skal være Kar og vise sig, og ned, naar han kommer graatendes hjem med Frost i Øret ...»¹⁵⁴⁸

*

Ole havde tat sig en lang Middagshvil, syntes Hanny.¹⁵⁴⁹ Han skulde da ud i Praksis ...¹⁵⁵⁰

«Jeg mener, Odd faar slippe Ørelapperne, Du,» – mødte han hende med et vist Humor,¹⁵⁷⁷ da hun kom ind paa Kontoret ...

[134] «Han har gjort god Tjeneste idag. Alt det Du sa', Hanny,¹⁵⁵¹ alle dine Opskrifter og Moralregler, saa fandt jeg alligevel her jeg har ligget og grublet, at Odd havde Ret. Saasart de stødte paa selve Livet, saa splintredes og forduftede de –¹⁵⁵²

Gutten *skal*¹⁵⁵³ slippe Ørelapper, om jeg saa selv skal sprætte dem af! ...¹⁵⁵⁴

Jeg siger Dig, Hanny, Odd har bjerget Huset! Kan vi saavist stadig gaa frem under hans moralske Fane.»¹⁵⁵⁵

«Kjære Ole, Du ser ud, som Du har gjort en Opfindelse til at flyve bort over Hustagene.»¹⁵⁵⁶

Han gik frem og tilbage og fløitede ...

«Jo ser Du, hvor Magten er saa overvældende, faar man flytte lidt paa Moralen og bruge List,¹⁵⁵⁷ – gjøre som Løven, naar den blir gammel, anstille sig død.

De maa faa et Træben at bide i, forstaar Du.

Det maa jo være min sølle videnskabelige [135] Trang, der forarger dem ...¹⁵⁵⁸ Saa dukker man under, forsvinder, – flytter paa Landet og driver som praktiserende Læge ... Paa Loftet med Videnskaben og alle Høitidelighederne!

Det skulde da undre mig, om en tre, fire Aar oppe i et eller andet godt Strøg ikke skulde bringe os saa mange Penge, at vi kunde grunde en Udenlandsfart paa det ...¹⁵⁵⁹

Men Vanens Magt er stor.¹⁵⁶⁰ Mener Du ikke, jeg nær var paavei til William med Idéen, saa vant jeg er til at krænge min Sjæl for ham,» fulgte det bittert.

«Nei men Ole! jeg synes dette er saa udmærket, – saa lykkelig fundet. Du kunde faa¹⁵⁶¹ læse og studere i Ro og praktisere og tjene Penge ...¹⁵⁶² Og saa har vi igjen

en hel Fremtid for os!

Det er netop til Adler Du skal gaa, – lige til Adler!»

«Det grøsser i mig, naar jeg tænker paa at træffe ham igjen, – se ham ^[136] ind i Øinene ... Men det maa tages, jo før des bedre ...»¹⁵⁶³

Han¹⁵⁶⁴ var alt i Fart¹⁵⁶⁵ med at faa Reisetøiet paa.

¹⁵⁶⁶

«Men Ole, Ole,» – raabte Hanny ned ad Trapperne efter ham. «Glem nu ikke, at Løven maa være død, – stendød!»

¹⁵⁶⁷

– Det var med Hage og Kjæve energisk spændt, som Stevnræet^{k78} paa en Isbryder, at Ole Stjernø idag med raske¹⁵⁶⁸ Skridt tog den vante Snarvei, fra Alléen gennem Haven, til Adlers Hus.¹⁵⁶⁹

Han var kommet gennem Entréen ind i Stuen, og sad og ventede paa, at Stadsfysikusen skulde komme fra Kontoret.

Øinene faldt paa det gamle koselige Brysselertæppe,^{k79} der altid havde forekommet ham som Topmaalet af Lunhed.

Men idag traadte alle Figurerne frem, stive og haarde som Rævesakser ...¹⁵⁷⁰

Selv gik han saamæn ogsaa paa Ræveklør!¹⁵⁷¹

Og disse bekvemme rullende Stole, ^[137] der listet sig lydløst og blødt over Tæppet, og i Skumringen kunde slaa Halvkreds om Ovnsmundingen, – de radede sig nu alle op til Forundringsstole. Der¹⁵⁷² var kanske skabt og udgaat et helt Arsenal af Byens Stikord og oplavede Meninger!¹⁵⁷³

Nu hørte han Adlers knirkende Skridt i Salen indenfor. De forandrede sig pludselig til langsomme nær Døren.

Ole kjendte, hvorledes Blodet steg ham til Brystet. Venskabet laa der nybrustent,^{1574k80} – endnu som et varmt Lig.

«Staar der noget paa,» – hilste Adler. «Du pleier ellers ikke at komme paa denne Tid af Dagen. Men velkommen er Du som altid!»¹⁵⁷⁵

Ole bare undrede sig over, at han ikke før havde hørt dette unaturlige i Stemmen, – dette skullen være freidigt i Velkomstraabet.

«Ser Du, Adler, naar jeg kommer i uvant Tid, saa er det, fordi jeg kommer med uvante Tanker.»

[138] «Hm, – hum. Du véd, kjære gamle Ven, at dine geniale Tanker og Idéer ikke egentlig – ja, hvad skal jeg sige,» – Adler kløde sig i Nakken, – «netop er født under de lykkeligste Himmeltegn.»

Der fløi noget ubehersket op i Oles Ansigt ... [1576](#)

«Jeg har bare git et Stykke Liv for det,» – brast det ud af ham. [1577](#)

Adler smilte eget. [1578](#)

«Og jeg kommer,» – fortsatte han koldt, – «for at sige Dig, [1579](#) at jeg omgaas med den Plan at flytte op paa Landet nogetsteds, – grunde mig en Praksis der. Denne Eksistens her, paa denne ene Meie, blir mig tilslut for [1580](#) usmagelig.»

«Hva – Hva!!» –

Der gik en stærk Farveskiftning over Adlers Ansigt. Han tog en rask Gang over Gulvet og kom tilbage igjen ...

«Du finder ikke Kampen her svarer Regning, nei!» Det var med et Glimt af Haan, at han stirrede ham i Øinene.

[139] Ole tog Blikket til sig næsten generet over den andens Frækhed.

Adler stod og saa ud for sig og tyggede paa Læberne ...

«Men naar, naar [1581](#) har Du fattet denne Plan, – spurgte han uforstaaende.

«Planen er fersk nok,» – lo Ole. «Endnu vaad som en nytrukket Fisk. Og saa kommer jeg for at faa Raad. Med dit Kjendskab til Landet kan Du anvise mig et skikkeligt Distrikt.»

«Javist. Javist,» – raabte Adler lettet. «Jeg vil endnu [1582](#) i denne Aften gaa ned i medicinsk Selskab og forhøre og slaa op i Bøgerne ...

Men sid ned. Sid ned, kjære Ven! – Tag Dig en Cigar medens vi snakker.»

Oie syntes, han skalv paa Haanden, da han bød ham Kassen.

«Det er jo egentlig en hel Evighed, siden jeg hørte, hvor Landet ligger for Dig?»
optog han det¹⁵⁸³ interesseret.

«Og Hanny Du, hun er ogsaa fornøiet med at bli Doktorfrue ude paa
[140] Landsbygden? ...¹⁵⁸⁴ Og Odd, lille Gudsønnen!¹⁵⁸⁵ Det blir ordentlig et Savn
efter ham. Prægtig Gut,¹⁵⁸⁶ – listig Fyr, – et udviklet Hode» ...¹⁵⁸⁷

Adler blev helt oprømt.¹⁵⁸⁸

«Det blir jo altid en anden Virksomhed for Dig ... Notere¹⁵⁸⁹ Vind og Veir, passe
paa Vildgaasen og Trækfuglene,» – lød det indgaaende hjerteligt.¹⁵⁹⁰

«Ja, Du faar huske mig med Tidsskrifter og udenlandske Blade, naar der er noget i
Videnskaben,» – plumpede Ole i.

Adler vak pludselig til og saa paa ham med et Blik, spørgende og mistænkeligt.

«Jeg faar nu se til at hygge mig med Bygdens Folk,» – prøvede Ole at rette paa det
...¹⁵⁹¹ «Jagt og Sport, – ta op Barndomserindringerne.»

«Deilig oppe i en saadan stille Bygd,» – nikkede Adler. «Hver Aarstid igrunden
med sin Skjønhed, – indtil Vendekredsen triller rundt. Istedetfor Gas [141] og
Elektricitet lyser Stjernehvælv et ... Larmen og Striden og Rivihjelet.^{k81} fra Staden
høres ikke der – Og midt i Ensomheden durer Mystiken af en ubrugt Fos» ...
¹⁵⁹²¹⁵⁹³

Han snakkede og snakkede, spurgte og raadede.

«Naar mener Du at flytte, Ole?»

«Snarest, snarest ske kan. Bare Du vil finde Distriktet.»¹⁵⁹⁴

«Men Du maa ha en varm Skindpels, – Forværk til at reise med! Jeg har – nei, jeg
maa ind og snakke med Konstance om det altsammen» ...

¹⁵⁹⁵

Stjernø vandrede hjemover under de mest modstridende Tanker og Følelser.

Hanny havde sét ham komme langt henne i Gaden og stod nu i største Spænding
og ventede ham i den aabne Entré.

«Naa, Ole. – Naa Du?»

«Joda. Joda!» – lo han op til hende. «Manden vil hjælpe os fra Byen paa al Vis, – smøre Grønsaape under Meierne» ... [n596](#)

[142] Han trak hende ind af Døren ...

«Men ellers Du, – jeg grunder og grubler, og mere og mere blir det, som jeg rives ind i en Strømhvirvel, hvor alt gaar rundt.

Jeg opsnappede, som jeg {sic} [n597](#) kom ind i Stuen, et Samvittighedens Angstblik, hvori der spøjte baade Basilisk og Marmendil, [k82](#) – og et Smil, som han ligesom garderede sig med til alle Sider. – Hvad kunde det være, jeg vilde paa denne usædvanlige Tid af Dagen?

Han har kanske gaat mangen Gang slig i Uro, naar jeg kom didop.»

«Tænk hvilket Menneske,» – udbrød Hanny harmfyldt, – «forfølge Dig fra Stilling til Stilling! Du *maatte* ikke faa komme frem. Han har deltat i alle vore Planer og Haab, som en Ven, – og saa git dem Dødsbiddet. Jeg taaler ikke at se ind i det!

Hans Gavmildhed og sociale Stilling har jo gjort det let nok for ham at faa Dig trykket ned,»

[n598](#)

[143] «Nei, nei, – ikke bare det, Du,» – protesterede Ole. «Hans naturlige Hjertelighed og Elskværdighed gi'r hans Ord Vægt. Han blev saa velmenende og varm idag, at jeg et Par Gange holdt paa at forglemme mig. Tilslut bød han mig Tulupen [k83](#) sin. Men da skyndte jeg mig afsted!»

«Vi skal vel ovenikjøbet komme til at takke ham,» – lød det fra Hanny.

«Manden er rig paa god Villie han!» – nikkede Ole. «Men alligevel er det saa langt fra Løgn det andet ... [n599](#). Naar man begynder at se ind i det, blir Luften fuld af dem, hvis dybeste Nydelse [n600](#) det kanske er at forfølge sit Offer til sidste Vrid ... [n601](#)

Men tænk Dig bare, om jeg skreg det ud, at her har jeg levet forfulgt og jaget af, – jeg havde nær sagt, Byens bedste Mand ... Hvor man vilde le og grine! Det skulde ikke vare længe før man ophøiede mig til Byens gale Doktor.»

«Slige Mandfolk er saa kloge og fulde [144] af Hensyn,» – bed Hanny i. «De lader sig gladelig tie ihjel.»

«Menneskenaturen er saa sammensat, Du,» – grublede Ole. «Tre Fjerdedele af William er der reelt Stof i, det garanterer jeg. Men den fjerde, hvad den huser, det er Gaaden! ... [n602](#) Han sidder fast i Urgrunden ... Naturmagten raader.»

«Han har jo følt, at Du har [n603](#) Evner der, hvor han ikke har, [n604](#) og inderlig misundt Dig,» – forsikkrede Hanny.

«Kan nok hænde, det er noget saadant, Du,» – nikkede Ole ... [n605](#)

«Det smigrer mig. Det smigrer mig! [n606](#) – Jeg havde saa smaat vænnet mig til at tro, at alt mit var bare Tanker, – løse Tanker ... Jeg begynder at faa mit gamle Mod igjen ...

Jeg vilde ikke ha undværet dette» ... grublede han henne fra Sofahjørnet ... «Har sét det her, som gir Udgangspunktet for meget» ...

XIII

[n607](#) [n608](#)

Dæmonen kom trampende ind over Verdensvolden i Skikkelse af en kulsort Hest.

Den standsede oppe i Aasranden i skinnende svart Glans – med den ene hvide Sok, og slængte hvidt Skum om sig, og knæggede saa Ekkoet gjaldede langt indover Bergene ...

[n609](#).

XIV

[n610](#)

Det lyste ud fra Sandbanken ikvæld. Alt stod færdig og pyntet til Fest –

Fest for Ole Stjernø.

«Havde vi bare havt Manden selv her!» – udbrød Overlæge Bjerkaas, han stod [n611](#) og talte med Doktor Kvisling. [n612](#) – De var af de første Gjæster, der var kommet.

«Ja disse Nervetheorier de er nu blet hans Nordpolen!» nikkede Kvisling ... «Naar jeg tænker paa de tre, fire Aar, han ranglede og skranglede i Karjol paa Landeveiene, baade Dag og Nat, deroppe i Landdistriktet. Og saa nu, han diskuteres i alle europæiske Tidsskrifter, hvilken kolossal Kraft der er nedlagt! ... Man saa intet i ham herhjemme, ^[147] før Udlandet havde stemplet ham. Ikke et Stipendium kunde han opnaa.»

«Aa ja,» – mente Overlægen, – «vi gamle Venner saa dog ganske godt og tog aldrig fejl af ham. Men Universitetet er jo ikke for at trække frem ny Kapaciteter ...

Og, min kjære Kvisling,» – Bjerkaas faldt ned i en lav fortrolig Tone, – «det synes, som Professor Adler har tat gamle Walvik i Arv i det Stykke. For, skjønt Ole Stjernø er hans gamle gode Ven, saa kan han ikke faa sig til at tro paa hans Geni. Og man gjør bedst i ikke at underholde ham med den Materie,» hviskede han ...

– – «Jaja,» – sa Bibliothekar Vigten til Adjunkt Ringdal, idet de slentrede opover Gulvet, – «ingen kan gjøre for at der plumper et Geni ned i éns By! – [n613](#) Det maa have sine Fødselsveer, [n614](#) – bare holde ud, ikke slippe Troen paa sig selv.»

^[148] «Seiglivet som en Kat, mener, der baade stenes og druknes,» – lo Adjunkten. [n615](#)

– – «Jeg maa si', her ser bra ud iaften,» – [n616](#) raabte Fru Bergendal, da hun kom ind i Salen, og saa sig om. Hun var blet lidt sværere med Aarene, og kanske ogsaa myndigere ... [n617](#)

«Det er ordentlig, som Berømmelsen vifter gennem de gamle Sandbanksflaggene ... [k84](#)

Men nei, – ne–i–» hun rystede paa Hodet. «Stjernøs Billede [n618](#) maa over paa den anden Side. Den gode Takt tilsiger det ...

Aa, faa det ordnet i en Fart, Paul Vigten!

Der, ja der,» anviste hun. «Man maa jo gjøre det hyggeligt for sine Medmennesker» ...

– «Kommet fortidlig som sædvanlig?» – hilste Fru Observator. «Jeg skal sige Dig, Jutta, jeg har den Ulykke, at naar jeg spør Wilse, hvad Klokken er, [\[149\]](#) saa svarer han –'astronomisk eller Byens?' – Og saa véd jeg hverken op eller ned.»

«Du forstaar, Augusta, her er farlig Grund iaften,» – hviskede Fru Bergendal. «Professoren placerer sig jo altid i den hyggelige Hvælving ved Muren. Og vi kan da min sæl og sandten ikke lade Manden sidde der den hele Aften og stirre paa Ole Stjernø, i bengalsk Belysning, [k85](#) med Egekrans om! Han faar Galdefeber, [k86](#) – Galdefeber, Augusta! ... Det er ikke saa let at bevare Humøret, naar man ser sin Ven stadig stige høiere og høiere i Ballon» ...

«Jaja,» – kom Bergendal til, – «hvad vilde den Mand ikke ha git for at bli favnet af en eneste oprindelig Tanke, han kunde trække Trøien af sig for ... Mig er det altid, som Hjertet koger i ham under det stille blege Ansigt, og jeg spør' mig ofte selv, hvor de varme Øine og det freidige Opsyn [n619](#) er blevet [\[150\]](#) af? – Han var [n620](#) engang et Hjertemenneske!»

[n621](#)

– Og der kom de, Professoren og Fru Konstance. Han med skinnende hvidt Haar, rank og statelig som altid; men med noget forbidt ved Kjakerne. [n622](#)

De elektriske Lamper lyste ned paa ærbødige, mere eller mindre formelt hilsende.

Man fik ligesom en Trang i Benene til at reise sig.

Og som Professor Adler indtog sin vante Plads ved Hvælvingen i Muren, hilstes der ogsaa paa lang Distance. Man vilde nødig forsømme Leiligheden til at vise, at man var med i Ringen.

«Jeg véd ikke jeg,» – udgjød Professoren sig pludselig med et langt Pust til Fru Overlærer Bergendal, – «men slige Sandbanksfester skulde man jo engang blive færdige med! Bare holde paa de lune gamle Sammenkomster. Tiden er gaat over dem! – Naar jeg tænker paa Festens Gjenstand, ^[151] vor gamle Ole, som saa mærkelig igjen er dukket op af Tidens Hav! – Og det samme Sandbanken, der nu illuminerer, lod ham passere Kvældene heroppe, uden at han drev det høiere end til at blive Luft for deres Øine. Jeg synes, vor lille Societet her afgir to noksaa modsigende Stempler.»

«Huf ja», – sa Fru Bergendal, – «det er ondt at tænke paa. Her gik han i lange Tider dybtⁿ⁶²³ fortrykt.»

«Fortrykt!» – hug Adler i, – «fortrykt, sa De? Jeg synes ikke jeg netop husker ham saa. Men De mener virkelig» –

«Kuet ja,» – udfyldte Fru Bergendal.

«Kuet og fortrykt?» – gjentog Adler.

«Vist ja. Aa, hvor jeg ser dette store tunge resignerede Ansigt! – der laa som Trykket af en Verden i det.»

«Og det saa De? Hm, ja. Han gik her og ventede paa, at man skulde udraabte ham til en Storhed,» – udbrød Adler haanlig. –

^[152] «Og de Øine, – husker De Øinene, Frue, – som Knivsegge! Det var Villien til at udrydde alle andre, der laa i dem. –

Ogsaa er det vel neppe endnu fastslaat i Himlens Raad, at ikke Mandenⁿ⁶²⁴ igjen kan dale,» – lød det hen i Tanker ...

– «Saa har vi da engang noget at feste for, Professor!» – kom Gylcheⁿ⁶²⁵ hen og hilste. «Sandbanken har Ære af, at den saadan forkynder det store udover Landet ...

Geniet har kanhænde sine Veie, sine skjulte dybe Love,»ⁿ⁶²⁶ – vedblev Gylche med Fingeren paa sin store bebrillede Næse. «Det maa hærdes gjennem Modsigelsen,ⁿ⁶²⁷ dukke sig ned i Hverdagslivets Smaalighed. Der er en Naturens Proces, som tvinger det til at gaa tilbunds i sig selv, – gi' sit Hjerteblood! – For éns naturlige Menneske er ikke oplagt til at præstere den Vare» ...ⁿ⁶²⁸

Adler kastede Stolen tilbage med et heftigt Ryk –

[153] «De mener ... De mener,» – stottede han, – «at Ole Stjernø er blevet saa gjennempløiet, [n629](#) at hans Aker er beredt ... He, he, – at alle disse – he, he, Forhindringer kun har bygget ham Broen til –

Aah, Fantasier,» – slog han det heftig afvisende hen. [n630](#) Han tændte Manillacigaren og røgte, stærkt vippende med Foden.

– Prosektoren kom og svandt med sine Hornlygter, der ud over Kvælden stedse blev mere dunkle.

Han gik med Ole Stjernøs Triumf i Blodet, hemmelighedsfuld og stum, af og til standsende en og anden med et stort forstaaende Blik –

[n631](#)

«Ja, hvor maa ikke vor høitstaaende Ven, Professor Adlers Hjerter banke iaften!» nikkede han i Forbigaaende til Overlæge Bjerkaas ... [n632](#)

... «Der er – der er [n633](#) nogetslags Dynamit, som sprænger og bryder Vei til Sandheden! mine Damer,» – udbrød han, [n634](#) som han nedlod sig i Kredsen –

[154] «Foragt ikke Dissekerkniven. Den kan bringe mærkelige Ting for Dagen. Men, til en fast Haand hører et intellektuelt Øie,» – blinkede han lunt. [n635](#)

Man vekslede Blikke, han kunde blive farlig ...

«Sidder De ikke her som en hemmelig Politiopdager, der er stolt ovenpaa en god Fangst,» – udbrød Fru Wilse kontant.

«Ja ja ja, – en Dykker! – baade over- og undervands,» – bedyrede han – [n636](#)

«Og, hvad er det, man søger efter, De,» – kom det tungsindig stirrende. – «Greie, Greie paa sig selv og dette forhaspede [n637](#) Samfund ...»

– – Der blev som en Uro i Værelserne. Blomster og Opsatser bares ud og ind ... Det mærkedes, at Aftenens Festmaaltid nærmede sig. –

Professor Adler lagde varsomt forsigtig sin anden Manilla hen paa Kanten af Askebægeret, og blev siddende og stirre distræt hen for sig ...

[155] Der ude i Salen jublede de og var glade ... Men svart, bare svart paa hans Konto.

Hans Liv var ikke lykkelig, nei! Han taalte ikke at tænke paa det, – det kvalmede, bød imod. [n638](#)

Men stirre og stirre ind i det maatte han.

Der voksede en næsten djævelsk Bitterhed op i hans Sjæl –

Han kunde gaat paa Knæ og bedt om Tilgivelse hos alle mulige Magter, – kun ikke til –

Men sæt nu, at han imorgen læste i Aviserne, at Ole Stjernø var ude af Sagaen, – en Dampskibsulykke – Jernbaneuheld –

Var man da glad, – lykkelig, – lettet – som i de gamle Dage?

Han rystede tungsindig paa Hodet –

Tomrum – bare Tomrum – – –

Han reiste sig pludselig.

«Men, kjære Overlærer,» – brød han ud. «Jeg spør og jeg spør, – [\[156\]](#) gjør man intet for at organisere Festen? Hvem sørger for [n639](#) Telegram til Stjernø? – Eller skal man overlade de yngste og nyeste Medlemmer at nedmale sin Lyrik? [n640](#)

Jeg foreslaar at jeg paatar mig den Sag, – besørger den straks jeg kommer hjem ...

Ja, kjære Venner,» – forlød det gemytlig, [n641](#) – «jeg beklager, at jeg ikke yderligere kan deltage i den smukke Fest. Min Forelæsning paa Universitetet imorgen Formiddag forbyder det kategorisk ... Kan kun ønske Dem en hyggelig Aften.»

Det følte som en Lettelse, da Adlers nikkende og hilsende forsvandt ud af Døren, – som nu først kunde Festen begynde.

*

Og tause sad de saa i Slæden, Professoren og Fru Konstance.

[\[157\]](#) Et Par Gange sank han sammen i et dybt Suk.

Fruen spurgte ikke. Hun kjendte denne Slut paa hans ensomme Betragtninger nu gjennem flere Aar ...

Og saa travede Hesten, og ringlede Dombjelderne neppe hørlige i den graakolde
stjerneløse Aften.

XV

[n642](#)

Tusmørkefuglen, – Flagermusen svæver som Nattens Kurer indover Drømmenes Rige.

Dens sorte Vinge udbreder Mørke, medens de smaa, skarpe Øine stirrer og gransker for at finde Sjælenes inderste Begjær.

Skyggeagtig glider den ind i Drømmenes Liv og slaar Følge indover hele Scalaen af Menneskebegjæret, – fra Blikket ned i Lidenskabernes Afgrund, til den unge, der ligger og drømmer om at faa Knebelsbarter.

Den ser, af hvormegen Tomhed Verden tit bygger sine Taarne. Den ser Guldets og Ærgjerrighedens Magnet drage Hjerterne ...

[159] Og Forfølgelsen gaar med klingende Spil![n643](#)

Den ryster Vingerne over Feieskarnet,^{k87} spændt paa hvad der blir igjen? ...

[n644](#)

Virkeligheden staar der med tunge Stolper!

– Der gaar en Livets Leg gjennem Drømmene ...

Og i Mørkets Dyb rører sig fremvældende lydløse Skarer med susende Vingeslag –

Men Natfuglen styrer sin Kurs ind i det uendelige dunkle.

Og alle følger de dens Vei til Landet – «Østenfor Sol, vestenfor Maaneⁿ⁶⁴⁵ og bagom Babylons Taarn,» – hvor Fantasus^{k88} holder Lygten!

Litteratur og kilder

Andersen, Per Thomas 2001. *Norsk litteraturhistorie*. Oslo: Aschehoug

Beyer, Edvard 1985. *Fra Ibsen til Garborg*. Bind 3: *Norges litteraturhistorie*. Oslo: Cappelen

Brix, Hans 1966 [1911]. *Gudernes Tungemaal*. København: Gyldendal

Bull, Francis 1963. *Norsk litteraturhistorie. Fra februarrevolusjonen til første verdenskrig*. Oslo: Aschehoug

Fidjestøl, Bjarne m.fl. 1994. *Norsk litteratur i tusen år. Teksthistoriske linjer*. Oslo: Cappelen

Garborg, Arne 1893. [*Jonas Lie. En Udviklingshistorie*](#). Kristiania: Aschehoug

Hamsun, Knut 1994. *Knut Hamsuns brev* Bind 1: 1879–1895. Utgitt av Harald S. Næss. Oslo: Gyldendal

Hauge, Ingard 1970. *Jonas Lies diktning. Tematikk og fortellekunst*. Oslo: Gyldendal

Kielland, Kitty 1897. «Thomasine Lie». I: *Urd*, 2. januar 1897. Kristiania: Oscar Andersen.

Lervik, Åse Hiorth 1965: *Ideal og virkelighet. Ekteskapet som motiv hos Jonas Lie*. Oslo: Universitetsforlaget

Lie, Jonas 1893. «Min Hustru». I: *Jonas Lie. Et festskrift i anledning af hans 60-aarige fødselsdag*, s. 15–18. Bergen: Samtiden/John Griegs forlag.

Lie, Jonas 1905. [*Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babels Taarn!*](#). København: Gyldendal

Lie, Jonas 1920–1921. *Samlede Digterverker*. 10 bind. Standardutgave. Kristiania & København: Gyldendal

Lie, Jonas 1975. *Samlede verker*. 5 bind. 8. utgave. Oslo: Gyldendal

Lie, Jonas 2009. *Brev*. 3 bind. Utgitt av Anne Grete Holm-Olsen. Oslo: Det norske språk- og litteraturselskap/Novus forlag

Lie, Jonas 2021. «*Et Hvaljag*» og «*Finnmarksvidden*». Utgitt av Petter Aaslestad. Oslo: Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no. Digital utgave:
https://www.bokselskap.no/boker/hvaljag_finmarksvidden

Lyngstad, Sverre 1977. *Jonas Lie*. Boston: Twayne Publishers

Nielsen, Ragna 1906. «Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!». I: *Nylænde*, 1. mars 1906, s. 69–78. Kristiania: Aktietrykkeriet «Minerva»

Schanke Martens, Johannes 1967. *Jonas Lie i Paris*. Oslo: Ernst Mortensens forlag

Midbøe, Hans 1964–1966. *Dikteren og det primitive*. 4 bind. Oslo: Gyldendal

Øksnevad, Reidar 1952. *Dagbladet i norsk litteratur 1869–1910*. Oslo: Gyldendal

Aaslestad, Petter 1992. [*Dømt til kunst. Jonas Lies romaner 1884–1905*](#). Oslo: Universitetsforlaget

Utrykt materiale:

NB Brevs. 42. Brev til Jonas og Thomasine Lie 1885–1907

NB Brevs. 47. Brev til og fra Jonas Lie og medlemmer av den Lie'ske familiekrets

NB Brevs. 119. Brev til Jonas Lie, samt konsepter til brev fra ham

NB Ms.fol. 711. Jonas Lie: «Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!», egenhendig arbeidsmanuskript (med komplett tekst), samt et renskriftfragment (8 + 4 sider) ved Thomasine Lie

NB Ms.fol. 1863. Jonas Lie: «Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!», renskrift ved Thomasine Lie

NB TSark A14:a:29. Brev fra Jonas Lie til Bjørn Bjørnson

NB TSark A14:d. Nationaltheatret, skuespilltekster

Aviser og tidsskrifter:

Adresseavisen, 16. desember 1905

Aftenposten, 19. desember 1905

Annonce-Tidende (Bergen), 17. november 1905.

Annonce-Tidende (Bergen), 12. desember 1905

Annonce-Tidende (Bergen), 19. februar 1906

Dagbladet, 10. desember 1905

Dagbladet, 7. oktober 1907

Dagsposten, nr. 299, 1887

Haugesunds Avis, 22. juni 1921

Hjemmenes Vel, 1918

Morgenbladet, 9. februar 1905

Nylænde, 1906

Samtiden, 1893

Urd, 1897

Urd, 1909

Verdens Gang, 12. desember 1905

Ørebladet, 29. januar 1906

Ordbøker og oppslagsverk:

[Bokmålsordboka](#)

[Dansk Biografisk Leksikon](#)

NAOB = [Det Norske Akademis ordbok](#)

Norsk ordbok. Bind 2, 1978. Oslo: Samlaget

Norsk-tysk Ordbog. Ved J. Brynhildsen, 1926. Oslo: Aschehoug

[Oslohistorie.no](#)

RMO = *Norsk riksmålsordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget

Salomonsen = *Salomonsens Konversationsleksikon*. 23 bind, 1915–1927.

København: J.H. Schultz Forlagsboghandel

[Stadnamnfunn](#)

SNL = [Store norske leksikon](#)

[Wikipedia](#)

Noter og kommentarer

- [n1](#). Brev fra Peter Nansen til Jonas Lie, 16. november 1905, NB Brevs. 119.
- [n2](#). Blant annet ifølge *Bergen Annonce Tidende*, 17. november 1905.
- [n3](#). Brev fra Peter Nansen til Jonas Lie, 16. november 1905, NB Brevs. 119.
- [n4](#). Lie 1893, 18.
- [n5](#). Eventyret «Lindelin» var utgitt i *Trold. En Tylft Eventyr. Ny Samling* (1892).
- [n6](#). Prosessen rundt dramatiseringen av *Faste Forland* er uklar (se nedenfor).
- [n7](#). Unntaksåret 1898 finner sin forklaring i Thomasines helsetilstand (se nedenfor).
- [n8](#). Erik Lie (1868–1943), yngste sønn til ekteparet Lie. Han var forfatter og blant annet initiativtaker til Den norske forfatterforening (1893). I 1890-årene var han bibliotekar ved Sainte-Geneviève-biblioteket i Paris, hvor han fikk opprettet en skandinavisk avdeling, Bibliothèque Nordique.
- [n9](#). Carl Ludvig Lie (1830–1912), stiftsoverrettsjustitiarius
- [n10](#). Brev fra Jonas Lie til Carl Lie, 18. februar 1902, NB Brevs. 47, sitert etter Lie 2009, nr. 1879, uth. her.
- [n11](#). Asta Lie Isaachsen (1861–1921), ekteparet Lies eldste datter. Hun var forfatter (skrev også under pseudonymet Colombine).
- [n12](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 3. juni 1900, NB Brevs. 47, uth. her.
- [n13](#). Ida Heidenreich, født Lie (1838–1912). Gift med sorenskriver Christian Fredrik Heidenreich (1831–1895).
- [n14](#). Brev fra Jonas Lie til Ida Heidenreich, 11. februar 1903, NB Brevs. 47, sitert etter Lie 2009, nr. 1906.
- [n15](#). Garborg 1893, 323.
- [n16](#). Garborg 1893, 322.
- [n17](#). «[M]ed hende døde en af Norges store Kvinder», skrev Lars Holst i *Dagbladet* 7. oktober 1907, i anledning Thomasines bortgang.
- [n18](#). Kielland 1897, 1.
- [n19](#). Lie 1893, 17.
- [n20](#). Lie 1893, 7, uth. her.
- [n21](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 15. januar 1896, NB Brevs. 47, sitert etter Aaslestad 1992, 190–191, uth. her.

[n22](#). Schanke Martens 1967, 55.

[n23](#). «Aa, hvor ogsaa Jonas Lie og Kærring er fine Folk! [...] Har dere forresten lagt Mærke til, at nu er ikke Frits Thaulow den store Mand længer heller? Nu beslutter Lies Kærring og Kærringen Lie at Skredsvig skal være større». Brev fra Knut Hamsun til Bolette og Ole Johan Larsen, 12. mai 1894, sitert etter Hamsun 1994, 410.

[n24](#). Brev fra Bjørnstjerne Bjørnson til Christen Collin, 24. desember 1893, NB Brevs. BB 1, sitert etter Aaslestad 1992, 250.

[n25](#). Midbøe 1964–1966, b. 3, 116.

[n26](#). Bakerst i NB Ms.fol. 711 ligger det i tillegg fragmenter av en første renskrift, paginert som s. 1–8 (fra romanens begynnelse) og s. 41–44, fra og med kapittel IX i de trykte utgaver.

[n27](#). Utgitt av Anne Grete Holm-Olsen, 2009. Arbeidet med brevsamlingen hadde pågått i regi av Det norske språk- og litteraturselskap helt siden 1953. Det finnes imidlertid enkelte viktige brev fra «vår» periode, som ikke har kommet med i trebindsutgaven (se nedenfor).

[n28](#). Blant annet i *Urd* 1909, s. 3–4 («Af breve fra Thomasine og Jonas Lie til Asta Lie Isaachsen») og i *Hjemmenes Vel* 23. mars 1918, s. 159–162 («Dagbogsbreve fra Thomasine Lie», åtte brev til Asta Lie Isaachsen mellom 1882 og 1884).

[n29](#). Brev fra Jonas Lie til Erik Lindseth, 11. august 1903, sitert etter Lie 2009, nr. 1923, uth. her.

[n30](#). Brev fra Jonas Lie til Peter Nansen, 14. oktober 1903, sitert etter Lie 2009, nr. 1933.

[n31](#). Brev fra Jonas Lie til Peter Nansen, 3. november 1903, sitert etter Lie 2009, nr. 1934.

[n32](#). Brev fra Jonas Lie til Asta Lie Isaachsen med familie, 14. november 1903, NB Brevs. 47, sitert etter Lie 2009, nr. 1938. «Åsgårdstrand» blir senere til «Fredriksvern» og det huset de der får bygget. Pianistinnen Erika Nissen døde 27. oktober 1903, hun var Thomasines søster.

[n33](#). Ekteparets andre datter, Elisabeth (1876–1958) var en attpåklatt, det er 15 år mellom den eldste og yngste i søskenflokket, og 8 år mellom Elisabeth og den nest yngste, Erik. Elisabeth bodde i lange perioder med sine foreldre i Paris.

[n34](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 9. januar 1904, NB Brevs. 47. Michael (1862–1934) var den nest eldste av ekteparets fem barn. Han var gift med Maggi, født Plathe (1863–1955). Sofie var en norsk tjenestejente som Thomasine anså som lite dugelig.

[n35](#). Brev fra Jonas Lie til Asta Lie Isaachsen, 9. mars 1904, NB Brevs. 47, sitert etter Lie 2009, nr. 1958.

- [n36](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 7. mai 1904, NB Brevs. 47.
- [n37](#). Brev fra Jonas Lie til Peter Nansen, 25. april 1904, sitert etter Lie 2009, nr. 1961.
- [n38](#). Brev fra Jonas Lie til Peter Nansen, 25. august 1904, sitert etter Lie 2009, nr. 1969, uth. her. Ekteparet flyttet på vårparten i 1906 fra Paris til deres eget, nybygde hus i Fredriksvern. Lykken der ble kortvarig. Thomasine døde et drøyt år senere (7. oktober 1907). «[Jonas] kjente seg rent hjelpeløs i ensomheten, – halvblind, revmatisk og svakelig som han var blitt. Han flakket urolig omkring på besøk til sine barn; ute hos sin eldste sønn, på gården Fleskum i Bærum, døde han 5. juli 1908» (Bull 1963, 759).
- [n39](#). Brev fra Jonas Lie til Asta Lie Isaachsen og Daniel Isaachsen, 10. november 1904, NB Brevs. 47, sitert etter Lie 2009, nr. 1972. Sønnen Erik var gift med Kathrine, født Dons (1876–1947), som var forfatter, lærer og tidsskriftredaktør. Marie Brantzæg (f. 1875) var sannsynligvis en venninne av Kathrine. Christian Børs (1823–1905) var forretningsmann, han var gift med Anna, født Collett (1832–1915). Jacob Hegel (1851–1918) var sjef for Gyldendal.
- [n40](#). Brev fra Jonas Lie til Asta Lie Isaachsen og Daniel Isaachsen, 10. november 1904, NB Brevs. 47, sitert etter Lie 2009, nr. 1972, uth. her. Bjørn Bjørnson (1859–1942) var teatersjef ved Nationaltheatret.
- [n41](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 3. desember 1904, NB Brevs. 47, uth. her.
- [n42](#). Brev fra Henrik Ibsen til Jonas Lie, 15. januar 1900, NB Brevs. 119.
- [n43](#). Brev fra Jonas Lie til Henrik Ibsen, 10. mars 1900, NB Brevs. 200, sitert etter Lie 2009, nr. 1809, uth. her.
- [n44](#). I *Morgenbladet* 9. februar 1905 kalles stykket for en «anonym dramatisering».
- [n45](#). Brev fra Jonas Lie til Bjørn Bjørnson, 1. oktober 1905, NB TSarkA 14:a:29, uth. her. Brevene fra Jonas Lie til Bjørn Bjørnson som omhandler Nationaltheatrets oppsetninger, finnes i Nasjonalbibliotekets teaterarkiv, men de er ikke tatt opp i Holm-Olsens 3-bindsgave.
- [n46](#). Brev fra Thomasine Lie til Elisabeth Lie g. l'Orsa 16. oktober 1905, NB Brevs. 47.
- [n47](#). Brev fra Jonas Lie til Bjørn Bjørnson, 16. oktober 1905, NB TSark A14:a:29. F. Beyers Boghandel, som også drev forlag, hadde hatt billettutsalget til *Faste Forland* i Bergen. Den skarpe tonen fra Jonas Lie hadde Bjørn Bjørnson også opplevd tidligere. Lie mente Bjørn hadde satt inn «feil» skuespillere i oppsetningen av *Wulfie & Comp.* i 1901: «Nei, kjære Bjørn, det tilgir jeg Dig ikke, at du har ladet

Dig 'overhænge' til at besætte Hovedrollen i mit Stykke med en mindre prøvet Kraft» (brev fra Jonas Lie til Bjørn Bjørnson, 18. april 1901, NB TSark A14:a:29).

[n48](#). Brev fra Bjørn Bjørnson til Jonas Lie, 19. oktober 1905, NB Brevs. 42.

[n49](#). Det var for øvrig Halfdan Christensen som spilte tittelrollen.

[n50](#). Takk til Sverre A. Fekjan ved Universitetsbiblioteket, UiB, for innsamling av relevant materiale.

[n51](#). NB TSark A14:d. «Nationaltheatret: Skuespilltekster». Det kan ikke utelukkes at det også har vært tidligere versjoner av dramatiseringen, men det virker mindre sannsynlig.

[n52](#). Eksempler: «fortryde» er overstrøket og rettet til «angre paa» (s. 10), «Min kjære Gut» er rettet til «Kjære Gutten min!» (s. 26).

[n53](#). Brev fra Jonas Lie til Frederik Hegel, 21. oktober 1882, sitert etter Lie 2009, nr. 728.

[n54](#). Brev fra Jonas Lie til Hans E. Kinck, 20. mai 1898, NB Ms.4° 1685:A:7, sitert etter Lie 2009, nr. 1740, uth. her.

[n55](#). Brev fra Jonas Lie til Jacob Hegel, 10. september 1900, sitert etter Lie 2009, nr. 1824.

[n56](#). Brev fra Jonas Lie til Asta Lie Isaachsen, 5. november 1900, NB Brevs. 47, sitert etter Lie 2009, nr. 1833.

[n57](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 3. desember 1904, NB Brevs. 47.

[n58](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 22. januar 1905, NB Brevs. 47.

[n59](#). «Men at Hegel ikke tog dine Eventyr, det ærgrede os noksaa meget. Forsiktig for at indlade sig paa noget nyt, er han vist; men vi har jo ogsaa altid vor Mistanke om at han nødig tør indlade sig med noget af vore, ellers faar han med BB at gjøre. Vi har nu oplevet saa nok af den Slags. *Nei Tak, om saa hele Verden fester for BB saa vil dog ikke jeg have noget dermed.* [...] – nei, fy for Pokker, han er en styg Mand for os» (brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 7. desember 1902, NB Brevs. 47, uth. her). Dette skrives dagen før den store feiringen av Bjørnsons 70-årsdag. På selve dagen sender Jonas Lie et kortfattet telegram til jubilenten: «Tak for de unge dage» (NB Brevs. BB 2, sitert etter Lie 2009, nr. 1901).

[n60](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 19. februar 1905, NB Brevs. 47.

[n61](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 10. mars 1905, NB Brevs. 47.

[n62](#). Brev fra Jonas Lie til Julius Elias, 21. mars 1905, NB Brevs. 166, sitert etter Lie 2009, nr. 1982.

[n63](#). Noe lignende skjedde da Fridtjof Nansen ville ha et bidrag av Jonas Lie til *Norge i det nittende Aarhundrede*. Elegant avviste han anmodningen med hovedargumentet at han måtte ikke la seg avlede fra de større arbeider: «Jeg staar

foran to Arbeider, der vil ta al min Tanke og alle mine Kræfter og er lige saa langt fra at kunne røre Sindet ind i noget andet, som om De blev anmodet om en Skitur til Nordmarken, mens De var oppe paa Nordpolen» (brev fra Jonas Lie til Fridtjof Nansen, 18. mai 1897, NB Brevs. 48, sitert etter Lie 2009, nr. 1671). At Lie senere likevel bidro (med essayet «Finnmarken»), er en annen sak.

[n64](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 20. april 1905, NB Brevs. 47.

[n65](#). Brev fra Jonas Lie til Carl og Marie Lie, 18. juni 1905, NB Brevs. 47, sitert etter Lie 2009, nr. 1984.

[n66](#). Brev fra Thomasine Lie til Elisabeth Lie, 3. juli 1905, NB Brevs. 47.

[n67](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 13. juli 1905, NB Brevs. 47.

[n68](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 25. juli 1905, NB Brevs. 47.

[n69](#). Brev fra Thomasine Lie til Elisabeth Lie, 15. august 1905, NB Brevs. 47.

[n70](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 19. august 1905, NB Brevs. 47.

Under unionsforhandlingene i Karlstad kom det frem krav om at norske grensefestninger langs grensen skulle ødelegges.

[n71](#). Brev fra Jonas Lie til Carl og Marie Lie, 18. juni 1905, NB Brevs. 47, sitert etter Lie 2009, nr. 1984.

[n72](#). Brev fra Jonas Lie til Carl Lie, 17. september 1905, NB Brevs. 47, sitert etter Lie 2009, nr. 1989, uth. her.

[n73](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 22. september 1905, NB Brevs. 47.

[n74](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 12. oktober 1905, NB Brevs. 47.

[n75](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 4. november 1905, NB Brevs. 47.

[n76](#). Brev fra Peter Nansen til Jonas Lie, 3. november 1905, NB Brevs. 119, uth. her.

[n77](#). Brev fra Peter Nansen til Jonas Lie, 16. november 1905, NB Brevs 119.

[n78](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 19. november 1905, NB Brevs. 47.

[n79](#). I brevutgaven fra 2009 er det ikke en eneste referanse til *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* i registeret «Jonas Lies verker – nevnt i brevene».

[n80](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 8. januar 1906, NB Brevs. 47, uth. her.

[n81](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, 8. januar 1906, NB Brevs. 47, uth. her. Nils Vogt (1859–1927) var sjefredaktør i *Morgenbladet* fra 1894 til 1913.

[n82](#). Mons Lie (1864–1931) var ekteparets tredje eldste barn. Han utgav en rekke romaner, noveller og skuespill. Han var ofte i konflikt med sine foreldre.

[n83](#). Udatert brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, NB Brevs. 47, uth. her. Brevet må være skrevet sent på våren 1906 etter hva man kan dedusere seg frem til av andre opplysninger i brevet.

[n84](#). Brev fra Thomasine Lie til Asta Lie Isaachsen, udatert, NB Brevs. 47, uth. her. Brevet må være skrevet sent på våren 1906 etter hva man kan dedusere seg frem til av andre opplysninger i brevet.

[n85](#). Brev fra Jonas Lie til Karl Larsen, 22. februar 1906. Året etter forfatterens død utkom *Eventyr* (1909). Boken inneholdt syv korttekster, samt den tidligere publiserte «Finmarksvidden». I tillegg: «Første Kapitel af Lies paabegyndte Bog». Utgivelsen fikk en lunken mottakelse, med unntak av begeistring for «Finmarksvidden» (se Lie 2021). I brev til broren Carl – omtrent samtidig med avslaget til Larsen – gir han uttrykk for en drøm om å skrive om alderdommen «... som har saa mange Sider at utmale [...]. Det er bare det, at jeg aldrig faar Tid til den Slags Emner!» (brev fra Jonas Lie til Carl Lie, 19. februar 1906, NB Brevs. 47, uth. her). Nei, så langt kom han ikke. Det første kapittelet av den påbegynte boken handler om et ungt, nygift saksførerpar. Det kan se ut som om forfatteren også her forsøkte en lignende sammenblanding av realistiske og mytiske partier som i *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*. Forfatteren hadde for øvrig også tidligere uttrykt ønske om å skrive om alderdommen (i brev til Arne Garborg, 28. november 1899, NB Brevs. 140, sitert etter Lie 2009, nr. 1791).

[n86](#). Brev fra Jonas Lie til Peter Nansen, 28. desember 1904, sitert etter Aaslestad 1992, 302.

[n87](#). *Adresseavisen*, 16. desember 1905.

[n88](#). *Verdens Gang*, 12. desember 1905.

[n89](#). *Annonce-Tidende*, 12. desember 1905, uth. her.

[n90](#). Brev fra Johan Ernst Sars til Jonas Lie, 2. januar 1906, NB Brevs. 42.

[n91](#). Lystspillet *Naar den ny vin blomstrer* – Bjørnsons siste utgivelse – ble publisert i 1909, året før forfatteren døde.

[n92](#). «Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!», foredrag holdt i «Læseforening for kvinder samt i kvindestemmeklubben», trykt i *Nylænde* 1. mars 1906, s. 69–78.

[n93](#). Aaslestad 1992, 249.

[n94](#). *Aftenposten*, 19. desember 1905.

[n95](#). *Aftenposten*, 19. desember 1905.

[n96](#). Brev fra Daniel Isaachsen til Jonas og Thomasine Lie, 21. desember 1905, NB Brevs. 47.

[n97](#). Den som i samtiden best annammet det særegne i Lies formspråk var nok Herman Bang. I flere arbeider vektla han den såkalte impresjonistiske roman og

knyttet Lie (og delvis seg selv) opp mot den (se Aaslestad 1992).

[n98](#). Brev fra Ragna Nielsen til Jonas Lie, 9. januar 1906, NB Brevs. 42.

[n99](#). Nielsen 1906, 69–70.

[n100](#). Brev fra Harriet Backer til Jonas Lie, 17. desember 1905, NB Brevs. 119.

[n101](#). Brev fra Harriet Backer til Jonas Lie, 17. desember 1905, NB Brevs. 119.

[n102](#). Brev fra Abraham Berge til Jonas Lie 22. januar 1906, NB Brevs. 42. Berge ble våren 1905 valgt til odelstingspresident og stod sentralt i arbeidet fram mot Stortingets vedtak om unionsoppløsning 7. juni.

[n103](#). Brev fra Christian Michelsen til Jonas Lie, 6. april 1906, NB Brevs. 42.

[n104](#). Udatert utkast til telegram(?) er bevart i Nasjonalbibliotekets samling (Ms.fol. 2211:13:a) og trykt i Lie 2009, nr. 1994.

[n105](#). Brev fra Christian Michelsen til Jonas Lie, 6. april 1906, NB Brevs. 42.

[n106](#). *Dagbladet*, 10. desember 1905.

[n107](#). Lyngstad 1977, 3.

[n108](#). Lyngstad 1977, 3, uth. her.

[n109](#). Se Lervik 1965, Hauge 1970 og Midbøe 1964–1966. En nærmere redegjøring av deres bidrag finnes i Aaslestad 1992 som også vier et eget kapittel til *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*. Særlig vektlegges der romanens form.

[n110](#). Bull 1963, 759.

[n111](#). Beyer 1985, 438.

[n112](#). De nyeste litteraturhistoriene (Andersen 2001 og Fidjestøl m.fl. 1994) nevner *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* bare i generelle verkoversikter, uten noen nærmere presentasjon.

[n113](#). Lie 1975, b. 5.

[n114](#). *Adam Schrader* utkom imidlertid separat i 1994, med etterord av Harald Bache-Wiig.

[n115](#). Lie 1920–1921, b. 1, 340.

[n116](#). Standardutgaven ble anmeldt av lektor Stian Kristensen i *Haugesunds Avis* 22.06.1921. Kritikken er krass: «Man savner for øvrig en plan i disse opplysninger; de synes at være plukket forholdsvis tilfeldig sammen; og saa finder man ikke den vilje som behandler verkene likt. For enkeltes vedkommende hører man om mottagelsen i samtiden, for andre ikke, for at nævne en enkelt ting». Det er lett å si seg enig i kritikken; kommentarene fremstår som høyst tilfeldige. Også de tre andre av «de fire store» fikk sine standardutgaver omtrent på denne tiden, men nivået var langt høyere. Til sammenligning: Bjørnson-utgaven fra 1920 vier hele det siste bindet (IX) til «varianter»; drøye fire hundre sider, skrevet av Francis Bull.

[n117](#). Lie 1905, 12, uth. her.

[n118](#). Ansgar Forlag gav i 1970 ut en «dobbelutgave» med *Den fremsynte og Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!*. Denne utgaven benyttet heller ikke kursivkapitler. 1914-utgaven utmerker seg – i tillegg til ikke å bruke kursiv – også gjennom en annen merkverdighet: Alle andre utgaver har et siste kapittel XV, men kapittelnummereringen mangler her. Avsnittet som begynner med «Tusmørkefuglen», følger umiddelbart på det som ellers er sluttsetningen i kapittel XIV. Kanskje kan man si at forlaget her – ufrivillig og ubevisst – realiserer forfatterens grunnidé om ikke å skille ut eventyrkapitlene som egne enheter?

[n119](#). Når jeg siterer fra renskriften, oppgir jeg ofte sidetallet i førsteutgaven som referanse. Det er bare registrert noen ytterst få avvik mellom renskriften og førsteutgaven (noe som gir støtte til Garborgs ord om at manus alltid ble sendt til forlaget i den skjønneste orden). Det første gjelder tegnsetting: «Doktor Stjernø stod uanfægtet og mysede, som han var lidt i Tvil om, hvad Adler egentlig mente.» (Lie 1905, 60). Både arbeidsmanuskriptet og renskriften har ellipse. Førsteutgaven og de senere bruker altså punktum. Ellers følger førsteutgaven lojalt renskriften i den stadige vekslingen mellom ellipse og punktum. I førsteutgaven forekommer uttrykket «op ad» fire ganger. Arbeidsmanuskriptet og renskriften har de to første gangene «opad» (NB Ms.fol. 711, s. 1 og s. 14a; Ms.fol. 1863, s. 1 og s. 17) men de to siste (på samme side): «op ad» (Ms.fol. 711, s. 36b og Ms.fol. 1863, s. 45). Forlaget makter – i motsetning til forfatterekteparet – å være konsekvent. Både arbeidsmanuskriptet og renskriften bruker «Olderpapa», mens førsteutgaven har «Oldepapa» (Lie 1905, 60).

[n120](#). Lie 1905, 52.

[n121](#). NB Ms.fol. 711, s. 20a.

[n122](#). NB Ms.fol. 711, s. 8a, uth. her.

[n123](#). Lie 1905, 19, uth. her.

[n124](#). Fra og med 1941-utgaven benyttes for øvrig «å» for «aa».

[n125](#). Lie 1905, 11.

[n126](#). NB Ms.fol. 711, s. 53b, uth. her.

[n127](#). Lie 1905, 148, uth. her.

[n128](#). Takk til Språkrådet og seniorrådgiver Bård Eskeland for grundige og relevante opplysninger om ulike leksikalske betydninger og om den historiske utviklingen av dobbeltkonsonanter.

[n129](#). Ifølge *Norsk ordbok*, b. 2, 1978.

[n130](#). Ifølge stadnamnfunn.land, lest 9. april 2024.

[n131](#). Lie 1920–1921, b. 1, 340.

- [n132](#). I den første renskriften (renskriftfragmentet) var tallet «I» overstrøket.
- [n133](#). Bull 1963, 721.
- [n134](#). Lie 1893, 17.
- [n135](#). Bull 1963, 722.
- [n136](#). Lie 1905, 5.
- [n137](#). NB Ms.fol. 711, s. 1, uth. her.
- [n138](#). NB Ms.fol. 711, s. 1, uth. her.
- [n139](#). Lie 1905, 7, uth. her.
- [n140](#). Lie 1905, 5.
- [n141](#). NB Ms.fol. 711, s. 1, uth. her.
- [n142](#). NB Ms.fol. 711, s. 4b/5a.
- [n143](#). NB Ms.fol. 711, s. 4a, uth. her.
- [n144](#). Lie 1905, 10.
- [n145](#). NB Ms.fol. 711, s. 8b.
- [n146](#). Lie 1905, 21.
- [n147](#). NB Ms.fol. 711, s. 21b.
- [n148](#). NB Ms.fol. 1863, øverst på s. 9.
- [n149](#). NB Ms.fol. 711, s. 5a.
- [n150](#). NB Ms.fol. 711, s. 6b.
- [n151](#). Jf. Aaslestad 1992, 257.
- [n152](#). Lie 1905, 118, uth. her.
- [n153](#). NB Ms.fol. 711, s. 41b, uth. her.
- [n154](#). NB Ms.fol. 711, s. 55b, uth. her.
- [n155](#). Lie 1905, 154.
- [n156](#). *Dagsposten*, nr. 299, 1887, sitert etter Aaslestad 1992, 98.
- [n157](#). Lie 1905, 21, uth. her.
- [n158](#). NB Ms. fol. 711, s. 8b.
- [n159](#). Lie 1905, 156, uth. her.
- [n160](#). Lie 1905, 47.
- [n161](#). NB Ms.fol. 711, s. 18b.
- [n162](#). Lie 1905, 49.
- [n163](#). NB Ms.fol. 711, s. 48b.
- [n164](#). Lie 1905, 135.
- [n165](#). Lie 1905, s. 25, uth. her.
- [n166](#). NB Ms.fol. 711, s. 9b.
- [n167](#). Lie 1905, s. 28.
- [n168](#). NB Ms.fol. 711, s. 11a.
- [n169](#). NB Ms.fol. 711, s. 34b, uth. her.

[n170](#). Lie 1905, 96, uth. her.

[n171](#). NB Ms.fol. 711, s. 33b.

[n172](#). Lie 1905, 91

[n173](#). NB Ms.fol. 711, s. 27b.

[n174](#). Lie 1905, 73.

[n175](#). I] Første side i arbeidsmanuskriptet (NB Ms.fol. 711) begynner med understreket tittel: «Østenfor Sol og vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!». Deretter følger brødteksten, rett etter tittelen, uten kapitteloverskrift. I arbeidsmanuskriptet fremstår derved de første sidene (uten kapittelnummerering) som en prolog til hele romanen, mens førstesiden i renskriften ved Thomasine Lie (NB Ms.fol. 1863) har kapitteloverskriften «I», og blir et kapittel på linje med de andre. Renskriften benytter én egen side til tittelen (understreket). Deretter én egen side med to linjer: «Streif paa Jagtgebetet» og «Retten til Oversættelse forbeholdes». «Streif paa Jagtgebetet» benyttes også som undertittel i den trykte utgaven, men er ikke med i arbeidsmanuskriptet. Bakerst i arbeidsmanuskriptet ligger det fragmenter av en første renskrift ved Thomasine Lie, paginert s. 1–8 fra romanens begynnelse, og paginert s. 41–44, fra og med kapittel IX i den trykte utgaven.

[n176](#). Maanen] *Arbeidsmanuskriptet*: Solen.

At «Solen» er erstattet med «Maanen» i renskriften i romanens første setning, må sees som et underliggjørende grep. Det fremmer den mytisk-mystiske grunntone som ellers dominerer i enkelte partier i romanen.

[n177](#). Under de Omgivelser gik Civilisationen] *Arbeidsmanuskriptet*: Under disse de Omgivelser og, saa at sige, med Løvebrølet endnu i Ørene, gik Civilisationen

[n178](#). op ad] *Arbeidsmanuskriptet og renskriften*: opad. (*Dette er et ytterst sjeldent eksempel på at førsteutgaven avviker fra renskriften.*)

[n179](#). dette Niveau] *Arbeidsmanuskriptet*: paa dette høie Niveau

[n180](#). Man tænke ... virksomme og feiende.] *Arbeidsmanuskriptet*: Man tænke blot paa Maskinerne, hvormed Krigens Masseslagtninger foregaar, hvor ganske annerledes virksomme, sét fra kulturelt og humant Standpunkt.

[n181](#). sige, tuder] *Arbeidsmanuskriptet*: sige, «tuder over hele Skogen», –

[n182](#). Liv eller Død] *Arbeidsmanuskriptet*: ikke nytt avsnitt etter «Død»

[n183](#). Passagen. Ingen] *Arbeidsmanuskriptet*: Passagen, ingen

[n184](#). Riger ...] *Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet*: Riger.

[n185](#). snurrende Kugle] *Arbeidsmanuskriptet*: ikke nytt avsnitt etter «Kugle»

[n186](#). dør der] *Arbeidsmanuskriptet*: ikke nytt avsnitt etter «dør der»

[n187](#). II] *Arbeidsmanuskriptet*: Kapitel 1. Renskriftfragmentet: I

[n188](#). Speilglas ... sine Idéer] *Arbeidsmanuskriptet*: Speilglas, som huser et så stort Fond af Menneskehedens Nervelys, at det agtes for en af Jordens Kulturcentre –. (*I renskriftfragmentet er teksten i utgangspunktet identisk med teksten i arbeidsmanuskriptet, men med overstrykninger og overskrivninger, identisk med teksten i renskriften.*)

[n189](#). der] *Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet*: som

[n190](#). I dette Land og i denne By] *Arbeidsmanuskriptet*: I det Land og i den By. *Renskriftfragmentet*: I dette Land og den By.

[n191](#). sig selv] *Arbeidsmanuskriptet*: ikke nytt avsnitt etter «selv»

[n192](#). om ikke altid saa godt og værdifuldt] mangler i *Samlede Digterverker*, 1921, men er med i arbeidsmanuskript og renskrift (og altså også i førsteutgaven)

[n193](#). Trivialiteten] *Etter «Trivialiteten» har arbeidsmanuskriptet (s. 4b–5a) et helt avsnitt som ikke er tatt med i renskriften og den trykte utgaven*: Udenfor de enkelte traditionelle Festaftener kunde Restaurationslokalet staa nok saa øde og tomt. Der stak kun mod Middag én og anden travl Dame ind, som skyndsomt gav sig til at overregne sine havte Torveutgifter, tog en Kop Kaffe og glemte sin Pose: Eller efter den Tid, Elektrisiteten var tændt, et og andet Mandfolk i Overfrakke og ind fra alslags Veir, der raadvild om han skulde spænde Kalosjerne af, forvissede sig om, hvem her kunde være at træffe iaften.

[n194](#). Fru Overlærer Bergendal] *Arbeidsmanuskriptet*: Fru Professor^{Adjunkt} Overlærer Bergendal

[n195](#). Ribe mener saameget han] *Arbeidsmanuskriptet*: Ribe mener saameget

[n196](#). gjentar sig] *Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet*: gjentar sig og gjentar sig

[n197](#). Overlærer] *Arbeidsmanuskriptet*: Adjunkt^{Overlærer}

[n198](#). i ét à to Aar, – det er] *Arbeidsmanuskriptet*: i et helt Aar. Det er

[n199](#). hel og fuld her ligesom ved Universitetet] *Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet*: hel og fuld som ved Universitetet

[n200](#). Hanny] *Arbeidsmanuskriptet*: Henny (*navnebruken er inkonsekvent i arbeidsmanuskriptet*)

[n201](#). noget, det ...] *Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet*: noget, det! –

[n202](#). Hønsene.] *Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet*: Hønsene ...

[n203](#). Øine] *Arbeidsmanuskriptet*: Øjnene

[n204](#). Millionærer, – vi!] *Arbeidsmanuskriptet*: Millionærer!! – vi –.

[n205](#). Stipendiat Gylche] *Arbeidsmanuskriptet*: Amanuensis^{Doktor} Bjerkaas

[n206](#). Professorpost] *Arbeidsmanuskriptet*: Stipendium en ny Amanuensisstilling i Fysik^{Professorpost}

- [n207](#). i Psychiatri og Samfundssygdomme] *Arbeidsmanuskriptet*: i Psychiatri og Samfundssygdomme fra Universitetet
- [n208](#). Professor!] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~Amanuensis i Fysik~~^{Professor!}
- [n209](#). Fru Hanny] *Arbeidsmanuskriptet*: Fru Stjernø
- [n210](#). Stadsfysikus] *Arbeidsmanuskriptet*: Doktor
- [n211](#). «Hm, Hanny,» – nikkede han.] *Arbeidsmanuskriptet*: «Hm, Frue» – bukkede han.
- [n212](#). helst lade surre og gaa videre] *Arbeidsmanuskriptet*: helst lade snakke og surre videre
- [n213](#). Hans høie fornemme Skikkelse] *Arbeidsmanuskriptet*: Hans høie Skikkelse
- [n214](#). lo Fru Observator Wilse] *Arbeidsmanuskriptet*: – Det kom lidt spydigt fra Fru Observator Wiese
- [n215](#). Adler] *Arbeidsmanuskriptet*: Doktor Adler
- [n216](#). Professoratet] *Arbeidsmanuskriptet*: Stipendiet
- [n217](#). tilsmudset] *Arbeidsmanuskriptet*: besmudset
- [n218](#). anden end Du kunde komme i Betragtning der] *Arbeidsmanuskriptet*: anden end Du kommer til at faa det
- [n219](#). af de aandelige] *Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet*: af det aandelige
- [n220](#). Naturkraften, der har besat ham og lader] *Arbeidsmanuskriptet*: Naturkraften der har besat ham med sin Begeistring og lader
- [n221](#). Stipendiat Gylche] *Arbeidsmanuskriptet*: Bjerkaas
- [n222](#). Mærkelig Mand! ... Du har vel hørt, at han i disse Dage har udstedt et nyt Gavebrev til de Adlerske Stiftelser. Man tog ikke Sagen varmt nok deroppe ... Forpleiningen etc. ...] *Ikke med i arbeidsmanuskriptet, tilføyd i renskriften (nederst s. 8 og i toppmargen s. 9)*.
- [n223](#). Docent Bjerkaas] *Arbeidsmanuskriptet*: Stipendiat Gylche
- [n224](#). Bjerkaas] *Arbeidsmanuskriptet*: Gylche
- [n225](#). Bjerkaas] *Arbeidsmanuskriptet*: Gylche
- [n226](#). Hanny] *Arbeidsmanuskriptet*: Hennie
- [n227](#). Jerwis] *Arbeidsmanuskriptet*: Jervel
- [n228](#). repeterede Prosektoren] *Ikke med i arbeidsmanuskriptet*
- [n229](#). Det er vel det, at han er Enkemand og barnløs] *Arbeidsmanuskriptet*: Det er vel ~~bedst~~^{det}, at han ~~er gift~~^{er gift} nu er Enkemand og barnløs
- [n230](#). eftertænksomt] *Renskriften*: ~~betænksomt~~^{eftertænksomt}
- [n231](#). den inderste Følelse] *Arbeidsmanuskriptet*: den inderste Følelsen
- [n232](#). Jerwis] *Arbeidsmanuskriptet*: Jerwel

[n233](#). kom stadig mere rød og frydefuld tilbage] *Tilføyd senere med annen penn i arbeidsmanuskriptet.*

[n234](#). Jutta] *Arbeidsmanuskriptet: Augusta*^{Jutta}

[n235](#). saa paa den anden. «Det faldt som] *Arbeidsmanuskriptet: saa paa den ene og saa paa den anden ... Det skulde jo være et saa lykkelig Egeteskab og var d*Det faldt som

[n236](#). Damer.] *Arbeidsmanuskriptet: Damer ...*

[n237](#). Hvad ... Hvad beha...] *Arbeidsmanuskriptet: Hv... Hvad beha, –*

[n238](#). og Mad] *Arbeidsmanuskriptet: og Mad – bare Mad*

[n239](#). Fru Stjernø] *Arbeidsmanuskriptet: Fru Bergendahl*

[n240](#). Jerwis] *Arbeidsmanuskriptet: Jerwell*

[n241](#). Fade bares om, og Knive og Gafler støiede under et Jag af Opvartere.] *Arbeidsmanuskriptet: Knive og Gafler støiede, og Fade bares om under et Jag af Opvartere.*

[n242](#). den kolde Rypen] *Arbeidsmanuskriptet: den kolde Rype*

[n243](#). Bordet.] *Arbeidsmanuskriptet: Bordet ...*

[n244](#). reiser] *Arbeidsmanuskriptet: reise*

[n245](#). Forefindes ikke nogetsteds] *Arbeidsmanuskriptet: Forefindes der ikke nogensteds*

[n246](#). hviskede] *Arbeidsmanuskriptet: udstødte han fortrolig*

[n247](#). lav Vandstanden] *Arbeidsmanuskriptet: Daarlig Pengeaffærene*^{lav Vandstanden}

[n248](#). til.] *Arbeidsmanuskriptet: til ...*

[n249](#). tilrette ...] *Arbeidsmanuskriptet: tilrette.*

[n250](#). Troendes rette Vis,] *Arbeidsmanuskriptet: Troendes rette Vis, – det kan jeg se på dig det*

[n251](#). løssluppet.] *Arbeidsmanuskriptet: løssluppet ...*

[n252](#). for den stærke Hede] *Arbeidsmanuskriptet: for Sveden og den stærke Hede*

[n253](#). Han var bleg] *Arbeidsmanuskriptet: Hans Ansigt var blegt*

[n254](#). Ja, Du er jo et privilegeret Menneske] *Arbeidsmanuskriptet: Din megen Tro haver frelst dig – Ja du er et privilegeret Menneske. Den utelatte setningen kan ha svake allusjoner til «Din tro har frelst deg» Lukas 7:50.*

[n255](#). Jerwis] *Arbeidsmanuskriptet: Jerwell*

[n256](#). derude mange til Fald ...] *Arbeidsmanuskriptet: derude i Natten mange til fald.*

[n257](#). Stipendiat Gylche] *Dette er eneste gang i dette kapitlet at arbeidsmanuskriptet er i overensstemmelse med renskriften hva angår navnet Gylche. Det kan virke som om renskriften har laget to personer ut av én. Gylche*

heter i arbeidsmanuskriptet i dette kapittelet konsekvent Bjerkaas, unntatt i dette siste eksempelet.

[n258](#). Suk ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Suk: –

[n259](#). Konstance] *Ikke med i arbeidsmanuskriptet*.

[n260](#). Nessusskjorte» ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Nessusskjorte ... ~~Hr. Ole Stjerne~~
~~bør ikke stole for fast paa det stipendiet ...»~~

[n261](#). Konstance!»] *Arbeidsmanuskriptet*: Konstance!» —~~Husk det, —husk alltid~~
~~det!»~~

[n262](#). III] *Arbeidsmanuskriptet*: Kap 2 / Motto (midtstilt og understreket)

[n263](#). Livet i Skogen ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Livets ~~Natside paa denne Klode~~ⁱ
Skogen.

[n264](#). *Arbeidsmanuskriptet*: Dette og neste avsnitt er skrevet inn som innskudd i
margene.

[n265](#). IV] *Arbeidsmanuskriptet*: Ingen kapitteloverskrift, men skillestrek

[n266](#). Dagligstudøren ...] *Tegnsetting mangler i arbeidsmanuskriptet*.

[n267](#). Herrer. –] *Arbeidsmanuskriptet*: Herrer ... –

[n268](#). har] *Arbeidsmanuskriptet*: har

[n269](#). Walvik] *Arbeidsmanuskriptet*: Renlund

[n270](#). Mødet ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Mødet.

[n271](#). Man gaar som i Længsel og Reisefeber! Og jeg seiler med Haakonsens Kuffert
ud i Verden.] *Arbeidsmanuskriptet*: ... Der er noget som heder Længsel og
reisefeber, Du! Og medens jeg venter, seiler jeg med Haakonsens Kuffert ud i
Verden.

[n272](#). Penge] *Arbeidsmanuskriptet*: Penge i Lommen

[n273](#). «Jeg drømte inat, Du,» – sa hun halv bevæget,] *Arbeidsmanuskriptet*: Jeg
drømte inat Du, – kom det ~~halv~~ bevæget

[n274](#). Gut] *Arbeidsmanuskriptet*: Gut

[n275](#). Finfølelse.] *Arbeidsmanuskriptet*: Finfølelse ...

[n276](#). Dig.] *Arbeidsmanuskriptet*: «Dig, ~~og tilgiver dig din dumme Spøg!~~ → lød
~~det inderligt.~~

[n277](#). «Snurrig,» – yttrede han hen i Tanker.] *Arbeidsmanuskriptet*: «'Snurrig du',
~~yttrede~~ sa han ^{hen} i Tanker»

[n278](#). Steder ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Steder.

[n279](#). vi] *Arbeidsmanuskriptet*: jeg^{vi}

[n280](#). distræt, som han stod og besaa sig henne fra Speilet] *Arbeidsmanuskriptet*:
distræt henne fra Speilet

[n281](#). Hun var midt inde i Dagens Gjøremaal; men standsede med ét opmærksom
...] *Arbeidsmanuskriptet*: Hun var sprunget op og midt inde i dagens Gjøremaal,

men holdt med ét opmærksom inde ...

[n282](#). Muligheder] *Arbeidsmanuskriptet*: Muligheder ~~der oppe paa Universitetet~~

[n283](#). paa.] *Arbeidsmanuskriptet*: paa ...

[n284](#). Walviks] *Tidligere i arbeidsmanuskriptet het «gamle Walvik» «gamle Renlund»*. Det betyr at renskriverens endring her har nådd frem til forfatteren, slik at han altså har kunnet korrigere, men uten selv å gå tilbake i eget manuskript.

[n285](#). Smil ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Smil.

[n286](#). Vidne ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Vidne.

[n287](#). I Døren, der] *Arbeidsmanuskriptet*: Midt i Døren, som

[n288](#). Bergendal] *Arbeidsmanuskriptet*: Bergendahl

[n289](#). som] *Arbeidsmanuskriptet*: der

[n290](#). Her var nok af] *Arbeidsmanuskriptet*: Her var aabenbart nok af

[n291](#). sa'] *Arbeidsmanuskriptet*: udbrast

[n292](#). Ager.] *Arbeidsmanuskriptet*: Ager!

[n293](#). fat – ordentlig fat!] *Arbeidsmanuskriptet*: fat i dette, – ordentlig fat!

[n294](#). bruste Paul Vigten op] *Arbeidsmanuskriptet*: bruste Paul Vigten ~~forarget~~ op

[n295](#). Maade!] *Arbeidsmanuskriptet*: Maade, hvorpaa det er skét;

[n296](#). Ak, mine Herrer,» – lød det lakonisk fra Sofahjørnet, –]

Arbeidsmanuskriptet: Der lød noget som en stille Latter fra Sofaen. / Ak, mine Herrer, –

[n297](#). bare lidt federe blevet] *Arbeidsmanuskriptet*: bare lidt federe ~~blevet~~

[n298](#). udbrød] *Arbeidsmanuskriptet*: sa

[n299](#). alt dette,] *Arbeidsmanuskriptet*: Alt dette, som skulde skjé,

[n300](#). Og nu, Du, staar Stuen vor udplyndret] *Arbeidsmanuskriptet*: Og nu du, jeg ~~staar her og ser~~ Stuen vor saa udplyndret

[n301](#). udbrød Gylche] *Arbeidsmanuskriptet*: brast Gylche ud

[n302](#). ta' det op. Han har Myndigheden, og hans Force] *Arbeidsmanuskriptet*: for at ta det op: Hans Force

[n303](#). sige sin Mening paa] *Arbeidsmanuskriptet*: sige sin Mening helt og klingende ud

[n304](#). Fru Jutta] *Arbeidsmanuskriptet*: Fru ~~Bergendahl~~^{Jutta}

[n305](#). forlød det] *Arbeidsmanuskriptet*: mumlede han

[n306](#). der] *Arbeidsmanuskriptet*: som

[n307](#). Menneskenes Træskhed og Ondskab? / ... en opstigende ry Selvfølelse]

Arbeidsmanuskriptet: Træskhed og Ondskab?» Han plirede hen paa henne med en opstigende ry Selvfølelse... «Som om der ikke altid lægger sig Troid ivejen for den, som har noget at fare med.»

- [n308](#). Dig igjen] *Arbeidsmanuskriptet*: Dig ~~da~~ igjen
- [n309](#). raabte Hanny] *Arbeidsmanuskriptet*: raabte Hannie straalende
- [n310](#). Du] *Arbeidsmanuskriptet*: Du
- [n311](#). V] *Arbeidsmanuskriptet*: 3 Kap.
- [n312](#). Basilisken lever helst] *Arbeidsmanuskriptet*: «Basilisken», heder Fabeldyret. Det lever helst. *Renskriften*: ~~Basilisken heder Fabeldyret~~ / *Basilisken lever helst*
- [n313](#). Den er efter Mythen] *Arbeidsmanuskriptet*: Den er ^{efter Mythen}
- [n314](#). forsone. – –] *Arbeidsmanuskriptet*: forsone .....
- [n315](#). Fiktionen] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~den~~^{Dæmonen}
- [n316](#). VI] *Arbeidsmanuskriptet*: Ingen kapitteloverskrift, men skillestrek. Under skillestreken står en del avsnitt (begynner med «Paa høiderne omkring Byen» osv.), men resten av siden (20b) er strøket over med diagonal strek. Avsnittet «Paa høiderne omkring Byen» osv. begynner så på nytt igjen på neste side (21a), de to andre avsnittene (fra «Men det er da Maade paa» til og med «Jeg skimter noget der» osv.) dukker opp igjen senere i teksten (22a og 22b).
- [n317](#). Sommerreiser] *Arbeidsmanuskriptet*: Sommerreiser. / ~~«Men sig mig, Prosektor,» — han tog ham lunt ved Brystknappen.~~
- [n318](#). lo] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~svarede~~ lo
- [n319](#). Liv!] *Arbeidsmanuskriptet*: Liv.
- [n320](#). Sjømandshjem] *Arbeidsmanuskriptet*: Sjømandshospital
- [n321](#). tænke paa alt, hvad De og Deres Forfædre har gjort deroppe!] *Arbeidsmanuskriptet*: tænke paa! *Renskriften*: tænke paa! alt, hvad De og Deres Forfædre har gjort deroppe!
- [n322](#). med sine Knæbukser og Skospænder] *Arbeidsmanuskriptet*: med ^{Knæbukser og Skospænder}
- [n323](#). Tur] *Arbeidsmanuskriptet*: Spadseretur
- [n324](#). Foranderlighed, Fru Wilse] *Arbeidsmanuskriptet*: Foranderlighed, ~~ved De, Fru Wilse lo hun~~^{sa Stjernø}
- [n325](#). Alderdommen, véd De] *Arbeidsmanuskriptet*: Alderdommen, véd De, ~~Fru Wilse~~
- [n326](#). Fru Konstance] *Arbeidsmanuskriptet*: Fru ~~Wilse~~^{Konstance}
- [n327](#). Byen] *Arbeidsmanuskriptet*: Man
- [n328](#). «Stjernø har nu allerede flere mærkelige Nervekure at opvise,» bemærkede Observator.] *Arbeidsmanuskriptet*: Der maa nu først og fremst *være* noget i Øjet,» bemærkede Observator. Og det tænker jeg, vi har faat stadfæstet ved flere mærkelige Nervekure, som Stjernø ~~at~~^{allerede} har at opvise».
- [n329](#). Haanden ... indover Kredsen ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Haanden, ~~medens Snakket gik omkring ham. Sjælen i Smelet Sjælen i Smelet bortfrosset og Blikket~~

stirrede tomt ud for sig.

[n330](#). De har saa Ret] *Arbeidsmanuskriptet*: De har saa Ret. De har saa Ret

[n331](#). Blik] *Arbeidsmanuskriptet*: Øje

[n332](#). interesseret Dig for mit] *Arbeidsmanuskriptet*: interesseret med mit

[n333](#). *Arbeidsmanuskriptet har her to overstrøkne avsnitt*: Ja de Pengene,»

hviskede Hannie til fru Bergendal – De er deilige at faa kan du tro. Nu sidder vi jo i en hél Overflod. / Naa, saa er jo alt lykkeligt og vel som det skal være sa fru Bergendal.

[n334](#). mente.] *Arbeidsmanuskriptet og renskriften*: mente ...

[n335](#). Oldepapa] *Arbeidsmanuskriptet og renskriften*: Olderpapa

[n336](#). maa] *Arbeidsmanuskriptet*: maa

[n337](#). lægger op] *Arbeidsmanuskriptet*: op og sender ned i Banken,

[n338](#). sa han endelig tørt] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~lød det omsider~~ sa han endelig tørt –

[n339](#). Universitetet ... Og dine] *Arbeidsmanuskriptet*: Universitetet. ~~Jeg skal indrømme, det er sindigt udtænkt.~~ Og dine

[n340](#). Stadsfysikus] *Arbeidsmanuskriptet*: Stadsfysikusen

[n341](#). drømmer. Ole og Gutten og jeg er altid paa Reise. Ole sidder]

Arbeidsmanuskriptet: drømmer, at Ole og Gutten og jeg er paa Reise. Ole sidder

[n342](#). bestandig] *Arbeidsmanuskriptet*: altid

[n343](#). Lillegut] *Arbeidsmanuskriptet*: Lillegutten

[n344](#). Ulykke for ham] *Strøket i arbeidsmanuskriptet*.

[n345](#). «Har De lagt [...] første Gang.»] *Arbeidsmanuskriptet*: «Ja, – og de Hen Hænderne,» sa Fru Observator, – «har De lagt Mærke til dem – saadan upraktiske og lidet vant til at ta paa Tingen ~~←...→~~ ^{som lig} andre Folk. Det er bestandig som ~~han haand~~ ~~←...→~~ han haandterer alt for første Gang.

[n346](#). i hvert Vingefang] *Arbeidsmanuskriptet*: i Vingefanget

[n347](#). blinkede han] *Tilføyd senere i arbeidsmanuskriptet*.

[n348](#). fortsatte Adler mysende] *Arbeidsmanuskriptet*: fortsatte Adler mysende ^{og} der kom en skærende Lyd i Stemmen, som naar man riper paa en Tavle.

[n349](#). Stemmen skurrede pludselig, som naar man riper paa en Tavle.] *Strøket i arbeidsmanuskriptet, jf. tilføyelse tidligere i avsnittet*.

[n350](#). Af og til skjød et grønlig, næsten lysende Gløt fra de smaa stikkende Øine ...] *Strøket i arbeidsmanuskriptet*.

[n351](#). *Arbeidsmanuskriptet har her en overstrøket setning*: Hans smaa stikkende øine skjød af og til et gløt nesten grønliglysende indover i Kredsen.

[n352](#). Damerne] *Arbeidsmanuskriptet*: Fruerne

[n353](#). For Eksempel: – Manden tar sig] *Arbeidsmanuskriptet*: For Eksempel at en Mand tar sig

[n354](#). Konen] *Arbeidsmanuskriptet*: hende

[n355](#). Stjernø.] *Arbeidsmanuskriptet*: Stjernø ...

[n356](#). «Er her noget [...] af Spøgelse – buh–h –] *Arbeidsmanuskriptet*: – Noget som en Strømkæntning med Ole? – ^{stak} Prosektoren ~~stak~~ leende Hodet ind mellem Damerne. – «~~Stjernø staar nok for en Bussemand. Han er ikke emnet til at bli opædt af Spøgelse – buh –~~ Er her noget i Luften? Jeg synes, jeg lugter Kristenmands Blod ^{snusede han} ... Stjernø staar nok for en Bussemand. Han er ikke emnet til at bli opædt af Spøgelse – buh–h – ^{skræmte han}

[n357](#). Vognen] *Arbeidsmanuskriptet*: Trillen

[n358](#). Brunen] *Arbeidsmanuskriptet*: hesten

[n359](#). VII] *Arbeidsmanuskriptet*: Kap 4.

[n360](#). Forfølgelsens Grusomhed er indsat] *Arbeidsmanuskriptet*: Forfølgelsen er indsat

[n361](#). Dybder, ind i Krigens lydløse Slagfelt, – fulgt af de sprøitende Hvaler, og [...] evig Uro.] *Arbeidsmanuskriptet*: Dybder ind imod Land, fulgt af de ~~f~~ sprøitende Hvaler og alle Himlens og Havets ædende rovlystne Kræfter ^{ind i Krigens lydløse Slagfeldt}.

[n362](#). Kursen] *Arbeidsmanuskriptet*: Coursen

[n363](#). *Arbeidsmanuskriptet har her et overstrøket avsnitt*: Man spør, hvor der blir af alle de Fiske, som dør i Oceanet? Der maatte jo bli et Bjerg af Død – / Naturen har sørget for det, – lader de Gamle, Svage og Forsvarsløse uden Sentimalitet {sic.} opædes af de unge.

[n364](#). *Arbeidsmanuskriptet: Etter det overstrøkne avsnittet følger tre avsnitt som ikke er overstrøket, men som i renskriften og førsteutgaven er plassert (noe omarbeidet) andre steder i kapitlet*:

Det er i Zonen mellem Bølgegangen paa Overfladen og dernede mod Dybet, hvor Vegetationen slipper op, at denne Krig gaar for sig.

Nedenfor bor den store Stilhed gjennom hvis Mørke alt det, som er udnyttet i Verdenskampen ovenfor sagte, stilt og usét daler ned

At Solen gaar ned, og at Solen staar op, berører ikke dette Livets Rige!

– Havet er helt overstrødt af enkelte store og utallige smaa Fosforflammer, – bevægelige Punkter der lynsnar farer om hinanden i evig Uro; – dels Indvaanere jagende efter Bytte ... Kamp og Mordlyst opfyldende hele Oceanet!

[n365](#). fuldt Lys paa] *Arbeidsmanuskriptet*: fuldt Lys^{‘...’} ~~over~~^{paa}

[n366](#). Nu opererer den med Lyskaster ...] *Tilføyd i arbeidsmanuskriptet*.

- [n367](#). Liv] *Arbeidsmanuskriptet og renskriften*: Liv. (punktumet mangler altså i førsteutgaven, men er med fra 1909 og senere)
- [n368](#). VIII] *Arbeidsmanuskriptet*: 4 Kap.
- [n369](#). bleven] *Arbeidsmanuskriptet*: blevet
- [n370](#). Arbeidet.] *Arbeidsmanuskriptet*: Arbeidet ...
- [n371](#). hende ...] *Arbeidsmanuskriptet*: hende.
- [n372](#). «Hør nu, Ven min,» – kom det forknytt, – «hør nu, Ole, – Du skulde] *Arbeidsmanuskriptet*: «~~Sig mig~~ Hør nu, Ven~~nen~~ min,» – kom det for~~...~~ forknytt, Du skulde
- [n373](#). man] *Arbeidsmanuskriptet*: jeg^{man}
- [n374](#). én] *Arbeidsmanuskriptet*: mig^{én}
- [n375](#). Han drev op og ned –] *Tilføyd mellom linjene i arbeidsmanuskriptet*: Han drev op og ned ~~paa Gulvet~~ ...
- [n376](#). Konsulen] *Arbeidsmanuskriptet*: Skibsrederen. *Renskriften*: ~~Skibsrederen~~^{Konsulen}. Dette er en av de ytterst få overstrykninger som finnes i renskriften.
- [n377](#). dernede ...] *Arbeidsmanuskriptet*: dernede –
- [n378](#). ham ...] *Arbeidsmanuskriptet*: ham.
- [n379](#). at han ikke skal kunne naa til at komme ud i Verden, som hans Begavelse trænger, og han saa brændende ønsker ...] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~Alt det ha~~^{at} han ikke skal kunde naa til at komme ud i Verden, som hans Begavelse trænger, og han saa brændende ønsker ... har slidt og slæbt nu i over tre Aar for at kunne sætte sin Plan om et Udenlandsophold igjennem ikke skal kunde naa til at komme ud i Verden, som hans Begavelse trænger, og han saa brændende ønsker ...
- [n380](#). sort i sort] *Arbeidsmanuskriptet*: sort i sort at se i
- [n381](#). naar han kommer hjem saadan] *Arbeidsmanuskriptet*: naar han saadan kommer
- [n382](#). opfattes som en Karakter] *Arbeidsmanuskriptet*: opfattes som nogen Karakter
- [n383](#). for det] *Arbeidsmanuskriptet*: for det! – ~~kremtede han~~^{spøgte han}
- [n384](#). ham.] *Arbeidsmanuskriptet*: ham ...
- [n385](#). Seid mod ham nogetsteds] *Arbeidsmanuskriptet*: Seid mot Ole
- [n386](#). Der sad noget af Pinens Lyst i Trækkene.] *Setningen mangler i arbeidsmanuskriptet, i renskriften er den tilføyd mellom linjene.*
- [n387](#). Udtryk. / Pludselig rev han sig ligesom ud af det] *Arbeidsmanuskriptet*: Udtryk, indtil han pludeslig rev sig ud af det *Renskriften*: Udtryk.^{N.L.} Pludselig rev han sig ligesom ud af det
- [n388](#). End om ... Æske] *Arbeidsmanuskriptet*: Hvad siger Du, om jeg forærer Dig en stor Æske

[n389](#). hele] *Arbeidsmanuskriptet*: halve
[n390](#). rykke nærmere] *Arbeidsmanuskriptet*: rykke sin Gudfar nærmere
[n391](#). Ja] *Arbeidsmanuskriptet*: Nei
[n392](#). igjen ...] *Arbeidsmanuskriptet*: igjen.
[n393](#). han] *Arbeidsmanuskriptet*: Gudfar^{han}
[n394](#). «Du har jo ikke tat noget med Dig heller!»] *Arbeidsmanuskriptet*: «~~No~~ –»
«Og Du har jo ikke tat noget med Dig heller,» – ~~trøstede han sig~~
[n395](#). ind] *Arbeidsmanuskriptet*: kommer ind igjen
[n396](#). op i Taget.] *Arbeidsmanuskriptet*: husk, –
[n397](#). naar] *Arbeidsmanuskriptet*: hvergang
[n398](#). to Ting, Hanny!] *Arbeidsmanuskriptet*: to Ting.
[n399](#). Ole] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~Ole~~^{Din Mand}
[n400](#). Ole Stjernø] *Arbeidsmanuskriptet*: Ole
[n401](#). op ...] *Arbeidsmanuskriptet*: op.
[n402](#). Pidskeslag ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Pidskeslag. *Derimot begynner neste avsnitt med ellipse: («... Og det var Adler» osv.)*.
[n403](#). Og] *Arbeidsmanuskriptet*: ... Og
[n404](#). Hun] *Arbeidsmanuskriptet*: Hanny
[n405](#). muntert] *Arbeidsmanuskriptet*: muntert ~~og leende~~
[n406](#). IX / Der er mange Banker i Sjøen –!] *Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet har ikke kapittelnummerering, bare (understreket) overskrift*.
[n407](#). Kunde] *Arbeidsmanuskriptet*: Ja, kunde
[n408](#). stødte] *Arbeidsmanuskriptet*: stødte paa
[n409](#). forstod] *Arbeidsmanuskriptet*: forstaar
[n410](#). Skjæbnen] *Arbeidsmanuskriptet*: Mandens Skjæbne!
[n411](#). Atlanten var speilblank, – alt i den skjønneste Orden ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Alt var i patenteste Orden: – Atlanten speilblank,
[n412](#). Skibsklokken kaldte just] *Arbeidsmanuskriptet*: Skibsklokken kaldte
[n413](#). at Kapteinen brugte] *Arbeidsmanuskriptet*: at den Kaptein altid brugte
[n414](#). Støvler!] *Arbeidsmanuskriptet*: Støvler
[n415](#). den Kaptein] *Arbeidsmanuskriptet*: Kapteinen
[n416](#). X] *Arbeidsmanuskriptet*: Kap V *Renskriftfragmentet*: V.
[n417](#). Sammenhæng] *Arbeidsmanuskriptet*: berøring
[n418](#). *Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet har her en ekstra setning: Den øverste Del af Kroppen syntes mere eller mindre Sopolimer eller Ris.*
[n419](#). sig.] *Arbeidsmanuskriptet*: sig ...

[n420](#). Hun vak ... Haanden,] *Arbeidsmanuskriptet*: Hanny^{Hun} vak plutselig op. / Ikke N.L. Hun feiede ligesom om sig med Haaden

[n421](#). igjen.] *Arbeidsmanuskriptet*: igjen ...

[n422](#). Der laa Slagterregningen [...] praktisk Eksperiment.] *Arbeidsmanuskriptet*: Der laa Slagterregningen. Og der Afdraget til Bureaupulten, som ble kjøbt i deres korte Overflødighets Tid, og nu var medgaaet til et praktisk Eksperiment. Og skrædderregningen paa Oles Frakke. Alle riktig og net ved Siden af hinanden. *Renskriftfragmentet har samme tekst som arbeidsmanuskriptet, men med ellipse til slutt i stedet for punktum.*

[n423](#). Men dog, – dette var for] *Arbeidsmanuskriptet*: Og dog, – at dette^{var} for

[n424](#). Sorgen og Uroen] *Arbeidsmanuskriptet*: Sorgen og Bekymringen

Renskriftfragmentet: ~~Bekymringen~~^{Uroen}

[n425](#). hjertetungt ...] *Arbeidsmanuskriptet*: hjertetungt.

[n426](#). Panden] *Arbeidsmanuskriptet*: Panden ved

[n427](#). Snefond] *Arbeidsmanuskriptet*: vældig^{mægtig} Snefond *Renskriftfragmentet og renskriften*: svær Snefond

[n428](#). gjøs ...] *Arbeidsmanuskriptet*: gjøs.

[n429](#). *Arbeidsmanuskriptet har ikke nytt avsnitt her.*

[n430](#). af disse Fantasterier] *Arbeidsmanuskriptet og renskriftfragmentet*: af dette

[n431](#). Angester.] *Arbeidsmanuskriptet*: Angester ...

[n432](#). Ole] *Arbeidsmanuskriptet*: Oles ~~Stemme~~

[n433](#). hvor ofte] *Arbeidsmanuskriptet*: hvor mange Gange

[n434](#). ogsaa!] *Arbeidsmanuskriptet*: ogsaa! » udbrod han.

[n435](#). Ting ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Ting.

[n436](#). Kjære Ole, » – afbrød Hanny med Taarer i Øinene.] *Arbeidsmanuskriptet*:

Kjære Ole, afbrød Hannie, hun satte sig paa hans Knæ, –

[n437](#). Du maa ikke tabe Troen] *Arbeidsmanuskriptet*: Du maa ikke miste Troen

[n438](#). kaldt] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~sagt~~, kaldt

[n439](#). den første] *Arbeidsmanuskriptet*: den første Profet *Renskriftfragmentet*: den første ~~Profet~~

[n440](#). overstaas, – men] *Arbeidsmanuskriptet*: overstaas og sluges en for en, ~~og~~^{men} *Renskriftfragmentet*: overstaas og sluges en for en, men

[n441](#). din Tro og din Selvtillid] *Arbeidsmanuskriptet*: din Tro

[n442](#). Nap paa Nap længe nok] *Arbeidsmanuskriptet*: Nap paa Nap i Troen paa dig selv

[n443](#). Afslutning ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Afslutning.

[n444](#). Kollegaer? –] *Arbeidsmanuskriptet*: Kollegaer ...

[n445](#). Usikkerhed og Ængstelse] *Arbeidsmanuskriptet*: Ængstelse og Usikkerhed

[n446](#). løs ...] *Arbeidsmanuskriptet*: løs.

[n447](#). *Arbeidsmanuskriptet har her tre overstrøkne avsnitt*:

Hanny gled ud af Stuen ...

Hun vendte tilbage med Gutten lystig rørende Trommestikkerne –

«Er det ikke friskt Mod, vi skal lære Odd op til?

[n448](#). Og sat udenfor netop] *Arbeidsmanuskriptet*: Og netop sat udenfor

[n449](#). Felter!» – brød han ud. «En Tid fuld af svimlende Begyndelser. Opdagere og Gjøttere indover Naturens ukjendte Dybder.] *Arbeidsmanuskriptet*: Feldter, Opfindere og Opdagere og Gjøttere indover Naturens ukjendte Dybder, en Tid fuld af svimlende Kræfter! Jeg føler svimlende Begyndelser!

[n450](#). som saa mange andre,» – lød det bittert] *Arbeidsmanuskriptet*: som de fleste,» – sa han bittert *Renskriftfragmentet*: som de fleste andre,» – kom det koldt

[n451](#). lykkeligere] *Arbeidsmanuskriptet* og *renskriftfragmentet*: lykkeligt

[n452](#). heller!] *Arbeidsmanuskriptet*: heller ...

[n453](#). Jordskjælv.] *Arbeidsmanuskriptet*: Jordskjælv ...

[n454](#). fuldladet] *Arbeidsmanuskriptet*: fuldladet

[n455](#). nikkede hun for sig selv] *Arbeidsmanuskriptet*: nikkede hun

[n456](#). *Arbeidsmanuskriptet har her to overstrøkne avsnitt og et par lengre ustrøket avsnitt som ikke er med i renskriften/førsteutgaven*:

~~Der kom en vis Glans og behersket straalende Udtryk i Blik og Miner, da Doktor Stjernø og Hustru viste sig i Salen paa Sandbanken. Det var som det ene Ansigt tændte og smittede det andet, eftersom de strøg opover.~~

~~— Har Du hørt Øgennavnet <...> hviskede Adjunkt Thorsen til Paul Vigten—~~

~~«Feiltagelsen ... Ikke daarligt du»~~

«Jeg vil snakke med Mennesker ikvæld, Hanny, da det elektriske Lys strømmede imod dem ud fra Sandbanken. Jeg føler det ordentlig som et Gjestebud, jeg gaar ind i, – saalænge jeg nu har været borte fra sligt. Hvad du? – faa meddele sig til nogen aandeligt interesseret eller som ialfald <...> gjemmer noget af den store Drøm i Brystet. Og saa slippe at levere nogen Regning for Konsultationen. ~~Aan Aandeligt Brød~~ skulde altid være gratis. Jeg er sjæleligt sulten Du! Aandeligt Brød skulde altid være gratis.»

«Jeg siger bare, vær nu forsigtig, Ole! Du ved selv, hvilket Barn, Du er, naar Du slipper Dig løs ... Giv dem ikke noget at hænge Kritikken paa.»

[n457](#). Gesicht] *Arbeidsmanuskriptet*: Ansigt *Renskriften*: Ansigt^{Gesicht}

[n458](#). iaften] *Arbeidsmanuskriptet*: iaften ~~Jeg vilde gjerne tappe lidt mere af din Freidighed.~~

[n459](#). saa] *Arbeidsmanuskriptet*: saa saa

[n460](#). Følelse af,] *Arbeidsmanuskriptet*: Følelse af, ^{yttrede Ole}

[n461](#). Vismand,» – mente Ole leende ... «Gravluff!» lød det, som han styrede hen mod Wilse.] *Arbeidsmanuskriptet*: Vismand ... Gravluff! – ~~sa Ole~~ ^{lød det} ~~Men der er Adler og der Observator og der Bergendahl. Han styrede didhen~~ – lød det, som han styrede hen mod Wilse.

[n462](#). Observator] *Arbeidsmanuskriptet*: Hr. Observator

[n463](#). besigter] *Arbeidsmanuskriptet*: besigtiger

[n464](#). nikkede han] *Arbeidsmanuskriptet*: sa han ~~nikkende~~

[n465](#). hilste han hen til dem] *Arbeidsmanuskriptet*: nikkede han ^{hen til dem}

[n466](#). Altid lige original] *Arbeidsmanuskriptet*: Altid original

[n467](#). med det store Geni,] *Arbeidsmanuskriptet*: med Doktor Stjernø?

[n468](#). gnistrende fuld af nye Idéer] *Arbeidsmanuskriptet*: gnistrende Aandfuld

[n469](#). Betragtninger] *Arbeidsmanuskriptet*: Klagemaal

[n470](#). Passiaren gaa istaa ... Permanent Stormandsgalskab] *Arbeidsmanuskriptet*: Paassiaren gaa istaa. – Det er jo bare ondt at se et Menneske, som aldrig finder sig selv ... Permanent Stormandsgalskab!

[n471](#). Bare Blæst] *Arbeidsmanuskriptet*: Bare saadan en Blæst

[n472](#). blandt de gamle Venner kom nu Hanny ogsaa til] *Arbeidsmanuskriptet*: blandt ~~Fruerne~~ og de gamle Venner var nu Hanny kommet til

[n473](#). Naturlighed ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Naturlighed.

[n474](#). hjemme] *Arbeidsmanuskriptet*: derhjemme,

[n475](#). Det som pinte Hanny var, at Stemmen] *Arbeidsmanuskriptet*: Det pinte Hanny at Stemmen var

[n476](#). hun] *Arbeidsmanuskriptet*: Hanny

[n477](#). *Arbeidsmanuskriptet har her (s. 38a og [38b]) mange overstrøkne avsnitt, som dukker opp senere i teksten.*

[n478](#). et Par andre] *Arbeidsmanuskriptet*: nogle andre

[n479](#). fulgte ham lakonisk med] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~fyldte hans Yttringer med et jaja~~ fulgte ham med *Renskriften*: fulgte ham ^{lakonisk} med

[n480](#). *Arbeidsmanuskriptet har her (s. 39a) flere avsnitt med overstrykninger, blant annet: Bjerkås skraade over Gulvet hen til Bordet med Tidsskrifter og*

~~Aviser hvor Gyleke der sad i Tanker med en Journal over Knæet ... og: ... til Gyleke der var faldt i Tanker over en udenlandsk Avis~~

[n481](#). etc.] *Tilføyd i renskriften.*

[n482](#). Lægepraksis ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Lægepraksis.

[n483](#). slukket ud for mig] *Arbeidsmanuskriptet*: slukket

[n484](#). drev] *Arbeidsmanuskriptet*: slentrede

[n485](#). Navigator] *Arbeidsmanuskriptet*: Henri Mercator (*kan henspille på Gerardus Mercator (1512–1594), nederlandsk geograf, grunnleggeren av moderne kartografi*)

[n486](#). Fugleøine.] *Arbeidsmanuskriptet*: Fugleøine ...

[n487](#). Hanny ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Hanny.

[n488](#). Uro] *Arbeidsmanuskriptet*: Spænding

[n489](#). sammen.] *Arbeidsmanuskriptet*: sammen. Nei, man skulde aldrig gi sig over, ikke tabe Modet.

[n490](#). alene henne ved Avisbordet] *Arbeidsmanuskriptet*: henved ~~Bordet~~ Avisbordet

[n491](#). Tidsskrift, – han som før samlede alle om sig, følte det næsten] *Arbeidsmanuskriptet*: Tidsskrift, var det som Belysningen blev rødlig sennattes for hende. Det følte næsten som en Kvalme

[n492](#). – alle skurrende] *Arbeidsmanuskriptet*: – og alle skurrede de

[n493](#). De hastede med at ta Reisetøiet paa ...] *Mangler i arbeidsmanuskriptet og tilføyd i renskriften.*

[n494](#). Prosektoren la pludselig sin Haand paa Stjernøs Arm og standsede ham. Han prikkede ham betydningsfuldt med Fingeren mod Brystet.]

Arbeidsmanuskriptet: Prosektoren ~~trykkede~~^{prikkede} gjentakende betydningsfuldt med Fingeren mod Stjernøs Bryst.

[n495](#). *Stikordene* De [...] spurgte han rydt.] *Arbeidsmanuskriptet*: De paafører sine troskyldige Medmennesker de forønskede Meninger og regjerer *Stikordene* De, – disse giftige Pile fra Dybets Værksteder, – der gir Folk deres Meninger og ~~regjerer~~^{dominerer} baade i By og Land, – Det er Vaabenet man haandterer. har det aldrig faldt Dem ind, at De kunde været med paa en saadan ~~←...→~~^{idsende} Jagt! –Jeg mener naturligvis som Offret, spurgte han rydt.

[n496](#). ham ...] *Arbeidsmanuskriptet*: ham.

[n497](#). Dig, Hanny] *Arbeidsmanuskriptet*: Dig, ~~Hanny~~

[n498](#). kort og tørt.] *Arbeidsmanuskriptet*: kort og tørt.

[n499](#). mente] *Arbeidsmanuskriptet*: lo

[n500](#). Dig] *Arbeidsmanuskriptet*: Dig, ~~indfluert baade her og der,~~» – sa ~~Hanny~~^{hun} eftertænk som –

- [n501](#). god] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~bedste~~^{god}
- [n502](#). *din ældste, bedste Ven*] *Arbeidsmanuskriptet*: «din ældste, bedste Ven og Kammerat».
- [n503](#). standsede] *Arbeidsmanuskriptet*: standsede ~~pludselig~~
- [n504](#). bort.] *Arbeidsmanuskriptet*: bort ...
- [n505](#). Venner] *Arbeidsmanuskriptet*: Venner ~~og Videnskabsmænd~~
- [n506](#). Arresten. / En Brandvogn] *Arbeidsmanuskriptet*: Arresten og en Brandvogn
- [n507](#). Sporvognene afgav deres dæmpede Signaler i det linde Snefald ...] *I arbeidsmanuskriptet er dette avsnitt plassert tre avsnitt tidligere.*
- [n508](#). Ole] *Arbeidsmanuskriptet*: ham
- [n509](#). trave derinde] *Arbeidsmanuskriptet*: trave paa Gulvet
- [n510](#). yttrede han] *Arbeidsmanuskriptet*: yttred han, halvt for sig selv
- [n511](#). hvert ...] *Arbeidsmanuskriptet*: hvert.
- [n512](#). *Arbeidsmanuskriptet har her et avsnitt som ikke er med i renskriften*: Var der noget nyt i mine Tanker, hvem havde jeg at meddele det til uden først og fremst til William ...
- [n513](#). Det er at bryde Naturens Love!» udstødte han.] *I arbeidsmanuskriptet er denne setningen plassert nest sist i kapitlet.*
- [n514](#). ham ...] *Arbeidsmanuskriptet*: ham.
- [n515](#). i! ...] *Arbeidsmanuskriptet*: i!
- [n516](#). XI] *Arbeidsmanuskriptet har ingen overskrift eller kapittelnummering.*
- [n517](#). Kampen. Der, den bedst] *Arbeidsmanuskriptet*: Kampen og skylle den i Ro og Fred, – der den bedst
- [n518](#). de] *Arbeidsmanuskriptet*: de alle
- [n519](#). *Arbeidsmanuskriptet har her et overstrøket avsnitt*: ~~Dens Øyne lyser truende inde i Mørket.~~
- [n520](#). Skjær] *Skjær af Lys*
- [n521](#). Til Skræk og Advarsel var den sprunget] *Arbeidsmanuskriptet*: Det hjalp ikke, at han til Skræk og Advarsel havde sprunget
- [n522](#). gik] *Arbeidsmanuskriptet*: randt
- [n523](#). skred.] *Arbeidsmanuskriptet*: skred –
- [n524](#). iagttaget, – at det kneb om at skjule det] *Arbeidsmanuskriptet*: iagttaget og maatte skjule det –»
- [n525](#). Det var det, at den sigtede galt, der æggede dens Raseri.] *I arbeidsmanuskriptet står denne setningen etter «oftere» i forrige avsnitt.*
- [n526](#). Vældige] *Arbeidsmanuskriptet*: Vældige Herre
- [n527](#). Men saa blev Chancerne altid knappere for hans slunkne Mave.] *Arbeidsmanuskriptet*: Men saa blev Chanserne for hans slunkne Mave altid

knappere.

[n528](#). blev ogsaa vanskelige] *Arbeidsmanuskriptet*: blev mistænkelige og vanskelige

[n529](#). Labben] *Arbeidsmanuskriptet*: sin Lab

[n530](#). Og] *Arbeidsmanuskriptet*: Og^{Men}

[n531](#). opstod der] *Arbeidsmanuskriptet*: opstod ~~der~~

[n532](#). Panteren og Tigerkatten og Antilopen og Gazellen] *Arbeidsmanuskriptet*: Dyrene

[n533](#). ubevægelig. Og med] *Arbeidsmanuskriptet*: ubevægelig. ~~De gjorde sig usynlige~~ og med

[n534](#). Den havde lumskeligen] *Arbeidsmanuskriptet*: $\longleftrightarrow$ Han havde ^{listeligen} ~~listeligen~~ lumskeligen

[n535](#). hvor List maatte gaa for Kraft!] *Arbeidsmanuskriptet*: hvor Lysten maatte gaa for Kraften!

[n536](#). XII] *Arbeidsmanuskriptet*: Kap 12. *Renskriften*: XII.

[n537](#). Morgen. Luften] *Arbeidsmanuskriptet*: Morgen; og Luften

[n538](#). Hjertesaar] *Arbeidsmanuskriptet*: Hjertessar, ~~sørger over Skuffelsen~~.

[n539](#). véd] *Arbeidsmanuskriptet*: véd

[n540](#). sentimental, er jeg baade harm og glad.} *Arbeidsmanuskriptet*: sentimental, ~~er jeg harm og forbitret~~ er jeg glad, ~~og lettet!~~

[n541](#). Venneforhold] *Arbeidsmanuskriptet*: Ven-^{neforhold} og Føsterbrøderskab

[n542](#). aldrig forstod og aldrig kunde faa mig rigtig til at tro paa; men som skulde eie] *Arbeidsmanuskriptet*: aldrig rigtig forstod; men som skulde eie

[n543](#). op ...] *Arbeidsmanuskriptet*: op.

[n544](#). som var jeg] *Arbeidsmanuskriptet*: som var jeg Du

[n545](#). ham – – –] *Arbeidsmanuskriptet*: ham nu.

[n546](#). Gutten min] *Arbeidsmanuskriptet*: Odd

[n547](#). Gutten min] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~Odd~~^{Gutten min}

[n548](#). Øret ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Øret.

[n549](#). syntes Hanny] *Arbeidsmanuskriptet*: syntes Hanny, ~~som hun gik ind paa Kontoret til ham~~ da hun kom inde paa Kontoret, mødte han hende .

[n550](#). Praksis ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Praksis.

[n551](#). sa', Hanny] *Arbeidsmanuskriptet*: sa idag, Hanny, ~~alle dine Moral~~ $\longleftrightarrow$ ^{regler} saa sandt jeg aligevel her jeg har ligget og grublet, at Odd havde ret. Alle din

[n552](#). splintredes og forduftede] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~splintredes de~~^{splintredes og} forduftede

[n553](#). skal] *Arbeidsmanuskriptet*: skal

[n554](#). af! ...] *Arbeidsmanuskriptet*: af!

- [n555](#). Fane.] *Arbeidsmanuskriptet*: Fane ...
- [n556](#). Hustagene.»] *Arbeidsmanuskriptet*: Hustagene – ~~sa~~^{mente} Hany Renskriften: Hustagene,—» ~~mente~~ Hanny.
- [n557](#). bruge List] *Arbeidsmanuskriptet*: bruge List, ^{forlød det}
- [n558](#). der forarger dem ...] *Arbeidsmanuskriptet*: som forarger dem.
- [n559](#). det ...] *Arbeidsmanuskriptet*: det.
- [n560](#). er stor] *Arbeidsmanuskriptet*: er stor Du
- [n561](#). Du kunde faa] *Arbeidsmanuskriptet*: Du faar
- [n562](#). Penge ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Penge.
- [n563](#). «Det grøsser [...] des bedre ...»] *avsnittet mangler i arbeidsmanuskriptet*
- [n564](#). Han] *Arbeidsmanuskriptet*: Ole
- [n565](#). i Fart] *Arbeidsmanuskriptet*: ifærd
- [n566](#). *Arbeidsmanuskriptet har her (s. 48a) et avsnitt som er utelatt i renskriften/førsteutgaven*: Hanny havde ikke sét ham i slig Fart paa lange Tider. Det var, saa det lyste af ~~←...→~~ h ham.
- [n567](#). *Arbeidsmanuskriptet har her (s. 48a) to overstrøkne avsnittt*:
- ~~←...→— Det var næsten med springende Skridt, Ole i dag kom den vante snarvej fra Alleen og gennem Haven.~~
- ~~— Det var med Hage energisk og Kjæve energisk spændt som Stevntæet paa en Isbryder.~~
- [n568](#). raske] *Arbeidsmanuskriptet*: springende
- [n569](#). Haven, til Adlers Hus.] *Arbeidsmanuskriptet*: Haven
- [n570](#). Rævesakser ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Rævesakser.
- [n571](#). Ræveklør] *Arbeidsmanuskriptet*: Revepoter
- [n572](#). Der] *Arbeidsmanuskriptet*: Der
- [n573](#). og oplavede Meninger] *Arbeidsmanuskriptet*: og lavet Meninger paa
- [n574](#). nybrustent] *Arbeidsmanuskriptet*: nybrudt
- [n575](#). altid!] *Arbeidsmanuskriptet*: altid.
- [n576](#). Ansigt ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Ansigt.
- [n577](#). brast det ud af ham.] *Arbeidsmanuskriptet*: ~~mumlede ham~~^{brast det ud af ham}
- [n578](#). Adler smilte eget.] *Arbeidsmanuskriptet*: Der steg et eget Smil op i Adlers Ansigt.
- [n579](#). «Og jeg kommer,» – fortsatte han koldt, – «for at sige Dig,] *Arbeidsmanuskriptet*: Jeg kommer ^{sa} Ole for at sige Dig
- [n580](#). for] *Arbeidsmanuskriptet*: altfor

- [n581](#). Men naar, naar] *Arbeidsmanuskriptet*: Sid ned, sid ned, kjære Ven. Men naar, naar
- [n582](#). endnu] *Arbeidsmanuskriptet*: lige
- [n583](#). det] *Arbeidsmanuskriptet*: det igjen
- [n584](#). ude paa Landsbygden? ...] *Arbeidsmanuskriptet*: paa Landet.
- [n585](#). lille Gudsønnen!] *Arbeidsmanuskriptet*: min Gudsøn.
- [n586](#). Prægtig Gut] *Arbeidsmanuskriptet*: Prægtig Gut, du
- [n587](#). Hode» ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Hode.
- [n588](#). Adler blev helt oprømt.] *Arbeidsmanuskriptet*: Adler ~~var kommet i det bedste Humør.~~ blev helt oprømt.
- [n589](#). Virksomhed for Dig ... Notere] *Arbeidsmanuskriptet*: Virksomhed, – notere
- [n590](#). lød det indgaaende hjerteligt] *Arbeidsmanuskriptet*: lød det med indgaaende Hjertelighed
- [n591](#). det ...] *Arbeidsmanuskriptet*: det.
- [n592](#). Fos» ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Fos
- [n593](#). «Deilig oppe [...] Fos» ...] *I arbeidsmanuskriptet er rekkefølgen på setningene i dette avsnittet byttet om.*
- [n594](#). «Snarest, snarest ske kan. Bare Du vil finde Distriktet.»]
Arbeidsmanuskriptet: Snarest, snarest bare ske kan – Du blot vilde finde Distriktet.
- [n595](#). *Arbeidsmanuskriptet har her (s. 49b) et overstrøket avsnitt*: Ole raabte fra Døren, at han havde Een saadan selv –
- [n596](#). fra Byen paa al Vis, – smøre Grønsaape under Meierne» ...]
Arbeidsmanuskriptet: fra Byen ~~og~~^{paa al Vis}, smøre Grønsaape under Meierne.
- [n597](#). jeg {sic}] *Arbeidsmanuskriptet*: han
- [n598](#). *Arbeidsmanuskriptet har her (halve s. 50a og s. 50b) mange overstrøkne avsnitt med slutten på kapittel 12. Det overstrøkne er fullt av innskudd – også i margene – og en del av skriften er vertikal. På s. 51a kommer de samme avsnittene i en mer renskrevet form.*
- [n599](#). andet ...] *Arbeidsmanuskriptet*: andet. ~~Menneskenaturen er saa sammensat.~~»
- [n600](#). Nydelse] *Arbeidsmanuskriptet*: Glæde
- [n601](#). Vrid] *Arbeidsmanuskriptet*: Vrid i Døden.
- [n602](#). Gaaden! ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Gaaden!
- [n603](#). har] *Arbeidsmanuskriptet*: har havt
- [n604](#). har] *Arbeidsmanuskriptet*: havde
- [n605](#). Ole ...] *Arbeidsmanuskriptet*: Ole.
- [n606](#). mig!] *Arbeidsmanuskriptet*: mig, Du!

- [n607](#). XIII] *Ingen kapitteloverskrift i arbeidsmanuskriptet.*
- [n608](#). *Arbeidsmanuskriptet har her et overstrøket avsnitt: Der hørtes dumpe opdragende Torden som fra fjerne Verdener. Vrinsken og vilde Hvin i Luften –*
- [n609](#). *Arbeidsmanuskriptet har på baksiden av arket et uavsluttet avsnitt (som ikke finnes i renskriften/førsteutgaven): Den trak Vejret og vrinskede vildt ... Her var der holdt Hestemarked engang i Oldtiden ved*
- [n610](#). XIV] *Ingen kapitteloverskrift i arbeidsmanuskriptet.*
- [n611](#). han stod] *Arbeidsmanuskriptet: han var blevet lidt fet med Aarene og stod*
- [n612](#). Kvisling.] *Arbeidsmanuskriptet: Kvisling ...*
- [n613](#). By! –] *Arbeidsmanuskriptet: By.*
- [n614](#). sine Fødselsveer] *Arbeidsmanuskriptet: sine nødvendige Fødselsveer*
- [n615](#). Adjunkten.] *Arbeidsmanuskriptet: Adjunkten ...*
- [n616](#). her ser bra ud iaften,» –] *Arbeidsmanuskriptet: her ser bra ud,»*
- [n617](#). myndigere ...] *Arbeidsmanuskriptet: myndigere.*
- [n618](#). Stjernøs Billede] *Arbeidsmanuskriptet: Stjernøs Billede med Egekrandsen*
- [n619](#). det freidige Opsyn] *Arbeidsmanuskriptet: det blomstrende Ansigt*^{freidige Opsyn}
- [n620](#). var] *Arbeidsmanuskriptet: var*
- [n621](#). *Arbeidsmanuskriptet har her (s. 54a) et overstrøket avsnitt: —Og der var de Professoren og Fru Konstane. Han med skinnende hvidt Haar,*^{rank og statelig men med}
noget forbidt ved Kjakerne. rank
- [n622](#). rank og statelig som altid; men med noget forbidt ved Kjakerne.]
Arbeidsmanuskriptet: rank og statelig^{men} *med noget energisk forbidt ved Kjakerne*
- [n623](#). dybt] *Arbeidsmanuskriptet: riktig*^{dybt}
- [n624](#). Manden] *Arbeidsmanuskriptet: Stjernen Renskriften: Stjernen*^{Manden}
- [n625](#). Gylche] *Arbeidsmanuskriptet: Docent Gylche*
- [n626](#). Geniet har kanhænde sine Veie, sine skjulte dybe Love]
Arbeidsmanuskriptet: Geniet har sine Veie, sine skjulte dybe Love^{kanhænde}
- [n627](#). Modsigelsen] *Arbeidsmanuskriptet: Modsigelse*
- [n628](#). den Vare» ...] *Arbeidsmanuskriptet: den Vare ... Det heder jo at det er <...> at Forargelsen kommer. Men vé den ved hvem den kommer.» / «De mener ... De mener, ...»*
- [n629](#). «De mener ... [...] gjennempløiet] *Arbeidsmanuskriptet: «De mener ... Det <...> blevet gjennempløiet, / De mener ... De mener ...*^{stottede han} *at Ole*^{Stjernø} *er blet saa gjennempløiet*
- [n630](#). slog han det heftig afvisende hen] *Arbeidsmanuskriptet: slog han det hen med et afvisende Smil*
- [n631](#). *Arbeidsmanuskriptet har her (halve s. 55b) tre overstrøkne avsnitt.*

[n632](#). nikkede han i Forbigaaende til Overlæge Bjerkaas ...] *Arbeidsmanuskriptet*: nikkede i forbigaaende til Observator.

[n633](#). *Der er – der er*] *Arbeidsmanuskriptet*: Der er – der er

[n634](#). udrød han] *Arbeidsmanuskriptet*: forlød det

[n635](#). blinkede han lunt] *Arbeidsmanuskriptet*: fulgte det, som han tilfreds gned sig i Hænderne

[n636](#). bedyrede han –] *Arbeidsmanuskriptet*: nikkede han.

[n637](#). forhaspede] *Arbeidsmanuskriptet*: forhaspede, flokede

[n638](#). imod.] *Arbeidsmanuskriptet*: imod ...

[n639](#). Hvem sørger for] *Arbeidsmanuskriptet*: Hvem skal sørge for

[n640](#). overlade de yngste og nyeste Medlemmer at nedmale sin Lyrik?]

Arbeidsmanuskriptet: overlade^{de} ↔ nyeste ~~at nedmale sin Lyrik~~ Medlemmer at nedmale sin Lyrik.

[n641](#). forlød det gemytlig] *mangler i arbeidsmanuskriptet*

[n642](#). XV] *Ingen kapitteloverskrift i arbeidsmanuskriptet*.

[n643](#). Spil!] *Arbeidsmanuskriptet*: Spil

[n644](#). *Arbeidsmanuskriptet har her mange overstrøkne avsnitt*.

[n645](#). Østenfor Sol, vestenfor Maane] *Arbeidsmanuskriptet*: Søndenom Sol og nordenfor Maane

[k1](#). letfængelige] lett blir oppildnet/begeistret (NAOB)

[k2](#). Faredag] 14. april, før i tiden fast flyttedag for tjenere og leiefolk (NAOB)

[k3](#). i fjerne Lande ... enkelte efterlevende Eksemplarer ... afhentes til Menagerierne] Utstillinger med levende mennesker fra fremmede kulturer var vanlig, også i begynnelsen av det tjuende århundret.

[k4](#). Nervelys] finnes ikke i ordbøkene, kanskje en liesk neologisme? Imidlertid er ordet brukt i *Indledning til indisk filosofi* av Sri Ananda Acharya (Kristiania 1915).

[k5](#). elektrisk Lys] konnoterer nok her i stort «det moderne» og «det luksuriøse». Kristiania fikk sine første elektriske gatelykter i slutten av 1892 (oslohistorie.no).

[k6](#). afbrød Fru Overlærer Bergendal ham] En typisk Lie-replikkanføring: Vi kommer midt inn i samtalen. Hva som blir avbrutt, blir ikke formidlet. Også bruken av «jo» antyder at dette er noe «alle» allerede vet, selv om vi som lesere nettopp har trådt inn i «Sandbanken», blant for oss til nå ukjente mennesker.

[k7](#). Enfant terrible] (fr., eg.: skrekkelig barn) person som stadig opptrer taktløst eller uklokt (NAOB)

[k8](#). Men, kjære lille Hanny ... raabte hun] Dette kan også sees som en typisk liesk teknikk: samtalen fortsetter med et annet tema og med en annen person.

[k9](#). eragtet] (ark.) ansett som; ansett for å være (NAOB)

[k10](#). Stadsfysikus] offentlig administrerende lege i (større) by (NAOB)

- [k11](#). Flipperne] snippene (NAOB)
- [k12](#). Docent Bjerkaas] Senere i romanen (s. 108) gis Bjerkaas først tittelen «Dr.» og enda senere (s. 150) «Overlæge». Det er altså en slags naturlig utvikling av karrierestigen. Handlingen kan være vanskelig å plassere langs en tidsakse, men de endrede titlene får frem en tidens gang.
- [k13](#). Prosektor] overordnet lege ved anatomisk eller patologisk institutt (NAOB)
- [k14](#). smøre Haser] flykte; stikke av (NAOB)
- [k15](#). kovende] fullstendig endre mening (NAOB)
- [k16](#). Gourmanden] person som skjønner seg på god mat og vin og spiser mye (NAOB)
- [k17](#). Lykkens Pamphilius] person som alltid har lykken med seg; heldiggris
- [k18](#). Solons vise Ord] Solon fra Athen regnes som en av de sju vise menn i det gamle Hellas 620 – 550 f.Kr. Han er kjent for å ha uttalt: «La ingen kalles lykkelig før han er død. Fram til da er han bare heldig» (Wikipedia)
- [k19](#). Nessusskjorte] destruktiv, plagende kraft eller påvirkning (NAOB)
- [k20](#). Plastersmører] person som har til yrke å smøre plaster; farmasøyt (NAOB)
- [k21](#). spaser] spøker; fjaser; skjemter (NAOB)
- [k22](#). Astrallegemet] usynlig legeme som ifølge spiritister er bolig for sjelen (NAOB)
- [k23](#). Observatoriet] Observatoriet ved Solli plass ble bygget i 1831–1833, det ble lagt utenfor byen og på en høyde for best mulige observasjonsbetingelser.
- [k24](#). Hornugle] ugle med lange fjærtopper på hodet. «Hornugle» forekommer i Esaias 34.11 i eldre Bibel-utgaver, senere erstattet med «ravn».
- [k25](#). Mokacin] sko av mykt skinn uten hæl (Bokmålsordboka)
- [k26](#). Rinocerosen] nesehornet
- [k27](#). Sardelæske] *sardel*: ansjos; sild
- [k28](#). Hornlygte] liten lykt (med talglys) med sider av horn, beregnet for å holdes i hånden eller henges opp (SNL)
- [k29](#). Nafta] beroligende medisin i dråpeform
- [k30](#). Reiserem] pleddrem; bred rem/dobbeltrem med håndtak til å slå om et pledd (slik at man kan frakte ting i det) (RMO/NAOB)
- [k31](#). ry] barsk; upolert (NAOB)
- [k32](#). Hestetro] usedvanlig sterk tro (NAOB)
- [k33](#). Basilisken] Krypdyrslekt i gaunafamilien (SNL). I dansk folketro et udyr, som «Den kommer frem af et Haneæg og holder til i Brønede; det hvad den ser paa, springer i Stykker» (Salomonsen 1925, b. II, 722).
- [k34](#). Haneæg] ganske lite hønseegg, som man i eldre tid trodde ble lagt av hanen og som det kunne ruges ut en basilisk av (NAOB)

- [k35](#). Lick-Observatoriet i Kalifornien] James Lick (1796–1876) testamenterte av sin store formue til et observatorium i California som skulle forsynes med verdens største kikkert. Bygget ble ferdigstilt i 1888 og overdratt Universitetet i San Francisco (jf. Salomonsen 1923, b. XV, 777)
- [k36](#). Justitsraad] fra eneveldets innførelse i Danmark-Norge 1661 betegnelse for høyesterettsdommere, senere en dansk-norsk ærestittel (SNL).
- [k37](#). Emilies Kilde] monument reist i 1782, ved Strandveien, nord for København
- [k38](#). Mecenatskikkelse] *Mesen*: person som støtter åndelig virksomhet (litteratur, kunst, vitenskap) med (store) pengegaver (NAOB)
- [k39](#). Myrild] gressbrann på en tørr myr (NAOB)
- [k40](#). travesterende] *Travestere*: parodierte (NAOB)
- [k41](#). Kristian VI] Christian 6 (1699–1746), konge av Danmark-Norge 1730–1746
- [k42](#). Gosen] et rikt og fruktbart land (SNL). Jf. 2. Mosebok, 9, 25–26: «I hele Egypt slo haglet ned alt som var ute på marken, fra mennesker til dyr. Haglet slo ned alt som vokste på marken, og det knuste hvert tre. Bare i Gosen, hvor israelittene bodde, falt det ikke hagl.»
- [k43](#). hochüberschwenglich] (ty.) svært sprudlende
- [k44](#). hildede] *hildet*: forblindet; villedet (NAOB)
- [k45](#). gravitetisk] *gravitet*: alvorlig, høytidelig verdighet (NAOB)
- [k46](#). Strømkæntring] overgang fra ebbe til flo; ny vending; strømning i åndsliv (NAOB)
- [k47](#). Bussemand] *busemann*: underjordisk vesen som man skremmer barn med (NAOB)
- [k48](#). Rid] *ri*: angrep; anfall (NAOB)
- [k49](#). aarvakt] årvåkent (Bokmålsordboka)
- [k50](#). det kolossale russisk-japanske Princip] Den russisk-japanske krig (1904–1905) pågikk under romanens tilblivelse.
- [k51](#). Ziteraal] *Sitterål*: søramerikansk, stor åleformet beinfisk med svært sterke elektriske organer (Bokmålsordboka)
- [k52](#). stikkende i] hengende fast i (ROB)
- [k53](#). Piedestalskuffen] *pidestall*: firkantet skapmøbel som på toppflaten har plass til en prydgjenstand (NAOB)
- [k54](#). Skoverne] *Skove*: (tynn) skorpe som setter seg fast i bunnen eller på siden av et kokekar ved koking eller inntørking (NAOB)
- [k55](#). indforlivet] fortrolig med; ha god kjennskap til (NAOB)
- [k56](#). Dravater] harde tørner (NAOB)
- [k57](#). Skrædderalen] 1 alen (i Norge) = 0,6275 meter (NAOB)
- [k58](#). vak] skvatt

- [k59](#). Murat] Joachim Murat (1767–1815) var konge av kongedømmet Napoli fra 1808 til 1815; han var svoger til Napoleon.
- [k60](#). le beau Sabreur] (fr.) den vakre sverdmann, kallenavnet til Murat
- [k61](#). i Medfør af] som følge av; i henhold til; i overensstemmelse med (NAOB)
- [k62](#). skaffe] innta sitt måltid; spise (NAOB)
- [k63](#). Øieglas] glass (formet etter øyet) brukt til skylling (NAOB)
- [k64](#). Tusk] en sort akvarellfarge (Salomonsen 1927, b. XXIII)
- [k65](#). Turserne] tussene (NAOB)
- [k66](#). overstaas] komme (heldig) igjennom (NAOB)
- [k67](#). Gadetærskere] *tærsker*: foreldet form av *tresker*
- [k68](#). Nebuleserne] *nebulus*: (lat.) sky, kosmisk gass- og støvtåke
- [k69](#). sætte Folk Blaar] kaste blå i øynene på noen; føre noen bak lyset; lure (NAOB)
- [k70](#). Parforce] *par force*: med makt
- [k71](#). Forborgenhed] det å være forborgen/bortgjemt/skjult (NAOB)
- [k72](#). rydt] grov; ubehøvlet (NAOB)
- [k73](#). Kraal] sørafrikansk landsbyform som består av hytter i krets om en (kveg)plass (NAOB)
- [k74](#). Quaggaen] *kvagga*: utdødd sørafrikansk hovdyr i hestefamilien med gulbrun pels og striper på hode, hals og forkropp (NAOB)
- [k75](#). Kampgebet] landområde (NAOB)
- [k76](#). stottede] stotret (RMO)
- [k77](#). Humor] humør (NAOB). Uttrykket «med et vist Humor» forekommer flere ganger i Lies forfatterskap.
- [k78](#). Stevntræt] *stavn*: et fartøys for- eller akterende (RMO)
- [k79](#). Brysselertæppe] vevet gulvteppe av ull (NAOB)
- [k80](#). nybrustent] *brusten*: brutt i stykker; bristet (NAOB)
- [k81](#). Rivihjelet] person som er rask og drivende dyktig til å arbeide (NAOB)
- [k82](#). Marmendil] liten havmann (NAOB)
- [k83](#). Tulupen] tykk, sid og vid kappe for menn, særlig av skinn (NAOB)
- [k84](#). Sandbanksflaggene] *flagg*: her kanskje i betydningen «bredt havstykke», jf. innledningen
- [k85](#). bengalsk Belysning] belysning/ild med sterkt farget (særlig hvit eller rød) flamme brukt ved fyrverkeri eller til effektfull belysning på en teaterscene (NAOB)
- [k86](#). Galdefeber] febersykdom i fordøyelsesorganene, med oppkast av gallefarget slim (NAOB)
- [k87](#). Feieskarnet] søppel (NAOB)
- [k88](#). Fantasus] en av drømmegudene i *Metamorfosene* av Ovid

---

Jonas Lies *Østenfor Sol, vestenfor Maane og bagom Babylons Taarn!* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no